

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**VRAŽDA A ZABITÍ PODLE TRESTNÍHO
ZÁKONÍKU**

*Murder and Manslaughter according to the Criminal
Code*

Konzultant : JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Zpracovatel : Mgr. Karel Stejskal

Květen 2010

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

KLÍČOVÁ SLOVA : VRAŽDA, ZABITÍ
KEYWORDS : MURDER, MANSLAUGHTER

PROHLÁŠENÍ :

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

.....
Mgr. Karel Stejskal

Květen 2010

OBSAH

ÚVOD	4
KAPITOLA I.	19
<i>Charakteristika trestných činů vraždy a zabití za pomoci základních znaků skutkové podstaty</i>	
1.1. Objekt	21
1.2. Objektivní stránka	22
1.3. Subjektivní stránka trestného činu	31
1.3.1. Vražda prostá (§ 140 odst. 1 trestního zákoníku).....	35
1.3.2. Vražda s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (§ 140 odst. 2 trestního zákoníku).....	36
1.3.3. Trestný čin zabití (§ 141 trestního zákoníku).....	42
1.4. Subjekt.....	48
1.5. Trestný čin vraždy a zabití za zvlášť přitěžujících okolností.....	58
1.6. Trestný čin vraždy ve světle vybrané soudní judikatury.....	64
KAPITOLA II.	85
<i>Dokazování ve vztahu k subjektivním znakům skutkové podstaty trestného činu vraždy a zabití</i>	
KAPITOLA III.....	96
<i>Psychologicko-psychiatrické a kriminalistické aspekty související s tzv. premeditací</i>	
Exkurs do kriminalistické taktiky	107
KAPITOLA IV.....	117
<i>Historické úvahy</i>	
ZÁVĚR	123
Resumé.....	127
Resume.....	128
Použitá literatura a prameny:	129

ÚVOD

V České republice podobně jako v sousedních zemích došlo v průběhu posledních 20 let k celé řadě významných společenskopolitických změn. Česká republika však oproti ostatním zemím¹ poměrně dlouho na tyto změny nereagovala adekvátně např. novým trestním kodexem, naopak se ubírala cestou dílčích novelizací, jež sice řešily aktuální potřeby společnosti v návaznosti na vývoj a stav kriminality na našem území, nicméně nevytvořily ucelenou koncepci hmotně-právní úpravy trestního práva.

Bylo třeba reagovat na závazky vyplývající pro Českou republiku na poli trestního práva z mezinárodních smluv,² z norem Evropských společenství,³ doporučení a stanovisek Rady Evropy.⁴

Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku (současný trestní zákoník č. 40/2009 Sb., účinný od 1. 1. 2010) uvádí:

„Hluboké ekonomické, politické a sociální změny, ke kterým došlo po pádu totalitního režimu koncem roku 1989, postupně významně ovlivnily všechny oblasti života společnosti. Nová kodifikace trestního práva hmotného bude vycházet samozřejmě ze současné trestněprávní materie. Současný trestní kodex je výsledkem četných novelizací, mnohdy reagujících především na aktuální potřeby vyvolané dynamikou kriminality, hlubší zásahy do koncepčního pojetí našeho trestního práva byly provedeny jen okrajově.

¹ V Polsku byl nový trestní zákon přijat v roce 1997, v Německu v roce 1998, na Slovensku v roce 2005. Ze sousedních zemí tak pouze Maďarsko dosud nepřistoupilo k přijetí nového trestního zákona, v roce 1998 však zde byl přijat nový trestní řád.

² Např. Úmluva o praní, vyhledávání a zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinů, Trestně právní úmluva o korupci, Úmluva o potlačování financování terorismu aj.

³ Např. Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, Smlouvy o Evropské unii a boji proti rasismu a xenofobii, rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení aj.

⁴ Např. Doporučení Rady Evropy (81)12 o hospodářské kriminalitě, Doporučení Rady Evropy z roku 1985 o násilí v rodině, Doporučení Rady Evropy č. R (87)20 ke společenské reakci na kriminalitu mládeže aj.

Výsledkem je trestní zákon, který jen obtížně reaguje na měnící se společenskou realitu, nedostatečně zajišťuje ochranu svobod a práv jednotlivce a jen v omezené míře přispívá ke stabilitě společnosti.

Nová kodifikace trestního zákoníku bude založena na přesvědčení, že ochranu demokratického státního a společenského zřízení, práv a svobod jednotlivců a ochranu jejich života, zdraví a majetku je třeba dosahovat především mimotrestními prostředky. Na protiprávní jednání je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech v souladu s pomocnou (subsidiární) úlohou trestního práva v právním řádu a ve společnosti. Kriminální politika, sledující kontrolu a potlačování kriminality, musí proto spočívat ve vhodném vyvažování prevence a represe“.

Autoři důvodové zprávy dále kriticky rozebírají trestní zákon č. 140/1961 Sb., který byl tehdy platný a účinný.

Podle jejich názoru je třeba uvést východiska, kterými bylo poznamenáno formování dosud platného trestního zákona v době jeho vzniku, se promítají zejména v pěti zásadních momentech:

- v systematice obecné a zejména zvláštní části trestního zákona, která stále vyjadřuje hodnotový systém a kriminálně politickou koncepci komunistického totalitního státu založené na socialistické ideologii kolektivismu a potlačování subjektivních práv občanů,
- v materiálním pojetí trestného činu jako základu trestní odpovědnosti, kdy na prvním místě je zdůrazňována společenská nebezpečnost trestného činu vymezená formálními kritérii (§ 3 odst. 4 platného trestního zákona), která v dostatečné míře neumožňují poznat smysl pojmu, přičemž stupeň nebezpečnosti činu pro společnost byl zároveň vždy chápán jako „politický a ideologický pojem“, který v liberálním trestním právu a v právním státě nemá místo; k vytřídění činů, které mají znaky trestného činu jen zdánlivě, je třeba použít podstatně konkrétnějších a jednoznačnějších kritérií,

- v systému sankcí, kde trest odnětí svobody je stále základním trestem, který je možno uložit za všechny trestné činy, a kdy není dostatečně zajištěno ukládání alternativních trestů a alternativních opatření, zejména u prvotrestaných pachatelů a mladistvých, jakož i osob, které se sice dopustily trestných činů opakovaně, ale šlo o drobné, méně závažné trestné činy vyvolané situací, do níž se dostaly,
- v nedostatečné určitosti, jasnosti a přesnosti zákonných definic trestných činů ve zvláštní části trestního zákona, kde u některých skutkových podstat jsou užity vágní pojmy (např. „pravidla hospodářského styku“ v § 127 trestního zákona č. 140/1961 Sb.),
- v nezachování proporcionality mezi sankcemi stanovenými za jednotlivé trestné činy, jak z hlediska druhu sankcí, tak i z hlediska jejich trestních sazeb (což bylo také ovlivněno četnými, často nekoncepčními novelizacemi trestního zákona).

„Mimo to ve stávajícím trestním zákoně přetrvávají, ať již pod původním či pod nově zvoleným označením, právní instituty koncepčně poznamenané pojetím, jež stálo u zrodu původní podoby trestního zákona (např. pojem „organizace“ v § 128 odst. 2 platného trestního zákona s výkladovým ustanovením § 89 odst. 16 platného trestního zákona, „urážka nebo pomluva státního orgánu“ v § 154, odst. 2 platného trestního zákona apod.)“ (Úvahy z důvodové zprávy)

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. byl v průběhu let mnohokrát změněn.⁵ Při této četnosti novel bylo navíc obsahové zaměření novelizací provedených po roce

⁵ zákon č. 120/1962 Sb., č. 53/1963 Sb., č. 56/1965 Sb., č. 81/1966 Sb., č. 148/1969 Sb., č. 45/1973 Sb., č. 43/1980 Sb., č. 159/1989 Sb., č. 47/1990 Sb., č. 84/1990 Sb., č. 175/1990 Sb., č. 457/1990 Sb., č. 545/1990 Sb., č. 490/1991 Sb., č. 557/1991 Sb., nález Ústavního soudu ČSFR v č. 93/1992 Sb., zákon č. 290/1993 Sb., č. 38/1994 Sb., nález Ústavního soudu ČR č. 91/1994 Sb., zákon č. 152/1995 Sb., č. 19/1997 Sb., nález Ústavního soudu ČR č. 103/1997 Sb., zákon č. 253/1997 Sb., č. 92/1998 Sb., č. 112/1998 Sb., č. 148/1998 Sb., č. 167/1998 Sb., č. 96/1999 Sb., č. 191/1999 Sb., č. 210/1999 Sb., č. 223/1999 Sb., č. 238/1999 Sb., č. 305/1999 Sb., č. 327/1999 Sb., č. 360/1999 Sb., č. 29/2000 Sb., č. 101/2000 Sb., č. 105/2000 Sb., č. 121/2000 Sb., č. 405/2000 Sb., č. 120/2001 Sb., č. 139/2001 Sb., č. 144/2001 Sb., č. 256/2001 Sb., č. 265/2001 Sb., č. 3/2002 Sb., č. 134/2002 Sb., č. 285/2002 Sb., č. 482/2002 Sb., č. 218/2003 Sb., č.

1989 vedeno často i s jasným záměrem měnit jeho koncepci - což však nemohlo vést k úspěchu, popř. měnit konkrétní dílčí projevy a dopady těchto novelizací.

V důsledku toho byla narušena celková jednota pojetí trestního zákona jako základní normy trestního práva hmotného, byly narušeny a do značné míry i změněny jednotné či jednotící principy, z nichž by platná právní úprava měla vycházet a které by i důsledně respektovala. V trestním zákoně ČR se tak prolínala různá pojetí poznamenaná dobou vzniku určitých normativních konstrukcí.

Vedle trestního zákona byla trestní ustanovení hmotněprávní povahy v těchto zákonech:

- zákon č. 165/1950 Sb., na ochranu míru, ve znění zák. č. 140/1961 Sb., který byl zrušen a do nového trestního zákoníku byl zařazen nový trestný čin podněcování války, doplněný trestným činem neoprávněného zastupování státu a mezinárodní organizace;
- zákon č. 184/1964 Sb., kterým se vylučuje promlčení trestního stíhání nejzávažnějších trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných činů proti lidskosti, spáchaných ve prospěch nebo ve službách okupantů, který byl ponechán beze změny;
- zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění zák. č. 359/1999 Sb., který byl novelizován v nezbytném rozsahu v návaznosti na úpravu trestu odnětí svobody v novém trestním zákoně;
- zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění zák. č. 47/1991 Sb., zák. č. 633/1992 Sb. a zák. č. 198/1993 Sb.;
- zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, který byl ponechán také beze změny;
- zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, který byl též novelizován.

276/2003 Sb., č. 362/2003 Sb., č. 52/2004 Sb., č. 91/2004 Sb., č. 537/2004 Sb., č. 587/2004 Sb., č. 692/2004 Sb., č. 411/2005 Sb., č. 413/2005 Sb., č. 70/2006 Sb., č. 115/2006 Sb., č. 135/2006 Sb., č. 161/2006 Sb., č. 227/2006 Sb., č. 253/2006 Sb., č. 314/2006 Sb. č. 320/2006 Sb. a č. 343/2006 Sb.

Hmotněprávní trestní ustanovení jsou obsažena v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Po nabytí účinnosti nového trestního zákoníku (č. 40/2009 Sb.) stále upravuje trestní odpovědnost mladistvých včetně souvisejících v hmotněprávních i procesních otázkách, přičemž zde došlo k různým nejasnostem ve vztahu k novému trestnímu zákoníku.

V souvislosti s novým trestním zákoníkem nelze pravděpodobně hovořit o tzv. „novinkách“ oproti předchozí úpravě, neboť se zde jedná o zcela novou komplexní úpravu daného právního odvětví.⁶

Za změnu, která je asi nejvíce patrná, lze označit novou systematiku zvláštní části trestního zákona. Ta nyní oproti předchozí úpravě⁷ zcela odpovídá,

⁶ Systematika zákona č. 140/1961 Sb., byla ovlivněna dobou svého vzniku, zejména pak ideologií, kdy zájmy společnosti (státu) byly stavěny nad zájmy občanů. Srov. i literaturu viz Šámal a kol.: Velké komentáře, Trestní zákoník II., C.H.Beck, Praha 2010, str. 1296; Císařová, D., Sovová, O. a kol.: Trestní právo a zdravotnictví. Druhé upravené a doplněné vydání. Praha, LexisNexis, Nakladatelství Orac, 2004; Drbohlavová, I.: Eutanázie z pohledu českého práva. Trestněprávní revue, 2003, č. 4, s. 110n.; Eckstein, K.: Eutanázie a trestní právo v Německu. Trestněprávní revue, 2003, č. 4, s. 113; Filo, M. Eutanázie v Maďarsku - ústavněprávní zkouška. Trestněprávní revue, 2003, č. 5, s. 136n.; Hořák, J.: Úmyslná usmrcení v právu anglosaských zemí. In: Fenyk, J. (red.) Pocta prof. JUDr. Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha, LexisNexis CZ, 2007, s. 36; Hořák, J.: Úmyslná usmrcení v afektu (část I. a II.). Trestní právo, 2008, č. 10, s. 5n., č. 11, s. 5n.; Hořák, J.: Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.). K výkladu ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku. Trestní právo, 2009, č. 9, s. 16n.; Hořák, J.: Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 53n.; Jahnsová, A., Kuča, R.: Právní aspekty euthanasie. Právní rozhledy, 1997, č. 7, s. 356n.; Kratochvíl, V.: Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání. In: Fenyk, J. (red.) Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha, LexisNexis CZ, 2007, s. 51 n.; Kučera, P.: Vražda v anglickém trestním právu. Trestněprávní revue, 2008, č. 6, s. 171; Kučera, P.: Trestné činy, jež mohou být spáchány ve formě pokusu. Bulletin advokacie, 2008, č. 7 a 8, s. 45.

⁷ Dickens, B.: Canadian Law on Euthanasia, Contrasts and Comparisons. European Journal of Health Law, 2001, č. 8, s. 136; Malý, K.: Psychické útrapy oběti. Kriminologický sborník, 2005, č. 25, s. 42; Mitlöchner, M., Režňáková, M.: K vymezení objektu trestných činů proti životu. Trestní právo, 1997, č. 12, s. 16; Mitlöchner, M.: Vražda, její etiologie a prevence. Trestní právo, 2003, č. 3, s. 11; Mitlöchner, M.: Ke vztahu trestného činu účasti na sebevraždě a euthanasie. Trestní právo, 2003, č. 6, s. 15; Musil, J.: Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. Trestní právo, 2004, č. 10, s. 1 On.; Pácal, J.: K otázce zavinění u trestného činu vraždy podle § 219 TrZ. Právní zpravodaj, 2003, č. 6, s. 10; Rizman, S.: K vymezení pojmu „rasa“ v Českém trestním právu. In: Musil, J., Vanduchová, M.: (red.) Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha, Codex Bohemia, 1998, s. 185; Schöch, H.: První rozhodnutí Spolkového soudního dvora Německa (BGH) k tzv. nepřímému napomáhání smrti. Právní rozhledy, 1998, č. 3, s. 145; Šámal, P.: (spolupracovníci Suchý, O., Válková, H.)

podle autorů zákona č. 40/2009 Sb., základním principům a hodnotám demokratického státu, uznává přednost a nutnost ochrany práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob před kolektivními zájmy společnosti. Je ovšem třeba říci, že v ostatních zemích Evropy a USA se začíná znovu zdůrazňovat význam kolektivních zájmů společnosti a role státu, zejména v souvislosti s terorismem. Skutkové podstaty trestných činů proti životu a zdraví jsou tak nově zcela oprávněně vymezeny v čele hlavy I. zvláštní části zákona. O zařazení těchto trestných činů na úvod zvláštní části zákona nemůže být sporu. Na významnost života a zdraví jakožto právem chráněných zájmů lze dále i z článku č. 6 Listiny základních práv a svobod.

Čl. 6 Listiny základních práv a svobod:

- (1) *Každý má právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením.*
- (2) *Nikdo nesmí být zbaven života.*
- (3) *Trest smrti se nepřipouští.*
- (4) *Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné*

Z Čl. 3 Všeobecné deklarace lidských práv

Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.

SRN. Spolkový soudní dvůr (BGH), K otázce usmrcení z vilnosti. Právní rozhledy, 1995, č. 5, s. 210; Šámal, P.: K právní úpravě eutanázie v novém trestním zákoníku. Trestněprávní revue, 2003, č. 5, s. 155; Šámal, P.: Osnova trestního zákoníku 2004-2006. Praha: C. H. Beck, 2006; Šámal, P.: Usmrcení na žádost v návrhu trestního zákoníku. In: Fenyk, J. (red.) Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha, LexisNexis CZ, 2007, s. 128n.; Švábenský, O.: O vraždě a zabití v trestním právu platném na území R. Č. S. a v osnově čs. tr. zák. s hlediska kriminálně politického. Všehrd, ročník XIII., 1932, s. 278n.; Urbánek, J.: Eutanázie - problém napětí mezi lékařstvím, etikou a právem. Trestní právo, 2007, č. 9, s. 9; Zachar, A.: Trestné činy vražd z pohľadu rekodifikácie trestného zákona v Slovenskej republike. Trestní právo, 2005, č. 8, s. 22, č. 9, s. 16; Zachar, A.: Historický vývoj trestnoprávnej úpravy vražd od prvopočiatkov po prijatie zákona č. 140/1961 Zb. Trestní právo, 2006, č. 12, s. 22, 2007, č. 1, s. 19; Zapletal, J.: Úmyslná usmrcení (kriminologická a trestněprávní studie). Praha, Výzkumný ústav kriminologický, 1980.

Čl. 6 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech

Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života.

Čl. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

1. *Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.*
2. *Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při:*
 - a) *obraně každé osoby proti nezákonnému násilí;*
 - b) *provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené;*
 - c) *zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.*

Čl. 6 Úmluvy o právech dítěte

1. *Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.*
2. *Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.*

Čl. 2 Charty základních práv Evropské unie

Každý má právo na život. Nikdo nemůže být odsouzen k trestu smrti nebo popraven.

Tyto otázky mne velmi zaujaly, a proto jsem se rozhodl blíže si všimnout ustanovení nového trestního zákoníku o ochraně života zvláštní části tohoto zákona.

V této souvislosti je však třeba upozornit na postavení trestního práva jakožto prostředku nejzazší ochrany (tzv. ultima ratio), tzn. že k vyvození trestní odpovědnosti a jejích důsledků má být přistupováno pouze v těch případech společnosti natolik škodlivých (pro společnost závažných), u nichž se uplatnění odpovědnosti podle jiných právních předpisů (např. předpisů správního práva trestního) jeví ve vztahu k ochraně společenských zájmů jako nedostačující.⁸ Materiální korektiv nebezpečnosti činu byl tak nahrazen institutem škodlivosti.

Změnou, která ovlivňuje aplikaci celého kodexu, je přechod z formálně-materiálního pojetí trestní odpovědnosti na pojetí „čistě“ formální. Uvedená změna byla odůvodněna zejména posílením principu právní jistoty.

Kromě výše uvedeného přináší nový trestní zákoník celou řadu dalších významných změn. Za alespoň rámcovou zmínku jistě stojí např.

Změny v obecné části zákona:

- Zavedení principu dualismu ve vztahu k trestným činům⁹ – kdy nově rozlišujeme tzv. přečiny¹⁰ a zločiny. Tato diferenciací nabývá na významu zejména v souvislosti s procesními postupy – např. uplatněním odklonů¹¹ v trestním řízení aj.
- Výslovné zakotvení některých institutů, které byly doposud dovozovány pouze teorií trestního práva, např. zakotvení svolení poškozeného a přípustného rizika jakožto okolností vylučujících protiprávnost¹², dále zakotvení právního a skutkového omylu.¹³

⁸ Srov. § 12 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁹ Srov. § 14 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁰ Pozn. autora: Přečinem se rozumí: všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločinem jsou pak všechny ostatní trestné činy, které nejsou přečinem.

¹¹ § 307 (podmíněné zastavení trestního stíhání) a § 309 (narovnání) zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹² Srov. § 30, 31 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹³ Blíže - Srov. § 19, 20 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

- Rozšíření trestů, jež lze za trestné činy uložit, zejména o trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.
- Zvýšení obecné hranice sazby trestu odnětí svobody z dosavadních patnácti na dvacet let a zvýšení hranice výjimečného trestu z dvacetipěti na třicet let.
- Zakotvení povinnosti přihlížet při stanovení druhu trestu a jeho výměře k délce trestního řízení, trvalo-li nepřiměřenou dobu, jakož i možnosti zvýšit trest odnětí svobody nad horní hranici trestní sazby, v případě, že pachatel znovu spáchá zvláště závažný zločin, ač byl již pro takový nebo jiný zvláště závažný čin potrestán.
- Dílčích změn doznávají i jiné tresty ukládané podle trestního zákoníku (např. trest obecně prospěšných prací, zákaz činnosti, peněžitý trest)

Změny ve zvláštní části zákona

Kromě již zmíněné změny v systematice části II. trestního zákoníku, dochází v této části ke měnám v rámci značného množství jednotlivých skutkových podstat. Některé skutkové podstaty přibyly, jiné z nového trestního zákoníku vypadly a další byly zpřesněny nebo u nich došlo ke zvýšení či snížení trestní sazby.

Nyní tak bude možné trestně postihovat např. tzv. stalking (nebezpečné pronásledování), neoprávněný přístup k počítačovému systému, sexuální nátlak, výrobu a jiné nakládání s dětskou pornografií.

Přesnější vymezení se dočkaly zejména některé hospodářské trestné činy na úseku hospodářské soutěže.

Zvýšení trestní sazby zaznamenaly např. trestný čin vraždy, těžké ublížení na zdraví, úplatkářství aj. Zvýšení horní hranice trestních sazeb u těchto trestných činů lze jen přivítat. Základním principem nového trestního zákoníku je totiž úsilí směřující k vytvoření prostoru pro zvýšenou ochranu společnosti před trestnými činy proti životu a zdraví.

Ve vztahu k tématu této práce je nutné kromě výše uváděných změn (zejména zvýšení trestních sazeb u trestného činu vraždy a nové systematiky zvláštní části) upozornit dále na zakotvení zcela nového trestného činu zabití, jenž je koncipován jako alternativa k trestnému činu vraždy, v jehož rámci nově rozlišujeme vraždu prostou (§ 140 odst. 1) a vraždu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (§ 140 odst. 2).

Zavedení této nové diferenciace úmyslných usmrcení umožňuje, podle názoru P. Šámala a jiných, lépe důsledněji rozlišovat trestné činy, které se shodují svým následkem, tj. smrtí člověka, ale současně se od sebe odlišují okolnostmi, které provázely jeho spáchání. Trestní zákoník tak reaguje na kritiky dřívější úpravy,¹⁴ dle kterých předchozí úprava nebyla schopna postihnout značnou různorodost úmyslných usmrcení.

Vraždu prostou lze tedy nově postihovat trestem odnětí svobody v délce trvání 10 – 18 let, vraždu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení trestem odnětí svobody v rozmezí 12 – 20 let a v nejzávažnějších případech (§ 140 odst. 3 trestního zákoníku – kdy se uplatňují okolnosti podmiňující použití trestní sazby a jež lze uplatnit k oběma typům vraždy) činí dolní hranice trestní sazby 15 let a je přípustné uložit i výjimečný trest. Trestný čin zabití v základní skutkové podstatě je spojen s trestem odnětí svobody v délce trvání 3 až 10 let. V rámci kvalifikované skutkové podstaty je pak trestní sazba stanovena v rozmezí 5 až 15 let, je-li trestný čin spáchán na dvou a více osobách, na těhotné ženě nebo dítěti mladším 15 let.

¹⁴ Musil, J.: Český trestní zákon potřebuje diferenciovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. Trestní právo, č. 10/2004, str. 10-14.

Skutková podstata trestného činu zabití je tak jakousi privilegovanou skutkovou podstatou k trestnému činu vraždy. Umožňuje mírnějšího trestní postih těch pachatelů, kteří usmrtili jiného člověka v afektu, jenž u nich nastal z „omluvitelných příčin“. V minulosti se sice také tak dělo, a to na základě ustanovení o mimořádném snížení trestu vzhledem k okolnostem případu (§ 40 odst. 1 trestního zákona¹⁵), avšak takovýto postup byl spíše ojedinělý. Navíc je třeba upozornit na to, že v rámci tohoto postupu dolní hranice trestní sazby v těchto případech nemohla klesnout pod pět let odnětí svobody (§ 40 odst. 3 trestního zákona¹⁶).

Skutková podstata zabití tak zcela určitě poskytuje ukládání mírnějších trestů větší prostor. Z kriminologického pohledu je podle mého názoru zavedení skutkové podstaty zabití rovněž vítaným krokem, neboť odstraňuje stigma vraha.

Na druhou stranu diferenciacie úmyslných usmrcení přináší celou řadu otázek týkajících se již samotného výkladů některých nově zaváděných pojmů (např. rozmysl, předchozí uvážení) tak i její praktické aplikace. Je totiž nutné si uvědomit, že zavedení této systematiky sebou nepochybně přináší i zvýšené nároky činnost orgánů činných v trestním řízení zejména v souvislosti s dokazováním. Rovněž i znalci, kteří budou vyšetřovat duševní stav obviněného, budou muset ke svému úkolu přistupovat se zvýšenou pečlivostí. Celé řadě případů, u nichž bude tato kvalifikace připadat v úvahu, jsou totiž při spáchání činu přítomni pouze pachatel a jeho oběť. To zcela určitě nahrává straně obhajoby a poskytuje ji možnost, aby při vyšetření duševního stavu jej vykreslila tak, aby splňoval podmínky § 141 nového trestního zákoníku. Nutno poznamenat, že podobné pokusy bylo možné zaznamenat i v některých případech posuzovaných dle minulé úpravy.

¹⁵ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

O tom, že skutková podstata zabití bude hojně využívána nejen samotnou obhajobou, ale i trestními soudy, svědčí již i několik případů uveřejněných v tisku, kdy soudy tuto kvalifikaci využily.

Z nastíněných důvodů je **cílem této práce nejen pokusit se vyložit některé klíčové pojmy, upozornit na jejich rozlišení, vymezit vztah trestného činu vraždy, jejich forem a trestného činu zabití, ale rovněž se zabývat i stránkou dokazování při projednávání daných trestných činů a pokusit se upozornit na možná úskalí.**¹⁷

Své závěry budu opírat zejména o metodu komparativní a analýzu a syntézu. Práce vychází z celé řady odborné literatury a soudních rozhodnutí, které jsou uvedeny v seznamu pramenů.

Pro větší přehlednost se práce člení následujícím způsobem:

V první části se věnuji zejména základním teoretickým otázkám souvisejícím s trestnými činy vražda a zabití. Meritem této části jsou zejména úvahy o vzájemném vztahu těchto činů, resp. jejich odlišností, jakož i vztah ustanovení § 140 odst. 1 (vražda prostá) a § 140 odst. 2 (vražda po předchozím uvážení, resp. s rozmyslem).

Dále se v této části zabývám výkladem základním pojmů, které považuji ve vztahu k tématu této práce za stěžejní.

Druhá část práce je poté zaměřena na teoretické otázky související s dokazováním rozmyslu, afektu, předchozího uvážení. V této souvislosti za pomoci některých (i smyšlených) příkladů se snažím upozornit na možná úskalí, se kterými by se praxe mohla potýkat.

¹⁷ Srov. k tomu Komentář 1 a 2 P. Šámal a další.

Upozorňuji v této souvislosti i na kritický článek D. Císařové „Krátké zamyšlení nad teorií a praxí zákona č. 40/2009 Sb., který vyšel v časopise Soudce č. 1/2010 a v časopise Trestní právo č. 3/2010.

Třetí část je logickou návazností na předchozí a zde se snažím upozornit na některé taktická doporučení z oblasti kriminalistické vědy, které by mohly výrazně přispět při vyšetřování předmětné trestné činnosti.

Uvažoval jsem i o závažné tématice euthanasie, která je aktuální a s problematikou vraždy úzce spojená. Při studiu nejzákladnější literatury jsem zjistil, že tato problematika je natolik složitá, že by vyžadovala samostatnou práci, pokud by to, co bych mohl uvést zde, nemělo být jen kompilátem z jiných prací.¹⁸

Další zajímavá problematika je spjatá (i historicky) s vraždou novorozeného dítěte matkou, zejména z hlediska vývoje na našem území ve

¹⁸ Uvádím jen nejzákladnější práce, neuvádím ani četné kvalifikační práce uložené v knihovně PF UK v Praze.

Drbohlavová, I.: Eutanázie z pohledu českého trestního práva. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 4 s. 110 an.; Eckstein, K.: Eutanázie a trestní právo v Německu, přel. I. Drbohlavová. *Trestněprávní revue* 2003, č. 4, s. 113-116.; Fenyk, J.: Stručné zamyšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti v případě tzv. asistované sebevraždy(euthanasie). *Trestní právo*, 2004, č. 6, s. 4-13.; Filo, M.: Eutanázie v Maďarsku - ústavněprávní zkouška. *Zdravotnictví a právo*, 2002, č. 11, s. 11-13.; Haškocová, H.: Thanatologie - nauka o umírání. 2., přeprac. vyd., Praha, Galén 2007.; Holčápek, T., Šustek, P.: K § 115 návrhu nového trestního zákoníku (usmrcení na žádost). *Trestněprávní revue*, 2004, č. 11, s. 325-326.; Jahnsová, A., Kuča, R.: Právní aspekty eutanázie. *Právní rozhledy*, 1997, č. 7, s. 356.; Kratochvíl, V.: Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání in: Fenyk, J. Pocta Dagmar Císařové k 75. Narozeninám. Praha 2007, LexisNexis, s. 51 an.; Mítlöhner, M.: Eutanázie ano či ne. *Zdravotnictví a právo*, 1997, č. 7-8.; Mítlöhner, M.: Euthanasie - náměty k diskusi. *Zdravotnictví a právo*, 2002, č. 11, s. 11-13.; Mítlöhner, M.: Ke vztahu trestného činu účasti na sebevraždě a euthanasie. *Trestní právo*, 1997, č. 12, s. 15-17.; Munzarová, M.: Co mluví i dnes proti eutanázii? *Zdravot.právo v praxi*, 2006, 1, str. 4-6; Munzarová, M.: Eutanázie nebo paliativní péče? Praha, Grada Publishing 2005 Pletková, K. Euthanasie - úvahy de lege ferenda, *Trestní právo* č. 10/2008; Peterková, H.: Pokyny Do Not Resuscitate a problematika neposkytnutí pomoci. *Trestní právo*, 2009, č. 9, s. 3-16.; Petřů, M.: Trpět jako zvíře, hledání etických kritérií. *Vesmír*, 2001, č. 6., str. 306 - 308.; Pollard, B. J.: Eutanázie - ano či ne; Praha, Dita, 1996.; Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová M.: Usmrcení na žádost a z útrpnosti (euthanasie) in: *Základy trestní odpovědnosti In Systém českého trestního práva.*, 1.vyd., 2009, str. 149 an.; Šámal, P.: Usmrcení na žádost v návrhu trestního zákoníku, in: Fenyk, J. Pocta Dagmar Císařové k 75. Narozeninám. Praha 2007, LexisNexis, s. 128 an.; Šustek, P., Holčápek, T.: Euthanasie in: Císařová, D., Sovová, O. a kol.: *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. vyd. Praha, Orac, 2004; Šustek, P., Holčápek, T.: Informovaný souhlas. Teorie a praxe informovaného souhlasu ve zdravotnictví. Praha, ASPI, 2007; Urbánek, J.: Eutanázie - problém napětí mezi lékařstvím, etikou a právem. *Trestní právo*, 2007, č. 9, s. 9-15; Vozár, J.: Pojem eutanázie. *Právník*, 1996, č. 3, s. 221; Vykopalová, H.: Eutanázie - diskutovaný problém společnosti, in: *Kriminalistika* č. 3/1999.

srovnání s Evropou. Také tuto problematiku jsem se rozhodl neřešit, i když v časopise Trestní právo z konce 20. století a začátku 21. století probíhaly zajímavé diskuse, ze kterých mne zaujaly zejména spory o počátku (i o konci) lidského života. Zejména o této problematice hodlám psát i dále.

Velkou inspirací pro mne byly články, které vyšly v časopise Trestní právo v posledních letech, zejména od autora J. Hořáka. Některé z nich cituji podrobněji, častěji je parafrázuji.

Také to, co se uvádí v diskusích o evropeizaci trestního práva a na konferencích mi bylo značnou pomocí. Zejména jde o práce J. Jelínka a o sborníky, ve kterých byl editorem.¹⁹

Velmi mi pomohly i konzultace se členy katedry trestního práva PF UK v Praze, zejména pak informace a názory J. Hořáka, který tuto problematiku stále zpracovává. Jeho názory, se kterými většinou souhlasím, jsou velmi podrobně rozebírány v této práci.

Ke konci přípravy této práce vyšla obsáhlá dvoudílná práce J. Fenyka a kol. Trestní zákoník a trestní řád.²⁰ Tato práce mi poskytla nejen četné podněty, ale také se stala pramenem pro judikaturu, která byla publikována k danému tématu a to již za první republiky v obsáhlé sbírce Vážného. Použil jsem Vážného také protože jde o klasické dílo shrnující judikaturu první republiky ve všech souvislostech teorie a praxe trestního práva. Bylo základním dílem vybavení každé kanceláře, soudu, státního zastupitelství a advokátní kanceláře. Ještě dnes je Vážný významnou pomůckou nejen z hlediska historie, ale také z hlediska dnešních výkladů trestního práva, zejména u tak klasických deliktů, jako je vražda respektive zabití je Vážný důležitou výkladovou pomůckou i pro dnešního

¹⁹ Srov. k tomu Jelínek, J.: O novém trestním zákoníku, Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce, nakl. Leges, Praha 2009.

²⁰ Fenyk, J., Hájek, R., Polák, R., Stříž, I.: Trestní zákoník a trestní řád, průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. a 2. díl, 2010, Linde Praha.

právníka. Hodnotím proto kladně způsob, jakým Fenyk a kol. používají i starší judikaturu vydanou na území dnešní České republiky.

KAPITOLA I.

Charakteristika trestných činů vraždy a zabití za pomoci základních znaků skutkové podstaty

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

HLAVA I

TRESTNÉ ČINY PROTI ŽIVOTU A ZDRAVÍ

Díl I Trestné činy proti životu

§ 140 Vražda

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*
- (2) *Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.*
- (3) *Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2*
 - a) *na dvou nebo více osobách,*
 - b) *na těhotné ženě,*
 - c) *na dítěti mladším patnácti let,*
 - d) *na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci,*
 - e) *na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,*
 - f) *na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,*
 - g) *na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,*
 - h) *opětovně,*

- i) zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, nebo*
- j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.*

(4) Příprava je trestná.

§ 141 Zabití

- (1) Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.*
- (2) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1*
 - a) na dvou nebo více osobách,*
 - b) na těhotné ženě, nebo*
 - c) na dítěti mladším patnácti let.*

1.1. Objekt

Trestný čin vraždy a trestný čin zabití s ohledem na svůj druhový objekt patří mezi trestné činy proti životu a zdraví. Nově jsou tyto trestné činy upraveny v hlavě I. zvláštní části trestního zákoníku.

Zákonodárce v hlavě I systematicky odděluje trestné činy proti životu (díl 1: § 140 - § 144), trestné činy proti zdraví (díl 2: § 145 - § 148) a trestné činy ohrožující život nebo zdraví (díl 3: § 149 - § 158). Z hlediska chráněných zájmů jsou do hlavy I zařazeny i trestné činy proti těhotenství ženy (díl 4: § 159 - § 163).

Trestný čin vraždy je konkrétně tedy zakotven v ustanovení § 140. Trestný čin zabití pak v ustanovení § 141.

Objektem těchto trestných činů je zájem na ochraně lidského života. Život a zdraví jsou chráněny i jinými skutkovými podstaty trestných činů, mnohdy jde i o trestné činy s jiným druhovým objektem – např. trestný čin teroru, znásilnění, omezení osobní svobody, obecné ohrožení aj.

Právo na život je základním právem člověka, které je univerzální, tj. jedná se o právo nezadatelné, nezrušitelné, nezcizitelné a nepromlčitelné. Toto právo je zakotvena v celé řadě základních ústavních dokumentů²¹ a mezinárodních úmluvách, které jsou pro nás závazné.

²¹ Srov. úvod této práce.

1.2. Objektivní stránka

V případě trestných činů vraždy a zabití jde o tzv. nepravé omisivní trestné činy, tzn. že jednání pachatele může spočívat jak v konání, tak v opomenutí. **Objektivní stránka je u těchto trestných činů vyjádřena způsobením smrti, (resp. usmrcením jiného).**

Vraždy či zabití se tak lze dopustit pouze na živém člověku, který je rozdílný od pachatele. Sebevražda ani pokus o sebevraždu není trestným činem. Rovněž ani jednání pachatele, který zaútočí na jiného s úmyslem jej usmrtit, ač ten již zemřel, nelze kvalifikovat jako trestný čin vraždy, neboť se jedná o útok na již nezpůsobilý předmět útoku. Toto jednání může být kvalifikováno pouze jako pokus trestného činu vraždy.

Z judikatury

Krajský soud v Plzni – 3 T 9/99 (ASPI)

„Dojde-li k biologické smrti mozku (cerebrální smrti), což je takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno, přičemž tuto skutečnost však obviněný v té době neví a zaútočí na poškozeného s úmyslem jej usmrtit, jedná se o útok na již nezpůsobilý předmět útoku a jeho jednání je možno kvalifikovat jen jako pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 k § 219 odst.“

Pro trestní právo je tedy velmi významné vymezit začátek a konec lidského života. Z komentářů k trestnímu zákonu a z některých soudních rozhodnutí lze vyvodit závěr, že za živého člověka je třeba považovat dítě, jež přestalo být lidským plodem, přičemž **plod přechází v živého člověka okamžikem začátku porodu.**²²

²² Srov. NS ČSR č. 2/1986.

Začátek porodu je však velmi neurčitý pojem.

Dle většiny komentářů není začátek porodu spjat s okamžikem oddělení dítěte od těla matky a ani s okamžikem prvního nadechnutím či vydechnutím dítěte, ať už spontánním nebo při kříšení. Toto tvrzení je odůvodňováno zejména odkazem na ustanovení § 220 a § 229 dřívějšího trestního zákona. Např. Šámal ve svém komentáři k trestnímu zákonu²³ uvádí, že pokud bychom akceptovali názor, že plod přechází v živého člověka až oddělením dítěte od matky nebo okamžikem prvního nadechnutí či vydechnutí dítěte, ať už spontánního nebo při kříšení, by usmrcení dítěte matkou při porodu až do okamžiku oddělení dítěte od těla matky nebo okamžiku prvního nádechu či výdechu bylo beztrestné, neboť podle § 229 není trestná těhotná žena, která sama uměle přeruší své těhotenství, přičemž přerušením těhotenství je usmrcení lidského plodu.

Lze tedy vyvodit závěr, že začátek porodu předchází jak okamžiku oddělení plodu od těla matky, tak okamžiku prvního nadechnutí či vydechnutí dítěte. Uvedený názor je i ve shodě s teorií rakouského a německého trestního práva, které rovněž vychází z principu počátku porodu. Zde právní teorie vymezuje začátek ochrany plodu jako živého člověka obdobím od začátku porodních bolestí (u přirozeného porodu), popř. u umělého porodu počátkem zákroku (např. císařským řezem).

I toto vymezení počátku porodu vázané na porodní bolesti však není zcela bezproblémové zejména ve vztahu k přirozenému porodu. Vždyť přeci ne všechny porodní bolesti (tzv. „poslípčci“) musejí nutně vést k faktickému porodu. Mnohdy bolesti odezní a vývoj plodu v těle matky nadále pokračuje - někdy i delší dobu. Striktní vázání počátku porodu na porodní bolesti by tak v některých případech mohlo vést dle mého názoru až k nepřijatelnému rozšiřování možnosti aplikace trestných činů proti životu a zdraví daleko před vlastní porod. Lze tedy souhlasit s názorem Kühna,²⁴ dle kterého je **trestně právní ochrana plodu jako**

²³ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, s. 1298. Srov. i Šámal a kol.: Trestní zákoník II., Velké komentáře, C.H.Beck 2010.

²⁴ Kühn, Z.: Ochrana lidského plodu v trestním právu. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR. Praha, 1998, s. 9 – 12.

na ostatní již živě narozené lidi spojena nejdříve s okamžikem, kdy je zřejmé, že proces porodu je již nevratný.

Přesto se mi zdá, zejména ve vztahu k trestnému činu vraždy či zabití a vraždy novorozeného dítěte matkou, vhodnější vycházet při výkladu pojmu živý člověk spíše z poznatků medicínských, popř. soudně-lékařských, nežli z výkladu výše uvedeného.

Okamžik narození, byť ovšem k účelům demografické statistiky, je vymezen ve vyhlášce č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky. Podle § 2 této vyhlášky se narozením živého dítěte rozumí jeho úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže dítě projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost 500 g a vyšší anebo nižší než 500 g, přežije-li 24 hodin po porodu. Známkami života se má na mysli zejména dech nebo akce srdeční nebo pulsace pupečníku nebo aktivní pohyb svalstva, i když pupečník nebyl přerušen nebo placenta nebyla porozena.²⁵

Stejné názory zastávají učebnice porodnictví, které mluví o porodních fázích, přičemž porodní bolesti jsou 1. fází a vypuzení placenty poslední fází porodu. Nelze totiž, podle mého názoru, oddělovat medicínské pojetí od pojetí právního.

Proto bych se při vymezení pojmu živý člověk přikláněl spíše k výkladu medicínskému, který byl v naší trestně-právní teorii dlouho menšinový,²⁶ a dle kterého lze **za živého člověka považovat jedince, který se přirozeně narodil nebo byl z těla matky vyjmut operativní cestou, jeví fyziologické známky**

²⁵ Srov. Tesař, J.: Soudní lékařství. 3., doplň. vyd. Praha, Avicenum, 1985, s. 690.

²⁶ Mittlöchner, M.: K vymezení objektu trestných činů proti životu, Socialistická zákonost 1984, č. 4, s. 220, Císařová, D.: Ochrana lidského života jako základní lidské právo - in: Pavlíček, V. a kol. Občanská a lidská práva. Praha, Aleko, 1992.

Srov. i diskuse na konci devadesátých let a výše, které vedli autoři Císařová a Dolenský v časopisech Trestní právo a Bulletin advokacie, kde se ukázalo, jak jsou tyto názory extrémně odlišné.

života, alespoň jednou spontánně nebo po křídění vydechl, a u kterého nenastala biologická smrt.

Další základní teoretickou otázkou, kterou se je ve vztahu k trestnému činu vraždy či zabití zabývat, je pojmem a doba smrti.

Z hlediska lékařské vědy je smrt delší dobu trvající proces. Smrt je podle klasické lékařské definice ireversibilní zástava dechu a srdeční činnosti, s níž se návazně pojí nezvratný zánik všech funkcí mozku. Umírání může trvat různě dlouho – od velmi rychle nastupující smrti, např. při existenci se životem neslučitelných devastujících poranění – až po řadu hodin a dní pomalu nastupující smrt.

Z pohledu právního se však jedná o určitý časový okamžik. Úkolem trestně-právní teorie je tedy určit, který okamžik v procesu postupného odumírání organismu, je tím trestně-relevantním okamžikem, tj. smrtí ve smyslu trestního práva.

Pro účely trestního práva se smrtí rozumí okamžik, kdy nastala biologická smrt mozku, tj. tzv. cerebrální smrt. Za rozhodující se tedy bere takový stav organismu, u něhož je již obnovení životních funkcí vyloučeno. Jde tedy o stav tzv. ireversibilní (nevratný).²⁷

Proto není tzv. **klinická smrt** považována za smrt pro účely trestného činu vraždy, nově i zabití, neboť za současného stavu lékařské vědy i při zastavení životně důležitých funkcí (např. zastavení činnosti srdce, dýchání), přichází v některých případech v úvahu obnovení životních funkcí, a tedy i záchrana života.²⁸

Z judikatury

²⁷ Srov. např. NS ČSSR - Tpjf 24/85 (č.16/1986 Sb. rozh. tr.)

Pojem smrti je vykládán na základě poznatků lékařské vědy jako biologická smrt mozku (cerebrální smrt) - takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno.

²⁸ Srov. NS ČSSR - Tpjf 30/76 (č. 41/76 Sb. rozh. tr.).

NS ČSSR - 9 Tz 38/64:

„Obžalovaný bodl poškozeného kapesním nožem do přední strany hrudníku vpravo od hrudní kosti a touto ranou zasáhl plíce, pravou bránici a osrdečník. U poškozeného nastala klinická smrt, ale včasným lékařským zákrokem byl zachráněn. I když u poškozeného nastala tzv. klinická smrt, nenaplnil obžalovaný dokonaný trestný čin vraždy podle § 219, když se podařilo poškozeného udržet při životě. Z hlediska naplnění znaků trestného činu podle § 219 dochází k úmyslnému usmrcení jen v těch případech, kdy v důsledku úmyslného jednání pachatele došlo k takovému odumření organismu člověka, které už vylučuje možnost obnovy dýchání a srdečního tepu, tedy kdy nastává skutečná biologická smrt a nejen tzv. smrt klinická, což je jen lékařským termínem pro stav, kdy dochází k zastavení dýchání a srdečního tepu, kterýžto stav však ještě není smrtí organismu a nevylučuje zachránění života.“

Dojde-li ke klinické smrti poškozeného, jemuž je pak život navrácen lékařským zákrokem, přichází v úvahu pouze pokus vraždy.

Vymezení okamžiku smrti a metoda jeho zjištění je výlučně věcí lékařské vědy. V oblasti zdravotnictví jsou pojem smrti, jakož i metody jejího zjištění upraveny v transplantačním zákoně²⁹.

Dle § 2 písm. e) citovaného zákona se smrtí rozumí nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene. Tato definice je zcela jistě použitelná i pro účely trestního práva.

Podmínky pro zjišťování smrti jsou pak vymezeny v § 10 tohoto zákona, dle kterého se smrt zjišťuje prokázáním nevratné zástavy krevního oběhu a nevratné ztráty funkce celého mozku, včetně mozkového kmene v případech, kdy jsou funkce dýchání nebo krevního oběhu udržovány uměle (smrt mozku). Bližší podrobnosti stanoví uvedený zákon.

²⁹ Zákon č. 285/2001 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Na dobu smrti lze usuzovat např. měřením teploty mrtvoly, z posmrtných skvrn, ztuhlosti, hniloby a tlení těla mrtvoly, žaludečního obsahu, pomocí laboratorních metod aj. Nicméně toto je výlučně úkolem soudních lékařů.

Z výše uvedené vyplývá, že objektivní stránka trestného činu vraždy a trestného činu zabití spočívá v usmrcení člověka, kterým se rozumí jakékoli zbavení života živého člověka.

Je tedy irelevantní jakých prostředků bylo ke spáchání použito, zda šlo o jednání jednorázové či o jednání postupné nebo dlouhodobé.³⁰ K vraždě či zabití tak může dojít např. zastřelením, probodnutím, či podáváním jedu, a to i v malých dávkách, neposkytnutím stravy dítěti aj.

Z judikatury:

NS ČR - 7 Tz 179/99:

„Usmrcením se ve smyslu § 219 rozumí jakákoli forma působení na tělesnou integritu poškozeného, která vede k tomu, že poškozený zemře. Uvedenému zákonnému znaku odpovídá jen takové jednání, které na tělesnou integritu poškozeného působí přímo. Musí jít o jednání, které v těle poškozeného vyvolá změny, jejichž podstatou je zánik životních funkcí lidského organismu.“

K usmrcení člověka může tedy dojít jak konáním, tak i opomenutím.

³⁰ Srov. Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, s. 1299. Dále i Šámal a kol.: Trestní zákoník II., Velké komentáře, C.H.Beck 2010.

V této souvislosti je však třeba uvést, že aby bylo možno opomenutí postavit na roveň konání, musí jít o opomenutí takového konání pachatele, ke kterému je povinen. Přičemž povinnost konat může vyplývat:

- ze zákona nebo jiného právního předpisu či úředního rozhodnutí vydaného na základě zákona
- ze smlouvy
- z předchozího nebezpečného jednání, kdy jde o povinnost odstranit nebezpečí, které pachatel sám svým jednáním vyvolal – např. horolezec vyvede osobu na nepřístupnou skálu, kde ji ponechá svému osudu a nepostará se o její záchranu
- je zde ovšem i otázka konkludentního jednání pachatele nebo osoby, která na sebe převzala určitou povinnost.

Je tedy třeba konstatovat, že aby šlo o trestně-relevantní opomenutí, musí být pachatelem opomenuta nějaká zvláštní povinnost. Nepostačí porušení jednání vyplývajícího pouze z morálních pravidel.³¹

Zároveň je v těchto případech nutná subjektivní stránka, tj. úmysl, vztahující se ke všem znakům skutkové podstaty. Nestačí tedy jen tato povinnost, což je častá chyba v uvažování laiků (ale někdy i justiční praxe), kdy se uvažuje jen o porušení povinnosti.

Dalším nezbytným předpokladem pro vyvození trestní odpovědnosti za vraždu či zabití je vedle samotného jednání pachatele a způsobeného následku (resp. účinku), kauzální nexus neboli příčinná souvislost. Ta musí být zásadně nejen mezi jednáním a následkem, ale i jednáním a účinkem a samozřejmě v určitých případech mezi jednáním a těžším následkem.

³¹ Srov. NS ČSR - 5 Tz 2/87 (č. 7/1988 Sb. rozh. tr.).

Česká trestněprávní teorie vychází z teorie, která je založena na zásadě gradace příčinné souvislosti a zásadě umělé izolace jevů. Dle této teorie se **za příčinu považují ty jevy, bez nichž by následek nenastal, nebo by nenastal tak, jak nastal.**³² (Teorie podmínky).

Důležitou roli hrají také pokyny, dané Úmluvou o lidských právech a biomedicíně, která byla v České republice ratifikována a je pod č. 96/2001 Sb. m.s. u nás účinná od 1. 10. 2001. Podle této Úmluvy a jejího čl. 5 je: *„Jakýkoliv zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas. Tato osoba musí být předem řádně informována o účelu a povaze zákroku, jakož i o jeho důsledcích a rizicích. Dotčená osoba může kdykoli svobodně svůj souhlas odvolat.“*

Dále se v čl. 9 této Úmluvy nazvaném Dříve vyslovená přání uvádí: *„Bude brán zřetel na dříve vyslovená přání pacienta ohledně lékařského zákroku, pokud pacient v době zákroku není ve stavu, kdy může vyjádřit své přání.“*

Jde o velmi aktuální problematiku nejen u nás, ale i v celém světě, která má velmi závažné trestněprávní aspekty. Vedou se rozsáhlé diskuse, protože zejména tam, kde není dovolena euthanasie, hrozí při špatně aplikovaném pokynu DNR (do not resuscitate) nebezpečí obvinění z vraždy, v lepším případě zabití.

³² Blíže viz. Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha, LexisNexis, Nakladatelství ORAC, 2003, s. 208 – 212; dále nově vyšla učebnice Novotný, O. a spol.: Trestní právo 1 a 2, Wolters Kluwer, ČR, 2010.

Pokud vím, konalo se na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze dne 17. listopadu 2009 k této problematice symposium, kde byly předneseny zásadní referáty následujících teoretiků a praktiků:

Doc. JUDr. Josef Salač, Ph.D., proděkan PFUK - Úvodní slovo;

Prof. JUDr. Dagmar Císařová, DrSc, vedoucí Centra zdravotnického práva - Neposkytnutí pomoci a další trestněprávní dopady respektování pokynů DNR;

Mgr. Radek Polícar, náměstek pro právní služby a personalistiku Masarykova onkologického ústavu v Brně - Kdy může lékař nezahájit kardiopulmonální resuscitaci?;

MUDr. David Marx, Ph.D., ředitel Spojené akreditační komise ČR, předseda České společnosti pro kvalitu ve zdravotnictví - Problémy s DNR v klinické praxi;

Mgr. et Mgr. Marek Vácha, Ph.D., přednosta Ústavu lékařské etiky na 3. Lékařské fakultě UK - Dříve vyslovená přání a jejich etické aspekty;

JUDr. Petr Šustek, Ph.D., koordinátor Centra zdravotnického práva - DNR a ochrana osobnosti;

JUDr. Helena Peterková, interní doktorand na katedře trestního práva PFUK, hlavní řešitel projektu GAUK č. 36108 - Mezinárodní komparatistika a úvahy de lege ferenda.

Tato konference mi dala četné podněty, také z ní zde čerpám. Má z ní být vydán sborník a případně i monografie.

1.3. Subjektivní stránka trestného činu

Trestné činy vraždy a zabití jsou konstruovány jako úmyslné trestné činy. To znamená, že úmysl pachatele, ať už přímý či nepřímý, musí směřovat k usmrcení člověka. Pokud by pachatel jednal v úmyslu ohrozit nebo poškodit jiný zájem chráněný trestním zákoníkem a toto jednání by mělo „mimo jiné“ za následek i smrt člověka, jinými slovy pokud by k usmrcení osoby nesměřoval úmysl pachatele, nebyl by ten trestně odpovědný pro vraždu, ani za zabití.³³ K tomu byly publikovány četné diskuse, na jejichž základě došlo i k několika novelizacím zákona č. 40/2009 Sb., ještě před jeho účinností.

Na základě vztahu vůle pachatele k zamýšlenému následku rozeznáváme úmysl přímý a úmysl nepřímý. Rozdíl mezi uvedenými druhy úmyslu spočívá v odstupňování volní složky. Zatímco v případě úmyslu přímého chce pachatel způsobit smrt, v případě nepřímého úmyslu je s následkem smrti, jakožto pravděpodobnou možností, pouze srozuměn.

Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem.

Jistou roli zde tedy sehrává i lhostejnost pachatele k tomuto následku.

Otázka lhostejnosti pachatele k následku smrti, byla řešena jak teorií³⁴ tak se jí zabývaly i soudy, a to v té souvislosti, zda lze vztah lhostejnosti k následku považovat za srozumění s následkem. Nová právní úprava v zákoně č. 40/2009 Sb., ostatně řeší otázku srozumění podrobněji.

Z judikatury

³³ Srov. Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, s. 1301) a dále výše uvedený komentář z roku 2010.

³⁴ Zejména Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha, LexisNexis, Nakladatelství ORAC, 2003, s. 283 – 286. Podobně i titíž autoři a Vanduchová, M., Novatrix, 2009.

NS ČSSR - Tpjf 30/76:

*„Pachatelé násilných trestných činů proti životu a zdraví, jimiž byla jinému způsobena smrt, ve svých výpovědích někdy uvádějí, že jim bylo lhostejné, zda takový následek nastane. Vystala otázka, zda vztah lhostejnosti k následku lze považovat již za srozumění s následkem. **Převládají názory, že skutečný vztah lhostejnosti k následku nestačí k naplnění volní složky nepřímého úmyslu (zvýrazněno mnou).** Soudy v takových případech na podkladě výpovědi pachatele zpravidla dovozují jeho „srozumění“ s následkem, a tedy úmysl nepřímý. S touto praxí lze souhlasit, jestliže lhostejnost pachatele k tomu, zda následek nastane či nenastane, vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma těmto možnostem. Bude však záležet i na tom, jaký způsob útoku pachatel volil. Bude-li pachatel tvrdit, že mu bylo lhostejné, jaký následek způsobí, při tom však jednal tak, že z jeho útoku musela nastat smrt poškozeného, a pachatel si byl této okolnosti vědom, pak je třeba uvažovat o přímém úmyslu bez ohledu na zmíněné tvrzení pachatele.“³⁵*

Z uvedených pramenů lze dovodit, že za srozumění lze tedy považovat takovou lhostejnost, kdy lhostejnost pachatele k tomu, zda následek nastane nebo nenastane, vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma možnostem. Jde tedy sice o méně intenzivní, ale stále aktivní volní vztah k danému následku. V těchto případech teorie mluví o tzv. nepravé lhostejnosti³⁶.

Pro úplnost je třeba dodat, že zavinění se musí vztahovat ke všem znakům skutkové podstaty trestného činu a v případě opomenutí se musí vztahovat i na

³⁵ Obdobně NS ČR – 11 Tdo 743/2002, NS ČR – 4 Tz 5/2003.

³⁶ Posuzováním tzv. nepravé lhostejnosti se mimo jiné zabývá Šámal, P.: Několik poznámek k úpravě zavinění v rekodifikaci trestního práva hmotného, v: Sborník příspěvků k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C. H. Beck v Praze „Ve službách práva“. Praha, C. H. Beck, 2003, s. 267.

skutečnosti, které podmiňují povinnost konat, jakož i na samotnou povinnost konat.

Rozsahu potřebných skutkových zjištění, a vůbec problematice dokazování subjektivního vztahu pachatele k následku se budu věnovat v samostatné kapitole této práce.

Vedle zavinění patří mezi znaky charakterizující subjektivní stránku trestného činu dále motiv a pohnutka. Zejména v návaznosti na tyto znaky nový trestní zákoník nově rozlišuje úmyslná usmrcení následovně:

- **Vraždu prostou** - § 140 odst. 1:

Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.

- **Vraždu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení** - § 140 odst. 2:

Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let

- **Zabití** - § 141

Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.

- **Vraždu novorozeného dítěte matkou** - § 142

Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.

Pro větší přehlednost uvádím níže uvedenou tabulku, která porovnává jednotlivé typy úmyslných usmrcení člověka dle § 140 až 142, z hlediska nejvýznamnějších znaků skutkové podstaty.³⁷

	subjekt	jednání	předmět útoku	subjektivní stránka
§ 140 odst. 1	kdokoliv	usmrcení	živý člověk rozdílný od pachatele	úmysl
§ 140 odst. 2	kdokoliv	usmrcení	živý člověk rozdílný od pachatele	úmysl + s rozmyslem nebo po předchozím uvážení
§ 141	kdokoliv	usmrcení	živý člověk rozdílný od pachatele	úmysl + omluvitelné hnutí mysli nebo předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného
§ 142	matka novorozeného dítěte	usmrcení při porodu nebo bezprostředně po něm	novorozené dítě pachatelky	úmysl + rozrušení způsobené porodem

³⁷ Viz Novotný, O. a spol: Učebnice trestního práva, 2. díl, Walters Kluwer, ČR, 2010.

Celou obsáhlou problematikou vraždy a zabití se velmi podrobně zabývá J. Hořák, jehož články, publikované zejména v časopise Trestní právo mi byly cenným podnětem, takže mé úvahy jsou tímto autorem velmi ovlivněny, jak jsem výše uvedl.³⁸

1.3.1. Vražda prostá (§ 140 odst. 1 trestního zákoníku)

Ustanovení § 140 odst. 1 nevymezuje ve své skutkové podstatě nějaké zvláštní subjektivní znaky. A contrario lze pak dovodit z ustanovení § 140 odst. 2, že vražda prostá se vztahuje na úmyslná usmrcení v náhlém hnutí myslí, tj. bez rozmyslu, resp. předchozího uvážení.

Vraždí-li tedy pachatel bez rozmyslu nebo předchozího uvážení má za cíl zničení předmětu útoku, ale již ne další důsledky, tzn. že neuvažuje nad tím zda jeho jednání je účelné, či nikoli, nezvažuje pro a proti, neplánuje průběh spáchání apod.

Vražda prostá tedy na rozdíl od vraždy s rozmyslem či po předchozím uvážení zahrnuje pouze případy, kdy je usmrcení osoby agresivní násilnou reakcí pachatele na vypjatou emocionální situaci (interpersonální konflikt). Vražda prostá tak bude dopadat zejména na spontánní situace a je blízká jednání v afektu

³⁸ Z jeho článků uvádím zejména tyto, v textu je parafrázuji: Hořák, J.: Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 55; Hořák, J.: Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.). K výkladu ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku. Trestní právo, 2009, č. 9, s. 23 - autor zde na podkladě zejména německé literatury velmi správně zdůrazňuje: „*Sám psychický proces rozhodování je ovšem alespoň v nepatrné míře přítomen v případě každého úmyslné spáchaného trestného činu, neboť určité minimální reflexe je pro úmyslné zavinění zřejmé třeba i ujednání ‚automatického‘ na základě zvyku či náhlého podnětu. Může však probíhat ve velmi různé kvalitě co do intenzity, délky, obsahu atd. Premeditace však v tomto směru charakterizuje proces rozhodování specifické kvality.*“; Hořák, J.: Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.). K výkladu ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku. Trestní právo, 2009, č. 9, s. 24, shodně Hořák, J.: Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 56.

(i když jsem toho názoru, že jednání v afektu bývá většinou duševní poruchou ve smyslu ustanovení § 26 zák. č. 40/2009.³⁹

V tomto duchu se vyjadřuje i důvodová zpráva, která proti sobě staví jednání s rozmyslem a jednání v afektu jako navzájem se vylučující protiklady a **pod skutkovou podstatu § 140 odst. 1 tak mají spadat toliko tzv. situační vraždy, vyznačující se svým spontánním a nepromyšleným charakterem.** Samozřejmě za předpokladu, že nebude v úvahu přicházet aplikace trestného činu zabití, kdy rozhodující bude skutečnost, zda budou existovat okolnosti podmiňující použití tohoto ustavení. Ještě je třeba upozornit, že afekt není podle Hořáka **zákonným znakem skutkové podstaty § 140 odst. 1**, tím je a contrario ve vztahu k § 140 odst. 2, **toliko jednání bez rozmyslu.**

1.3.2. Vražda s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (§ 140 odst. 2 trestního zákoníku)

Nový trestní zákoník se v této skutkové podstatě vrací ke kvalifikačnímu znaku tzv. premeditace, který býval užíván v trestně-právních kodifikacích 19. století k rozlišování úmyslných usmrcení vzhledem k jejich různorodosti.

V tomto směru jsou zajímavé i zkušenosti, plynoucí z nového Slovenského trestního zákona. I slovenský trestní zákon rozlišuje vraždou prostou a vraždou úkladnou. Nicméně slovenská úprava při systematice úmyslných usmrcení konstruuje znak premeditace způsobem obvyklým ve starších kodifikacích. (Např. v uherském zákoníku z r. 1878,⁴⁰ tzn. že pachatel jedná na základě rozhodnutí, které si uvážil s časovým odstupem od samotného útoku (usmrtí iného s vopred uvažanou pohnútkou).

³⁹ Viz § 123 zák. č. 40/2009 Sb.

⁴⁰ Viz i § 144 a 145 Slovenského zákona č. 300/2005 Zb.

Nový český trestní zákoník v ustanovení § 140 odst. 2 zavádí dva samostatné kvalifikační znaky. Toto ustanovení totiž požaduje splnění dvou okolností charakterizující rozhodnutí pachatele, a to rozmysl a předchozí uvážení. Tyto okolnosti jsou stanoveny alternativně, tj. postačuje některá z nich.

Rozmysl i předchozí uvážení lze charakterizovat jako myšlenkovou činnost pachatele, která předchází rozhodnutí spáchat trestný čin. Tyto subjektivní znaky tedy vyslovují požadavek na těsnější vnitřní vztah pachatele, resp. vůli pachatele k zamýšlenému následku, než jak je tomu u vraždy prosté. **Jednání v rozmyslu nebo po předchozím uvážení, není jednání spontánní, v náhlém hnutí mysli, kterým by pachatel reagoval na kritickou situaci, ale naopak jednání kontrolované, záměrné, promyšlené.** Jednání s rozmyslem nebo po předchozím uvážení je spjato s větší mírou racionální kontroly pachatele nad jeho jednáním.

V tomto smyslu není rozmysl ani předchozí uvážení jakoukoli úvahou, ale **úvahou v jistém směru kvalifikovanou**, jak uvádí Hořák, **míněno ve vztahu k rozumové kvalitě úvahy.** Nevyžaduje se však nějaká zvláštní rafinovanost, detailní rozpracování plánu spáchání trestné činu, ba ani zvážení naprosto všech podstatných okolností z hlediska spáchání činu a jeho dokonání (např. odchodu pachatele z místa činu či zahlazení stop), ale postačí myšlenková činnost spočívající v určitém zvažování. Předchozí uvážení se pak bude vyznačovat větší kvalitou této úvahy nežli tomu je u rozmyslu. Rovněž není relevantní, zda se pachatel při své úvaze dopustil chyb, opomenul zvážit některé podstatné okolnosti, či nakonec čin spáchal jinak, než jak původně zamýšlel.

Dle panujícího názoru teorie (viz výše citovaná literatura) tedy rozdíl mezi předchozím uvážení a rozmyslem spočívá v následujících aspektech: časovém vymezení, intenzitě ve vztahu k následku, a samotným předmětem.

Znamená to tedy, že **předchozí uvážení** zahrnuje nejen zvažování všech podstatných okolností, jejímž výsledkem je jakási bilance pro a proti, ze které vzejde rozhodnutí spáchat trestný čin, ale zahrnuje i plánování způsobu provedení činu a za tímto účelem může obsahovat i opatřování si prostředků či obhlídku místa spáchání aj. **Svou povahou je tedy intenzivnější ve vztahu k následku než rozmysl, od kterého se dále odlišuje i delším časovým odstupem od spáchání činu.**

Tento závěr lze podpořit i důvodovou zprávou, podle které je spáchání trestného činu s rozmyslem odlišením od afektu a podobných stavů a může jít i velmi krátkou úvahou, při níž pachatel jedná uváženě, nikoli však po předchozím uvážení.

Lze tedy dovodit, že **rozmysl je myšlenkovou činností, která spáchání trestného činu předchází buď bezprostředně, nebo jen s malým časovým odstupem a která spáchání činu provádí.** Domnívám se tedy, že rozmysl lze aplikovat na ty situace, kdy pachatel bezprostředně před činem nebo krátce před jeho spácháním zváží pro a proti (např. počet potencionálních svědků, stav [např. opilost oběti], pravděpodobnost odhalení), tj. zformuluje svou úvahu, a tu následně uvede ve skutek, přičemž celý skutkový děj je prováděn tímto zformovaným rozmyslem pachatele.

Oproti předchozímu uvážení se tak u rozmyslu asi nedá uvažovat o plánování vzhledem bezprostřednosti spáchání skutku, nicméně i zde pachatel může provést určitou úvahu o volbě prostředků – např. výběr předmětu, který se na místě nalézá, a jež použije ke spáchání činu. K této úvaze dochází in continuo, tj. za pochodu.

Zajímavou teoretickou otázkou, která se k problematice rozmyslu dále nabízí s ohledem na důvodovou zprávu, je ta, zda je možno o rozmyslu uvažovat i ve vztahu k úmyslu nepřímému. Důvodová zpráva totiž u rozmyslu nepřímý úmysl připouští. S ohledem na výše uvedené lze však mít o tomto tvrzení značné pochybnosti.⁴¹

U předchozího uvážení lze s důvodovou zprávou souhlasit. Předchozí uvážení tak lze vztahovat k oběma druhům úmyslného zavinění. Tak např. osoba A se rozhodne osvobodit osobu B z vězení, přitom ví, že bude muset zneškodnit strážce, při zvažování jakým způsobem stráž překoná, dojde k závěru, že střelnou zbraní, je mu však lhostejné zda stráž usmrtí, nebo pouze těžce zraní.

Nicméně jak v případě předchozího uvážení, tak v případě rozmyslu pravděpodobně půjde ve většině případů o úmysl přímý.

Odlišností mezi slovenskou a českou úpravou je skutečnost, že slovenský trestní zákon vymezuje úkladnou vraždu a vraždu prostou jako dvě samostatné skutkové podstaty⁴², což považuji za vhodnější konstrukci, než ke které přistoupil náš zákonodárce. V souvislosti s konstrukcí ustanovení § 140 trestního zákoníku totiž vznikají pochybnosti o tom, jaký je vlastně vzájemný vztah § 140 odst. 1 a § 140 odst. 2. Jedná se o dvě rovnocenné základní skutkové podstaty, nebo je ustanovení § 140 odst. 2 kvalifikovanou skutkovou podstatou k § 140 odst. 1? Jak má tedy znít např. kvalifikace jednání pachatele, který po předchozím uvážení usmrtí dvě a více osob – půjde o kvalifikaci § 140 odst. 2, odst. 3 písm. a) trestního zákoníku nebo o kvalifikaci § 140 odst. 1, odst. 2, odst. 3 písm. a) trestního zákoníku?

⁴¹ Srov. též např. Jelínek, J.: Trestní zákoník a trestní řád, Praha, Leges 2009, str. 170. Pochybnosti vyjadřuje i Hořák.

⁴² Srov. § 144, 145 zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Závěru, že se jedná o dvě rovnocenné skutkové podstaty, nasvědčuje jazykový výklad citovaných ustanovení. § 140 odst. 2 totiž znovu vymezuje všechny znaky skutkové podstaty dle § 140 odst. 1 a přidává k nim rozmysl nebo předchozí uvážení. Nepoužívá tedy konstrukci v našem právu dosud typickou pro kvalifikované skutkové podstaty, které by spíše nasvědčovalo znění: „Spáchá-li čin uvedený v odst. 1 s rozmyslem nebo po předchozím uvážení.“ Je otázkou, zda jde o záměr zákonodárce nebo o nedomyšlení důsledků. Závěr o rovnocennosti těchto skutkových podstat je totiž ve značném rozporu s teoretickou klasifikací skutkových podstat.

Teorie trestního práva definuje skutkovou podstatu jako souhrn typových znaků, jimiž je trestný čin charakterizován a kterými se trestné činy zároveň od sebe navzájem odlišují. Přičemž základní skutkové podstaty uvádějí znaky běžného typu daného trestného činu, zatímco skutkové podstaty kvalifikované obsahují znaky základní skutkové podstaty a nějaké další znaky, které typizují vyšší nebo naopak nižší typovou společenskou škodlivost (závažnost) činu. Základní skutková podstatata tak vždy zůstává součástí kvalifikované skutkové podstaty.

Lze se však setkat i s případy, kdy v jednom ustanovení zákona mohou být skutečně vymezeny dvě základní skutkové podstaty (např. § 207, odst. 1 a odst. 2 předchozího trestního zákona, nebo § 150 zák. č. 40/2009 Sb.), v této souvislosti však teorie vyslovuje požadavek, aby se tyto skutkové podstaty od sebe výrazně odlišovaly. Zpravidla se tak děje za pomoci vymezení více odlišných znaků, lze se však setkat i s případy, kdy se základní skutkové znaky odlišují znakem toliko jediným, avšak zásadním z hlediska jeho významu, např. subjektem nebo zaviněním. Vzniká tedy otázka, zda subjektivní znak „předchozí uvážení“ nebo „rozmysl“ lze za takový zásadní odlišující znak považovat.

Touto otázkou se zabýval i Hořák,⁴³ který dospívá k závěru, že na ustavení § 140 odst. 2 je třeba hledět jako na nesamostatnou kvalifikovanou skutkovou podstatu v rámci trestného činu vraždy. Tento svůj závěr opírá o argumentaci, že ustanovení § 140 odst. 2 toliko blíže specifikuje subjektivní stránku trestného činu dle § 140 odst. 1 a nesplňuje tak požadavky vyslovené trestně-právní teorií na dvě samostatné základní skutkovou podstaty vymezené v rámci jednoho ustanovení. Dále zdůrazňuje, že je nutné rozlišovat mezi klasifikací základních, kvalifikovaných a privilegovaných skutkových podstat po stránce formální (konstrukce v zákoně) a po stránce obsahové či materiální (skutečná míra odlišnosti skutkové odlišnosti).

Rovněž i já se s ohledem na výše uvedené přikláním k tomuto názoru, a to i z důvodu, že kdyby bylo cílem zákonodárce konstruovat vraždu prostou a vraždu s rozmyslem či po předchozím uvážení jako dvě samostatné základní skutkové podstaty užil by zákonodárce nejspíše konstrukci obdobnou slovenskému trestnímu zákonu, a zakotvil by uvedené činy zcela samostatně.

Pro závěr, že se jedná o kvalifikovanou skutkovou podstatu rovněž dle mého názoru svědčí i stanovení trestních sazeb. Zatímco vražda prostá je spojena s trestní sazbou 10 až 18 let trestu odnětí svobody, vražda s rozmyslem nebo po předchozím uvážení se sazbou 12 až 20 let trestu odnětí svobody. Na rozmysl či předchozí uvážení lze tak nepochybně nahlížet jako na subjektivní znak, který typizuje vyšší škodlivost činu, což je, podle mého názoru, typické pro kvalifikované skutkové podstaty.

Kvalifikace nastíněného příkladu by tak dle mého názoru měla nejspíše znít § 140 odst. 1, odst., 2, odst. 3 písm. a) trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.

⁴³ Hořák, J.: Vražda a zabití v novém trestním zákoníku, publikováno in. Jelínek, J. (ed): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní konference vědecké konference Olomoucké právnické dny. Praha, Leges, 2009, str. 72-86.

1.3.3. Trestný čin zabití (§ 141 trestního zákoníku)

Mezi nejvýznamnější trestné činy, které přibyly do nového trestního zákoníku, nepochybně patří trestný čin zabití. Tato skutková podstata je koncipována jako alternativa k trestnému činu vraždy, a vyjadřuje menší typovou společenskou škodlivost (závažnost) tohoto činu s ohledem na pohnutku pachatele. Jedná se tak o privilegovanou skutkovou podstatu k trestnému činu dle § 140 trestního zákoníku.

Tato skutková podstata může být aplikována ve dvou případech. Za prvé pokud je jednání pachatele důsledkem silného rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli a za druhé pokud je jednání pachatele důsledkem předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.

Zajímavým specifíkem české úpravy trestného činu zabití je i to, že zavrženíhodné jednání nemusí směřovat výhradně proti samotnému pachateli zabití nebo jeho osobám blízkým.

Ve výjimečných případech by bylo tedy možné, podle mého názoru, aplikovat toto ustanovení např. i na osoby poskytující pomoc napadenému v nutné obraně, která překročila její podmínky.

Je škoda, že tato úprava při excesu v rámci nutné obrany nebyla v parlamentu při konstrukci nutné obrany přijata tak, jako je tomu v SRN.

Zákonodárce tuto privilegovanou skutkovou podstatu zavádí také z důvodu zbavení stigmatu vraha ty pachatele, kteří jednali za výše uvedených „mimořádných okolností“, pro něž lze jejich jednání určitým způsobem „omluvit“.

Silné rozrušení lze v kontextu se zahraniční úpravou a s přihlédnutím k postavení trestného činu zabití jako privilegované skutkové podstaty **vykládat nejspíše jako reakci pachatele v určitém rozrušení**. Tato reakce by měla mít **převážně obranný charakter a měla by být důsledkem mimořádně vypjaté podle společenských měřítek vysoce zátěžové, sociálně a psychicky náročné situace pachatele**. Jinými slovy měla by být v jistém směru společensky pochopitelnou, ospravedlnitelnou reakcí vzhledem k předchozí situaci.

Silné rozrušení přitom může trvat různou dobu, resp. skutková podstata nestanoví žádné požadavky co do trvání tohoto stavu. Přirozeně se bude v naprosté většině případů jednat o spontánní stavy krátkodobé, nicméně vyloučeno není ani silné rozrušení dlouhodobé.⁴⁴

Příčinou silného rozrušení jak vyplývá z dikce ustanovení § 141 trestního zákoníku je strach, zmatek, úlek.

Strachem se obecně rozumí emoční lidská reakce osoby na subjektivní pocit nebezpečí či ohrožení. S ohledem na objekt trestného činu lze mít za to, že by měl pachatel, jenž se dopustil trestného činu zabití, pociťovat strach o svůj život, či alespoň zdraví, popř. život a zdraví jiných osob (např. svého dítěte). S ohledem na požadavek silného rozrušení se lze domnívat, že by se mělo jednat o strach vystupňovaný, způsobený okolnostmi výrazné intenzity.

Úlek a zmatek lze charakterizovat jako duševní stavy, se kterými se pojí zkratkovité jednání bez konkrétní představy. Jedná se tedy o jednání zbrklé, ukvapené, které je spontánní reakcí pachatele na nenadálou mimořádnou situaci, nemá však ještě charakter duševní poruchy.

⁴⁴ Srov. Jelínek J.: Trestní zákoník, Praha, Leges 2009, str. 175.

Rozrušení ze strachu, úleku nebo zmatku, ve kterém pachatel jednal, ovšem musí mít podklad ve vnějších, omluvitelných důvodech, neboť právě tyto jsou důvodem nižší trestnosti popsaného jednání. Nevyplývá podle názorů teorie z negativních povahových vlastností pachatele (např. pachatel jednal ve zlobném afektu, který má původ ve zvýšené agresivitě pachatele nebo jednal pod vlivem návykových látek, které u něho vyvolávají uvedené stavy).⁴⁵

Nejedná se tedy o stav nepřičetnosti a zpravidla ani zmenšené přičetnosti, i když ta zde není vyloučena.

Při posuzování těchto stavů, s ohledem na to, zda se jedná právě o výše popsanou omluvitelnou extrémní situaci, bude pravděpodobně postupováno na základě tzv. **reasonable man's test** (viz Hořák), kdy si soudce klade otázku, zda by rozumně uvažující člověk, jinak dbalý zákonů, morálních a etických pravidel, mohl upadnout do podobného stavu, jako pachatel, a neudržel tedy svou mysl tzv. „na uzdě“.

O tom, že uvedené posuzování nebude pro orgány činné v trestním řízení nikterak jednoduché, svědčí i skutečnost, že v některých případech, na něž by mohla aplikace ustanovení § 141 dopadat, zejména v souvislosti s úlekem a zmatkem vyvolávajícím zkratovitě reakce budou nuceni pečlivě odlišovat nejen případy putativní obrany, či krajní nouze, ale i to, zda zavinění pachatele nemá „pouhou“ formu nedbalosti (k této problematice viz. dále).

Další samostatnou okolností umožňující použití privilegovaného ustanovení § 141 trestního zákoníku je vedle emociálních stavů, **zavrženíhodné jednání poškozeného.**

⁴⁵ Srov. Jelínek J.: Trestní zákoník, Praha, Leges 2009, str. 175.

Na rozdíl od emocionálních stavů, se tato okolnost nepojí nutně s jednáním v rozrušení. Domnívám se, že jednání pachatele může v tomto případě zahrnovat i plánování, neboť náš **trestní zákoník nevyslovuje požadavek aby, zavrženíhodné jednání poškozeného trestnému činu pachatele bezprostředně předcházelo.**

Co se týče závažnosti, či charakteru zavrženíhodného jednání je třeba opět vycházet zejména z objektu trestného činu zabití. Lze tedy vyslovit názor, že **míra závažnosti, resp. negativní charakter chování poškozeného musí být v odpovídajícím poměru k mimořádnému významu objektu trestného činu zabití, jímž je lidský život.**

Za předchozí zavrženíhodné jednání lze tak zejména považovat vědomé jednání poškozeného spočívající např. ve fyzickém napadení pachatele, jeho fyzickému či psychickému týrání, jednání zvláště ponižující apod. K těmto aspektům zřejmě již přihlíží dostupná judikatura (zejména vycházím ze zpráv v médiích).

Mezi úmyslným usmrcením a zavrženíhodným jednáním oběti musí být příčinná souvislost.

Při řešení otázky, zda bylo jednání oběti zavrženíhodné či nikoli, může být vodítkem např. i to, že zavrženíhodné jednání poškozeného bude ve většině případů naplňovat skutkovou podstatu některého trestného činu např. šikana, domácí násilí, útisk, sexuální nátlak aj.

Z povahy věci nejsou vyloučeny dle mého názoru ani majetkové trestné činy, zde však musí jít skutečně o ty nejzávažnější, jež ve svém důsledku ohrožují existenční situaci pachatele, tj. např. způsobí ztrátu domova, chudobu, zpronevěru životních úspor, ztrátu zaměstnání, životní perspektivy, apod.).

Sporné je, zda je možné za zavrženíhodné jednání považovat takové jednání, které není trestným činem – *např. otec usmrtí osobu B, která jeho dceru, která je však starší 18 let, přiměje např. k pornografickému fotografování.* Domnívám se, že na tento a obdobné případy se asi ustanovení § 140 odst. 1 aplikovat nemůže. Při využití tohoto ustanovení by se tedy mělo postupovat obzvláště opatrně, tj. v takovýchto sporných případech bych se přikláněl spíše restriktivnímu výkladu výše uvedeného ustanovení.

V souvislosti se zavrženíhodným jednáním je třeba dále upozornit na jeho vysoce latentní charakter, neboť často probíhá pouze mezi obětí a pachatelem (např. typické je pro domácí násilí). Uvedené bude na jednu stranu jistě při posuzování těchto případů působit orgánům činným v trestním řízení nemalé potíže, a na straně druhé nahrávat pachateli vraždy.

V této souvislosti se jako zajímavé jeví níže uvedené otázky:

Za prvé ta, zda lze aplikovat ustanovení o trestném činu zabití i na ty pachatele, u kterých sice jsou podmínky splněny, ale kteří zároveň svůj čin pečlivě a dlouho připravovali. Dle mého názoru zřejmě ano. Pokud tu totiž tyto okolnosti existují, zejména předchozí zavrženíhodného jednání poškozeného, jsou splněny všechny podmínky pro aplikaci tohoto ustanovení, neboť **§ 141 výslovně nestanoví, že by zavrženíhodné jednání muselo předcházet bezprostředně.**

Ve vztahu k silnému rozrušení ze strachu úleku, zmatku, úleku to však pravděpodobně nebude přicházet v úvahu pro jejich spontánní reflexní charakter, ale naprosto vyloučeno to není, neboť silné rozrušení může mít i dlouhodobý charakter. *Tak např. pachatelka již dlouho přemýšlí o pomstě manželovi za pozdní epilecké návraty, nevhodného chování aj., přičemž nepojme přímo úmysl svého manžela usmrtit, spíše si to představuje a tyto své představy v sobě*

kumuluje, takže když se manžel opět jednou vrátí opilý z hospody v důsledku prudkého afektu vyvolaného hádkou, který zde sehrál roli spouštěče, usmrtí svého manžela paličkou na maso tak, jak si to mnohokrát představovala.

V tomto případě dle mého názoru spíše přichází v úvahu i kvalifikace dle § 140 odst. 1 trestního zákona, nicméně zcela jistě se bude pravděpodobně nutně zabývat i možností použití ustanovení o trestném činu zabití. (Navíc je z hlediska dokazování více než pravděpodobné, že by se pachatelka tohoto skutku pokusila vykreslit situaci tak, aby dané podmínky splňovala, případně by tímto způsobem byla koncipována její obhajoba).

Obdobné obtíže mohou vznikat rovněž při rozlišování afektu vyvolaného z dlouhodobého silného rozrušení a rozmyslu, neboť ten se oproti předchozí úvaze svým časovým trváním ještě více přibližuje jednání v afektu.

Podobně to platí vůbec i pro odlišení § 140 odst. 1 (vražda prostá) a § 140 odst. 2 (vražda s rozmyslem).

Tyto případy je však třeba důsledně odlišovat od situací, kdy pachatel po předchozí úvaze afekt sám vyvolal, např. záměrným vyvoláním hádky, tzv. na „kuráž“. Domnívám se totiž, že v takovýchto případech by měla kvalifikace znít § 140 odst. 2. Tento názor opírám zejména o analogii ve vztahu tzv. actio libera in causa dolosa k otázce přičetnosti. Otázka actio libera in causa dolosa při této právní úpravě bude zřejmě vyžadovat řešení novým způsobem, nejde o pouhé „napítí se na kuráž“, které způsobí **zaviněnou nepřičetnost**. Jde však o otázku velmi složitou, kterou nejsem schopen v této chvíli vyřešit.

1.4. Subjekt

Pod pojmem subjekt rozumíme znaky, které charakterizují osobu pachatele. Skutkové podstaty trestného činu vraždy a zabití nevyslovují nějaké zvláštní požadavky na tuto osobu. Jedná se tedy o subjekt obecný. Totéž samozřejmě platí i pro účastníka. Jde tedy o rozšíření pojmu pachatele trestného činu.

Pachatelem těchto trestných činů – na rozdíl od trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou (§ 142) – tak může být v podstatě kdokoli.

Za pachatele vraždy či zabití však lze považovat jen toho, kdo vykonal čin směřující přímo k usmrcení člověka.

Stejně jako v případě jiných trestných činů i pachatelem těchto trestných činů může být výlučně fyzická osoba, která je v době činu přičetná a dovršila patnáctý rok věku, jde-li však o provinění, tj. trestný čin mladistvého, musí být tato osoba navíc rozumově a mravně vyspělá⁴⁶.

Pachatelem trestného činu vraždy či zabití je především ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty uvedených trestných činů, tj. ten kdo se takového činu dopustil sám, ale samozřejmě jím je i účastník.

Za pachatele vraždy se považuje i **nepřímý pachatel**, tj. osoba, která k provedení činu užila jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo byla donucena fyzickým násilím k vraždě.

⁴⁶Srov. § 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.

Z judikatury:**NS ČSR - Zm IV 653/33 :**

„ Pachatelem vraždy (tzv. nepřímým) je i ten, kdo po předchozí úvaze a podle předem promyšleného plánu nechá vraždu spáchat osobou, které nemůže být trestný čin přičítán k vině např. pro omyl.“

Nepřímé pachatelství bude nově typické zejména pro vraždu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. U vraždy prosté je nepřímé pachatelství, podle některých názorů (Hořák), z logiky věci nejspíše vyloučeno, neboť ta je ve vztahu k vraždě s rozmyslem či po předchozím uvážení definována a contrario jako vražda v náhlém hnutí mysli, tj. bez rozmyslu. Lze tedy vyslovit názor, že tato nová konstrukce nejspíše nedává pachateli prostor k využití jiné osoby, případně půjde o případy výjimečné. U trestného činu zabití nepřímé pachatelství pravděpodobně nenalezne ve většině případů rovněž své uplatnění, byť zde to není teoreticky vyloučeno - *např. žena, která je dlouhodobě týrána svým přítelem, přiměje své dítě, aby danému příteli vhodilo do sklenice jed, přičemž mu sdělí, že se jedná třeba o vitamíny. Dítě následně nápoj připraví a příteli podá.*

Nová systematika úmyslných usmrcení rovněž vyvolává značné pochybnosti v souvislosti s **otázkou spolupachatelství a účastenství** na trestném činu vraždy s rozmyslem či po předchozím uvážení nebo trestném činu zabití.

Zejména vystává otázka, jak se budou posuzovat případy trestné součinnosti více osob, splňují-li požadavek rozmyslu či předchozího uvážení jen některé z nich. Touto otázkou se zabývá např. i Hořák ve svém článku Vražda a zabití v novém trestním zákoníku,⁴⁷ který demonstruje své úvahy spojené s touto problematikou na následujících příkladech:

⁴⁷ Publikováno in. Jelínek, J. (ed): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní konference vědecké konference Olomoucké právnické dny. Praha, Leges, 2009, str. 72-86.

Příklad A:

Osoba A se po předchozím uvážení rozhodne usmrtit osobu B. Pachatel A se ozbrojí a vyhledá oběť B v oblíbené restauraci, kde s B nejprve vyvolá verbální konflikt. Na místě se náhodou nacházejí i osoby C a D, přátele pachatele A, které rovněž chovají nenávisť k oběti B. Když A po předchozím uvážení, resp. s rozmyslem zaútočí na B, s úmyslem jej usmrtit, osoby C a D se spontánně a bez rozmyslu přidají k útoku na B jako spolupachatelé či pomocníci.

V popisovaném případě u osoby A přichází nepochybně kvalifikace dle § 140 odst. 2 trestního zákoníku, jak je tomu, ale u osoby C a D - mají být stíhány pro § 140 odst. 1 nebo pro § 24 odst. 1 k § 140 odst. 2 trestního zákoníku?

Spolupachatelství trestného činu obecně předpokládá splnění dvou podmínek, a to:

1. spáchání trestného činu vraždy či zabití společným jednáním (objektivní podmínka),
2. a společný úmysl k tomu směřující (subjektivní podmínka)

O společném jednání lze hovořit buď tehdy, kdy každý ze spolupachatelů sám naplní **všechny znaky** skutkové podstaty trestného činu nebo tehdy, kdy jednání každého ze spolupachatelů představuje **článek řetězu**, přičemž jednotlivé činnosti – články řetězu – směřují k přímému vykonání trestného činu a jen ve svém celku tvoří jeho skutkovou podstatu a působí současně a shodně.⁴⁸

Společný úmysl spolupachatelů pak musí vztahovat nejen ke všem znakům trestného činu vraždy, ale musí zahrnovat i spáchání trestného činu společným jednáním.

⁴⁸ Srov. Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, s. 91, nově Šámal a kol.: Velké komentáře, Trestní zákoník II., C.H.Beck, Praha 2010.

Jelikož však okolnosti subjektivního významu nelze z hlavního pachatele bez dalšího přenášet na další spolupachatele či účastníky,⁴⁹ je dle mého názoru třeba přiklonit se v popisovaném případě při posuzování osoby jednání osoby C a D ke kvalifikaci dle § 140 odst. 1 trestního zákoníku, jak uvádí i Hořák ve výše citovaném díle.

Příklad B:

Osoba A nenávidí osobu B a přeje si ji usmrtit. A je však příliš zbabělý, aby B sám napadl a proto se rozhodne k útoku na B přimět osobu C, známou svou prchlivostí. Návodce A po předchozím uvážení sdělí zuřivci C, co o něm budoucí oběť trestného činu B rozhlašovala, a vybídne jej, aby B usmrtil. Osoba C v prudkém afektu hněvu osobu B usmrtí.

U osoby C přichází v úvahu kvalifikace dle § 140 odst. 1 trestního zákoníku. Jak ale kvalifikovat jednání osoby A?

Domnívám se, že toto jednání nelze kvalifikovat jako návod k trestnému činu dle § 20 odst. 1 či dle § 24 k § 140 odst. 2 trestního zákoníku i přesto, že zahrnovalo předchozí uvážení, neboť dle zásady akcesority účastenství je trestní odpovědnost účastníka (zde návodce) závislá na jednání přímého pachatele, a ten se v popisovaném případě dopustil toliko vraždy prosté dle § 140 odst. 1 trestního zákoníku.

Navíc v tomto případě nepůjde při kvalifikaci osoby A nejspíše ani využít judikatury k ustanovení § 220 dřívějšího trestního zákona a to zejména z důvodu (při odhlédnutí od zásady akcesority účastenství), že jednání v rozrušení není zákonným znakem trestného činu vraždy dle § 140 odst. 1, tak, jako tomu je u vraždy novorozeného dítěte matkou, kdy se v ustanovení § 142 výslovně uvádí „v rozrušení způsobeném porodem“. Mimo jiné je zde tedy rovněž nedostatek v subjektu.

⁴⁹ Srov. Solnař, V., Císařová, D., Fenyk, J.: Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované vydání, Orac, Praha, 2003, str. 392-393, podobně i vydání Novatrix 2009.

Docházím tedy k závěru, že v tomto případě by měla kvalifikace znít § 20 (§ 24) odst. 1 k § 140 odst. 1 trestního zákoníku.

Na obdobné potíže lze, podle Hořáka i dle mého názoru, narazit i v souvislosti s trestným činem zabití. Skutková podstata tohoto trestného činu vymezuje specifické znaky subjektivní stránky, a to silné rozrušení ze strachu, úleku nebo zmatku, a jednání v důsledku předchozího zavrženého jednání pachatele. Tyto pohnutky (motiv) lze pak přičítat ve prospěch pouze těm pachatelům, kteří pod vlivem daných emocí či stavů jednali. Pokud pod jejich vlivem nejednaly, nelze o mírnějším postihu uvažovat. U spolupachatelství je to zcela logické a správné, nicméně v případě účastenství bychom se mohli setkat i s některými spornými případy. V této souvislosti lze např. předestřít následující příklad:

Žena A je dlouhodobě týrána svým přítelem B. Pokud by se rozhodla B usmrtit a následně tak i učinila, lze na její jednání nepochybně aplikovat ustanovení § 141 odst. 1. Nicméně jak bychom na její jednání nahlíželi, pokud by k vraždě najala osobu C z důvodu, že sama nemá odvahu svého přítele usmrtit. Osoba C by navíc o motivu dané ženy nic nevěděla, a byla tak motivována k usmrcení pouze příslibem odměnou. U osoby C by tak nejspíše přicházela v úvahu kvalifikace dle § 140 odst. 3 písm. j) trestního zákoníku. Jak ale kvalifikovat jednání ženy A. Mělo by jít o kvalifikaci dle § 24 odst. 1 k § 140 odst. 3 písm. j) trestního zákoníku nebo bychom vůči ní mohly aplikovat ustanovení § 141, a kvalifikace by teda zněla § 24 odst. 1 písm b) k § 141 odst. 1?

Domnívám se, že v tomto případě již lze vážně uvažovat o využití judikatury k dřívějšímu § 220 trestního zákona, neboť skutková podstata trestného činu zabití, již výslovně subjektivní znaky uvádí. Na druhou stranu však stále narážíme na překážku vymezení subjektu, neboť ten je jako u vraždy obecný. Jedná se tedy o případ velmi sporný.

Nicméně i zde se spíše přikláním k názoru, že v takových případech nebude možné ustanovení § 141 aplikovat (bližší viz Hořák v uvedeném díle).

Protiprávnost, okolnosti vylučující protiprávnost, excesy a jejich vztah k trestnému činu zabití

Protiprávnost je znakem každé skutkové podstaty trestného činu, byť ve většině z nich není tento znak výslovně zakotven.⁵⁰

Protiprávností se ve smyslu trestního práva rozumí rozpor s celým právním řádem České republiky. Vyplyvá to ze sekundární povahy trestního práva, jakožto prostředku tzv. ultima ratio.

Protiprávnost je tedy třeba dovozovat často i z norem stojících mimo trestní zákon, např. norem správního a finančního práva.

Aby byl daný čin trestným činem, musí být krom jiného v první řadě činem nedovoleným a současně natolik společensky škodlivým (závažným), aby objekt, který byl tímto činem ohrožen nebo porušen, požíval trestně-právní ochrany.⁵¹

Trestní právo počítá s okolnostmi, které způsobují nedostatek trestnosti činu a ve svém důsledku vylučují trestní odpovědnost pachatele. Tyto okolnosti se člení na:

1. okolnosti vylučující protiprávnost (trestnost)
2. okolnosti způsobující zánik trestnosti.

U okolností vylučujících protiprávnost, resp. trestnost je vyloučena společenská škodlivost (závažnost) jednání osoby od samého počátku, a proto nelze vůbec mluvit o trestnosti.

⁵⁰ V některých skutkových podstatách je protiprávnost výslovně vyjádřena, např. znakem „bez povolení“ či „neoprávněně“ apod.

⁵¹ **Nedovolenost činu** ještě nutně neznamená, že je zde naplněna **protiprávnost** ve smyslu trestního zákona. Některé nedovolené činy mohou být např. přestupky či jinými správními delikty.

U okolností způsobujících zánik trestnosti je situace jiná. Zde již trestní odpovědnost pachatele vznikla, neboť ten se trestného činu dopustil, ale z důvodů, a těmi jsou právě okolnosti,⁵² které nastávají až po spáchání činu, společenská škodlivost (závažnost) činu slábně či zcela vymizí.

Okolnostmi vylučující protiprávnost rozumíme tedy takové okolnosti, které pachatele činu, který by za jiných okolností byl trestným činem, ospravedlňují. Jinými slovy pokud existují tyto okolnosti, trestní odpovědnost nevzniká ani nemůže vzniknout.

Trestní zákoník tyto okolnosti upravuje v ustanoveních §§ 28 – 32. Jedná se o krajní nouzi, nutnou obranu, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně. Dále jsou zde okolnosti výslovně neuvedené, jako je výkon práv a povinností, výkon povolání apod.

Cílem této kapitoly není jednotlivé okolnosti vylučující protiprávnost rozebrat, což s ohledem na zaměření a rozsah této práce není ani vhodné a potřebné, ale spíše pouze upozornit na skutečnost, že v případě tzv. excesů z těchto okolností (zejména nutné obrany a krajní nouze, ale také např. přípustného rizika) se bude muset orgán činný v trestním řízení nově zabývat možnou aplikací § 141.

Je to dáno zejména tím, že na rozdíl od jiných zemí (např. Německa nebo Ruska) nezná náš trestní zákoník privilegované skutkové podstaty při překročení mezí nutné obrany ani širší pojetí nutné obrany jako je tomu v SR.

V předcházejí části této práce již bylo uvedeno, že silné rozrušení ze strachu, úleku, zmatku by mělo mít převážně obranný charakter a mělo by být důsledkem mimořádně vypjaté, podle společenských měřítek vysoce zátěžové,

⁵² Srov. hlava IV. trestního zákoníku.

sociálně a psychicky náročné situace pachatele. Jedná se tedy o spontánní reakci pachatele na nenadálou mimořádnou situaci.

Už z této charakteristiky vyplývá, že jsou zde některé společné rysy s některými okolnostmi vylučující protiprávnost.

Případná aplikace trestného činu zabití se bude nabízet zejména v obdobných případech jako jsou níže popsané situace:

- *Pachatel za přírodní katastrofy či nějaké závažné havárii v panice usmrtí jiného ve snaze zachránit se (případ podobný krajní nouzi), např. při ztroskotání lodi;*
- *Pachatel v silném rozrušení ze strachu z osoby A, jako potencionálního útočníka, ji usmrtí, ač tento strach nebyl opodstatněný.*

Jedná-li pachatel ve skutkovém omylu, lze postupovat způsobem jako u putativní nutné obrany. Při posuzování strachu pachatele pro účely aplikace trestného činu zabití bude nutné přihlížet ke všem zvláštnostem konkrétního případu.

Rovněž lze důvodně předpokládat, že dle ustanovení o zabití v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného budou posuzovány jak excesy z nutné obrany intenzivní, kdy obrana byla „zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku“, tak i excesy extenzivní, kdy útok poškozené již skončil, ale přetrvávají jeho (zejména psychické) následky. Nutno však uvést, že ne každý takovýto exces bude reakcí na předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného.

Zajímavou a dle mého názoru i velmi spornou otázkou je zda lze ustanovení § 141 trestního zákoníku aplikovat i na tzv. usmrcení na žádost v případech, kdy např. *policista nebo voják utrpí při služebním zásahu takové*

zranění, které je neslučitelné se životem nebo působí zmrzačení či znetvoření a na místě přítomný kolega jej v silném rozrušení na základě předchozí žádosti zraněného usmrtí.

Na daný případ nelze vztahovat úpravu svolení poškozeného, neboť § 30 odst. 3 trestního zákoníku výslovně uvádí, že za svolení nelze považovat souhlas k ublížení na zdraví a usmrcení apod. Šlo by tedy nepochybně o euthanasii.

Otázka zní, lze aplikovat na tyto případy ustanovení o trestném čin zabití? Rozhodující zřejmě bude, zda zde existovalo tak silné rozrušení, že by aplikace byla možná, ovšem jde o krajní případ.

Na druhou stranu je třeba upozornit, že tzv. usmrcení na žádost, bylo navrhováno jako samostatný mírněji postižitelný delikt, který se však do nového trestního zákoníku prosadit nepodařilo.

Nejednalo by se potom o rozšiřující výklad daného ustanovení, který by pak umožňoval dle § 141 mírněji postihovat i tzv. usmrcení ze soucitu, neboť i zde se může uvažovat o silném rozrušení. Tak např. *manžel vážně nemocné manželky, jejíž nemoc je provázena silnými bolestmi, již dlouhodobě přemýšlí o tom, že ji tohoto utrpení zbaví, zvažuje pokud možno co nejbezbolestnější způsob usmrcení, a teprve poté čin realizuje.* Toto zřejmě nebylo cílem zákonodárcem.

Je ovšem otázka, jak posuzovat doporučení České lékařské komory o ukončení léčby z poslední doby.⁵³

V souvislosti s těmito úvahami tak docházím k závěru, že na výše popsaný případ policisty nebo vojáka by aplikace § 141 byla možná, přičemž důvodem pro její použití byla existence silného rozrušení vyvolaného nejspíše

⁵³ www.clkcr.cz.

zmatek či úlekem, niko-li však strachem. Na samotnou žádost o usmrcení by bylo třeba nejspíše nahlížet jako na spouštěč spontánní reakce, tedy afektu.

Pokud jde však o případ manžela, který ze soucitu usmrtil svou manželku, nelze na něj nejspíše § 141 vztahovat, a krom výše uvedeného i z toho důvodu, že silné rozrušení u něj nebylo vyvoláno strachem, zmatkem ani úlekem, jak vyžaduje skutková podstata trestného činu zabití, ale soucitem. V tomto případě by tedy byl nejspíše odpovědný dle § 140 odst. 2, tj. vraždu po předchozím uvážení, jakožto nejpřísněji postižitelné úmyslné usmrcení (nepočítaje vraždu za zvlášť přitěžujících okolností). V této souvislosti se opět objevuje pochybnost o velmi vágním doporučení České lékařské komory o ukončení léčby.

Proto musím dát za pravdu kritikům tzv. premeditace, kteří upozorňují, že rozmysl či předchozí uvážení nemusí nutně ještě znamenat vyšší společenskou závažnost činu.⁵⁴ Za hlavní nedostatek, kterého se zákonodárce dle mého názoru v systematice úmyslných usmrcení dopustil lze označit skutečnost, že do této systematiky nezahrnul skutkovou podstatu usmrcení na žádost či ze soucitu, což bylo např. již v 19. století v Uherském trestním zákoně.

Nepodařilo se mi zjistit, zda a jak bylo toto ustanovení publikováno na Slovensku po první světové válce.

Bude tak zejména úkolem soudu, aby ve své judikatuře vyložil, jak se bude nahlížet na výše uvedené případy a uznal možnost aplikace ustanovení § 141 o zabití i tam, kde jednal pachatel pod vlivem dlouhodobého duševního tlaku, tísně, zoufalství nebo i jiné pohnutky, kterou bychom mohli považovat za „ospravedlnitelnou“.

⁵⁴ Srov. Zapletal, J.: Úmyslná usmrcení (kriminologická a trestně-právní studie). Praha. Výzkumný ústav kriminologický, 1980, str. 90-91.

1.5. Trestný čin vraždy a zabití za zvlášť přitěžujících okolností

Ustanovení § 140 odst. 3 a ustanovení § 141 odst. 2 zakotvují tzv. okolnosti podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Tato vyšší trestní sazba činí u vraždy patnáct až dvacet let trestu odnětí svobody nebo výjimečný trest. U trestného činu zabití je to pak pět až patnáct let. Tyto okolnosti jsou vymezeny pro trestný čin vraždy a trestný čin zabití shodně, nicméně jejich katalog je v případě trestného činu vraždy mnohem širší (viz níže). Jejich taxativní výčet je v obou případech trestných činů zakotven v rámci kvalifikované skutkové podstaty. To znamená, že u těchto okolností se ve vztahu ke konstrukci zavinění uplatňuje pravidlo opačné, nežli je tomu u základních skutkových podstat.

Z ustanovení § 17 trestního zákoníku vyplývá, že není-li stanoveno jinak, stačí zavinění z nedbalosti. Dle tohoto ustanovení se tedy ke konkrétní okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, přihlédně:

- a) jde-li o těžší následek, i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti, vyjímaje případy, že trestní zákon vyžaduje i zde zavinění úmyslné, nebo
- b) jde-li o jinou skutečnost, i tehdy, jestliže o ní pachatel nevěděl, ač o ní vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl, vyjímaje případy, kdy trestní zákon vyžaduje, aby o ní pachatel věděl.

Z hlediska zavinění je tedy v případě jednotlivých kvalifikovaných skutkových podstat zakotvených v § 140 odst. 3 a § 141 odst. 2 vyžadováno zavinění:

- § 140 odst. 3 písm. a) a § 141 odst. 2 písm. a) - na dvou nebo více osobách – **z nedbalosti, a to i nevědomé. Více osobami** se v souladu s již ustáleným výkladem rozumí nejméně tři osoby.

Zdá se, že lze použít starší judikaturu, kterou jsem získal při konzultacích o názorech J. Hořáka.

Z judikatury:**Vrchní soud v Praze - 5 To 66/93:**

„Jestliže pachatel v úmyslu usmrtit tři osoby, vnikne do bytu, kde se všechny nacházejí, a tam je postupně v těsném sledu napadne jednáním způsobilým vyvolat smrt, naplňuje znaky jednoho trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. a), resp. jeho pokusu (§ 8 odst. 1), a nikoli tří takových trestných činů.“

- § 140 odst. 3 písm. b) a § 141 odst. 2 písm. b) - **na těhotné ženě – z nedbalosti, a to i nevědomé**. V tomto případě není třeba, aby pachatel věděl, že jde o těhotnou ženu, stačí, že se zřetelem na okolnosti případu a své osobní poměry to vědět měl a mohl;

Z judikatury:**Vrchní soud v Olomouci – 5 To 81/2005:**

„Jednání pachatele bezprostředně směřující k úmyslnému usmrcení těhotné ženy (a tím i jejího nenarozeného dítěte) nelze právně posoudit jako pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1, § 219 odst. 1, spáchaný proti dvěma osobám ve smyslu kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy uvedené v § 219 odst. 2 písm. a) citovaného ustanovení, neboť lidský plod nelze pokládat za lidského jedince, který požívá přímé ochrany ustanovením o trestném činu vraždy.“

Při útoku zaměřeném prvotně na život těhotné ženy je ochrana lidského plodu poskytována zprostředkovaně, a to zvýšenou trestností trestného činu vraždy danou znakem spácháním činu „na těhotné ženě“, tj. v podobě kvalifikace podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. d).“

Názory praxe v předchozích letech ukazovaly, že tato otázka, řešená např. již v Matysově komentáři, nebyla vždy soudcům jasná.

- § 140 odst. 3 písm. c) a § 141 písm. c) na dítěti mladším patnácti let – z nedbalosti, a to i nevědomé. V tomto případě není třeba, aby pachatel znal věk takové osoby, stačí, že se zřetelem na okolnosti, zejména její fyzickou vyspělost, vzhled, chování a vyjadřování, apod., a své osobní poměry o této okolnosti vědět měl a mohl.

Tímto katalog okolností podmiňující použití trestní sazby u trestného činu zabití končí, dále jsou tedy uváděny jen okolnosti ve vztahu k trestnému činu vraždy:

- § 140 odst. 3 písm. d) - na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci. Při výkonu pravomoci úřední osoby pachatel nemusí přímo vědět, že jde o osobu úřední. Postačí, že zná skutkové okolnosti, ze kterých usuzuje, že jde o úřední osobu vykonávající svou pravomoc. V tomto případě postačí z hlediska zavinění - **nedbalost, a to i nevědomá**. Pokud však jde o okolnost **pro výkon pravomoci úřední osoby** – vyžaduje se zde z hlediska **zavinění úmyslné, přičemž postačí úmysl nepřímý**, neboť jestliže pachatel čin spáchá z této pohnutky, nutně chce, aby to bylo pro výkon pravomoci, jelikož je zde vyjádřeno cílené zaměření proti její pravomoci. Nejde však o případy osobního nepřátelství (např. jde o milence manželky).

Z judikatury:**Vrchní soud v Praze – 8 To 45/2000:**

„Jednání pachatele, který v úmyslu jej usmrtit střílí z pistole na policistu provádějícího vůči němu služební zákrok, je nutno posuzovat jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. f), resp. jako pokus tohoto trestného činu. Jednočinný souběh tohoto trestného činu s trestným činem útoku na veřejného činitele podle § 155 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) je vyloučen.“
(Lze vztáhnout i na výše uvedený případ).

- § 140 odst. 3 písm. e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti – platí obdobné jako u úřední osoby, stačí tedy nedbalost, (postačí nedbalost nevědomá).
- § 140 odst. 3 písm. f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona – platí obdobné jako u úřední osoby, vyžaduje se tedy nedbalost, (postačí nedbalost nevědomá). Jde o ustanovení dnes velmi praktické.
- § 140 odst. 3 písm. g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání.

V tomto případě se vyžaduje z hlediska **zavinění úmysl, postačí úmysl nepřímý**. Opět se jedná o případ obdobný úřední osoby, která je usmrcena pro výkon pravomoci. Jestliže tedy pachatel spáchá trestný čin z této pohnutky, nutně chce, aby to bylo pro rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání poškozeného nebo proto, že je bez vyznání. Opět je zde vyjádřeno cílené zaměření proti určité osobě. Velmi kladně zde hodnotím to, že zákon se vztahuje i na domnělé okolnosti.

Z judikatury:**Vrchní soud v Olomouci - 4 To 85/98:**

„Zákonné ochrany ve smyslu § 219 odst. 1, odst. 2 písm. g) požívá jen takové politické přesvědčení, které není v rozporu se zájmy chráněnými trestním zákonem.“

- § 140 odst. 3 písm. h) opětovně – podle některých názorů postačí zavinění **z nedbalosti, a to i nevědomé**. Pod pojmem opětovně rozumíme situace, kdy pachatel trestný čin opakuje, přičemž není třeba, aby byl již za trestný čin pravomocně odsouzen. Mám pochybnosti o správnosti tohoto názoru, i když judikatura to řeší jinak než já.

Z judikatury:**Vrchní soud v Praze – 5 To 77/93**

„Opětovnost ve smyslu § 219 odst. 1, 2 písm. c) a zvláště nebezpečná recidiva podle § 41 odst. 1 mají společný základ ve spáchání dřívějšího trestného činu vraždy. Přesto se vzájemně nevylučují a mohou se uplatnit zároveň vedle sebe. Opětovnost činu podle § 219 odst. 2 písm. c) zahrnuje jen samotnou skutečnost, že pachatel již dříve spáchal čin, jehož podstatou je úmyslné usmrcení jiného, a to bez ohledu na okolnost, zda byl či nebyl pro dřívější čin odsouzen, potrestán, apod. Z porovnání okolností, které zahrnuje opětovnost podle § 219 odst. 2 písm. c), s okolnostmi, které zahrnuje zvláště nebezpečná recidiva podle § 41 odst. 1, vyplývá, že zvláště nebezpečná recidiva pokrývá právě ty okolnosti, jež stojí mimo rámeček znaků opětovnosti.“

- § 140 odst. 3 písm. i) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem. Postačí zavinění **z nedbalosti, a to i nevědomé**.

Z judikatury:**NS ČR - 7 To 62/91:**

„Spácháním trestného činu vraždy zvlášť surovým způsobem ve smyslu § 219 odst. 2 písm. b) se rozumí vražedný útok s extrémně vysokou mírou brutality, která se podstatně vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu. Není však vyloučeno, aby tento útok zároveň vyvolával zvýšenou trýzeň poškozeného.

V daném případě obžalovaný po rdoušení poškozené v době vyhasínání jejích životních funkcí tuto napadl tak, že jí zasadil několik hlubokých řezných ran, které vedly k úplnému oddělení přední části krku poškozené. I při odhlédnutí od zasazení dalších četných bodných ran do ruky a zad poškozené šlo o čin zvlášť surový, neboť šlo o extrémně brutální vražedný mechanismus, který tím spíše, že byl užit proti bezbranné ženě, podstatně zvyšoval stupeň nebezpečnosti jeho činu pro společnost.“

NS ČR - 4 Tz 156/99:

„Pokud útok obviněného proti bezbranné poškozené byl veden extrémně vysokou intenzitou, za použití dvou vražedných nástrojů současně, přičemž množství 10 bodných a 3 řezných ran svědčí o mimořádné surovosti útoku, která se vymyká z běžného rámce většiny trestných činů tohoto druhu, a lze tedy jednání obviněného posuzovat jako zvlášť surový způsob provedení činu ve smyslu ustanovení § 219 odst. 2 písm. b).“

I tady opět nejsem přesvědčen o správnosti tohoto názoru.

- § 140 odst. 3 písm. j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky - vyžaduje se zde zřejmě vždy úmysl, přičemž postačí jen úmysl nepřímý.

1.6. Trestný čin vraždy ve světle vybrané soudní judikatury

Z judikatury

37/08:

„Trestný čin vraždy je spáchán „v úmyslu zakrýt jiný trestný čin“ nejen tehdy, jestliže se pachatel jiného trestného činu rozhodne po dokonání tohoto trestného činu usmrtit poškozenou osobu v úmyslu odstranit ji jako svědka svého trestného činu se záměrem zakrýt jeho spáchání tak, aby tento skutek vykazující znaky trestného činu vůbec nebyl zjištěn (nevyšel najevo), ale i tehdy, sleduje-li pachatel záměr znemožnit odhalení a identifikaci své osoby jako pachatele jiného trestného činu. Usmrcení „v úmyslu zakrýt jiný trestný čin“ se tak lze dopustit nejen vůči poškozenému tímto jiným trestným činem, ale i vůči jeho zcela náhodnému svědkovi.“

NS ČSR - Rt 3890; Zm II 83/30 (In: Vážný. 1930, XII: 319)

Zločinu zjednání k vraždě podle § 5 k § 134 tr. zák. č. 117/1852 ř.z. [nyní § 24 odst. 1 písm. b) tr. zák. k § 140 odst. 2, 3 písm. j) tr. zák.] se dopouští i ten, kdo jest při vraždě provedené několika osobami zjednatelům třeba i jen jediného z několika spolupachatelů, jednajících ve vzájemném dorozumění.

NS ČSR - Rt 4259; Zm I 623/31 (In: Vážný. 1931, XIII: 427 - 430)

Skutková podstata zločinu loupežné úkladné vraždy, spáchané několika osobami [nyní § 9 odst. 2 tr. zák. k § 140 odst. 2, 3 písm. j) tr. zák.], nevyžaduje, by každý z přímých pachatelů bezprostředně sám vztáhl ruku na osobu, která má býti podle společného úmyslu útočníků usmrcena, nýbrž stačí, spolupůsobil-li při vraždě činným způsobem, činným spolupůsobením jest každá činnost, která při společném zločinném úmyslu a při skutečném provádění zločinu předního jednajícího pachatele posiluje (utvrzuje) ve zločinném rozhodnutí, takže jedná v pevném vědomí, že jeho přítomný druh jest jeho oporou a ochoten kdykoliv přispěti jakoukoliv podle okolností nutnou pomocí.

NS ČSR - Rt 5350; Zm IV 258/35; Vážný. 1935, XVII: 302 - 304

K jakému úmyslu se nesla činnost pachatelova, třeba vyvodit - když není důkazů o pohnutce a účelu činu - ze způsobu provedení činu, druhu použité zbraně a důležitosti orgánu těla, který byl napaden, a síly ran.

KS Brno - R 89/1953

Návod, aby matka při porodu nebo hned po něm zavraždila své novorozené dítě anebo pomoc při tom, je návodem, resp. pomocí k trestnému činu vraždy podle § 7 tr. zák. č. 86/1950 Sb. k § 216 téhož zákona [nyní § 24 odst. 1 písní, b), resp. písní, c) tr. zák. k § 140 odst. 1, 3 písní, c) tr. zák., případně podle § 24 odst. 1 písní, b), resp. písní, c) tr. zák. k § 140 odst. 2, 3 písní, c) tr. zák.], i když matka dítě usmrtila v rozrušení způsobeném porodem. Výjimečné psychické rozpoložení matky vyvolané stavem jejího organismu následkem proběhlého porodu může svědčit jen jí samotné a nikomu jinému.

NS ČR - R 19/1969

Trestný čin vraždy podle § 219 tr. zák. (nyní § 140 tr. zák., § 141 tr. zák.) vyžaduje u pachatele úmysl jiného usmrtit. (Trestný čin zabití podle § 141 tr. zák. předpokládá, že pachatel jiného úmyslně usmrtí „v silném rozrušení ze strachu, úleku nebo zmatku anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného“.) Pokusu tohoto trestného činu podle § 8 odst. 1 tr. zák. (nyní § 21 odst. 1 tr. zák.) se dopustí pachatel jednáním, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu vraždy za podmínky, že pachatel takto jedná v úmyslu trestný čin vraždy spáchat, avšak k jeho dokonání nedojde. Aby bylo tedy možno pachatele uznat vinným pokusem trestného činu vraždy, musí být bezpečně prokázán jeho úmysl tento trestný čin spáchat. To platí jak o úmyslu přímém, tak o úmyslu nepřímém. U nepřímého úmyslu je třeba prokázat obviněnému jeho vědomí, že svým jednáním může porušit zájem chráněný trestním zákonem (v daném případě způsobit smrt člověka), avšak současně je třeba prokázat, že pro případ, že takové porušení způsobí, je s ním srozuměn. Při zkoumání, zda pachatel jednal v nepřímém úmyslu napadeného zavraždit nepostačí pouhé zjištění, že bodl napadeného větším nožem do prsou a že proto věděl, že tím

může způsobit smrt, nýbrž je zapotřebí vycházet z okolností, za nichž k útoku pachatele došlo, jakým motivem byl veden, co útoku předcházelo, jak byl útok proveden, jakého nástroje bylo použito, zda pachatel záměrně útočil proti takové části těla, kde jsou orgány důležité pro život, které jsou snadno zasažitelné apod. Při zjišťování subjektivní stránky trestného činu není možno dojít k závěru o alternativním vztahu pachatele k zamýšlenému následku.

NS ČR - R 20/1969

I. Význam demonstrativního chování pachatele před činem při zjišťování subjektivní stránky přípravy příp. pokusu trestného činu vraždy. Vezme-li se v úvahu, že podle provedených důkazů obviněný skutečně v hostinci vykřikoval silácké řeči o vybití rodiny, o pohřbech apod. a stejně se vyjadřoval i před svou matkou, když si bral doma nůž, přičemž právě matka obviněného měla ještě možnost jeho manželku a tchána varovat, jde o takové okolnosti, které obvykle nebývají spojeny s realizací úmyslu pachatele spáchat vraždu a které nasvědčují určité snaze o teatrálnost, příp. demonstrativnímu sklonu a záměrům pachatele, který ozbrojen nožem vyrazil dveře a vnikl do tchánova bytu, přičemž v dalším jednání mu bylo zabráněno dalšími osobami v bytě přítomnými. Tyto okolnosti měly být v zájmu spolehlivého závěru o skutečném úmyslu obviněného objasněny.

II. Posouzení skutku jako přípravy trestného činu vraždy není na překážku, že pachateli bylo zabráněno osobami přítomnými při činu v jednání, které by bezprostředně směřovalo k dokonání vraždy. Existence překážky, pro níž pachatel nemohl bezprostředně zaútočit na předmět vražedného útoku, není rozhodná pro posouzení činu jako pokusu vraždy, třebaš šlo o objektivní na vůli pachatele nezávislou překážku.

Pojem bezprostředního směřování k dokonání trestného činu je nutno chápat tak, že pachatel již bezprostředně ohrožuje předmět svého útoku. Jestliže k takovému přímému působení na předmět útoku, a tím k jeho bezprostřednímu ohrožení nedojde, je v uskutečňování úmyslu pachatele spáchat trestný čin nutno spatřovat jen přípravu podle § 7 odst. 1 tr. zák. (nyní § 20 odst. 1 tr. zák.).

NS ČR - R 62/1973

Trestné činy vraždy (srov. znění ustanovení o trestných činech vraždy podle § 140 tr. zák. a zabití podle § 141 tr. zák.) se liší od trestných činů ublížení na zdraví podle § 222 tr. zák. (nyní § 145 tr. zák.) jen formou zavinění. Podobně z hlediska posouzení, zda jde o pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 tr. zák. k § 219 tr. zák. (nyní § 21 odst. 1 tr. zák. k § 140 tr. zák., resp. § 21 odst. 1 tr. zák. k § 141 tr. zák.), nebo o dokonáný trestný čin ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1 tr. zák. (nyní § 145 odst. 1 tr. zák.), popř. podle § 221 odst. 1 tr. zák. (nyní § 146 odst. 1 tr. zák.), je rozhodující subjektivní stránka, totiž k jakému následku směřoval úmysl pachatele. Zavinění pachatele v takových případech je tedy určujícím kritériem pro použití právní kvalifikace, a tím i pro použití trestní sazby, která je u trestného činu vraždy a trestných činů ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 2 resp. 3 tr. zák. (nyní § 145 odst. 1, 2 resp. 3 tr. zák.) nebo podle § 221 odst. 1, 2 popř. 3 tr. zák. (nyní § 146 odst. 1, 2, 3 popř. 4 tr. zák.) výrazně odlišná. Zanedbatelné nejsou ani další rozdílné důsledky použití té či oné kvalifikace činu, např. pro zařazení do příslušného typu věznice podle § 39a tr. zák. (nyní § 56 tr. zák.), či pro podmínky pro podmíněné propuštění ze zřetelům k § 62 tr. zák. (nyní § 88 odst. 4, 5 tr. zák.).

NS ČR - R 41/1976

I. Tzv. klinickou smrt nelze považovat za smrt ve smyslu § 219 tr. zák. (nyní § 140 tr. zák., § 141 tr. zák.), poněvadž za současného stavu lékařské vědy i po zastavení životně důležitých funkcí (zastavení činnosti srdce, dýchání), které dříve vedlo nutně k smrti, je možné obnovení těchto činností, a tím i záchrana života.

Podle platné právní úpravy vymezení okamžiku smrti a metoda jeho zjištění je výlučně věcí lékařské vědy. Kategorie tzv. klinické smrti, která je pouhým faktem zástavy vitálních funkcí, jejichž obnova je případně možná, se nyní nahrazuje kategorií biologické smrti mozku (celebrální smrt), jíž se rozumí smrtelný stav, z kterého návrat do života je vyloučen.

II. Jestliže pachatel dvěma nebo více samostatnými útoky postupně usmrtí dvě nebo více osob, půjde vždy o vícenásobný trestný čin vraždy (vícečinný stejnorodý souběh). O jediný trestný čin vraždy půjde v případech, kdy pachatel usmrtí dvě nebo více osob jediným jednáním.

III. Vystala otázka, zda vztah lhostejnosti k následku lze považovat již za srozumění s následkem. V právní literatuře se názory na tuto otázku různí, avšak převládají názory, že skutečný vztah lhostejnosti k následku nestačí k naplnění volní složky nepřímého úmyslu. Soudy v takových případech na podkladě výpovědi pachatele zpravidla dovozují jeho „srozumění“ s následkem, a tedy úmysl nepřímý. S touto praxí lze v podstatě souhlasit, jestliže lhostejnost pachatele k tomu, zda následek nastane či nenastane, vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma těmito možnostem. Bude však záležet i na tom, jaký způsob útoku pachatel volil. Bude-li pachatel tvrdit, že mu bylo lhostejné, jaký následek způsobí, při tom však jednal tak, že z jeho útoku musela nastat smrt poškozeného, a pachatel si byl této okolnosti vědom, pak je třeba uvažovat o přímém úmyslu bez ohledu na zmíněné tvrzení pachatele.

NS ČR - R 16/1979

Jednání záležející v bodnutí nožem do míst, kde podle úmyslu pachatele mohou být zasaženy životně důležité orgány (srdce, velké cévy apod.), avšak k jejich zasažení nedojde pro překážku nezávislou na vůli pachatele, např. proto, že nůž narazí na kost, je třeba považovat za bezúspěšný ukončený pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 tr. zák. k § 219 tr. zák. (nyní § 21 odst. 1 tr. zák. k § 140 odst. 1 tr. zák.). Jestliže v takovém případě pachatel upustí od opakování jednání směřujícího k usmrcení jiného, nezaniká tím trestnost již ukončeného pokusu.

NS ČR - R 44/1984

K naplnění znaků pokusu trestného činu obecného ohrožení podle § 8 odst. 1 tr. zák. k § 179 odst. 1, 3 písm. a) tr. zák. [nyní § 21 odst. 1 tr. zák. k § 272 odst. 1, 3 písm. a) tr. zák.] postačí, za předpokladu, že základní skutková podstata je naplněna vydáním cizího majetku v nebezpečí škody velkého rozsahu, aby úmysl pachatele obecně nebezpečného jednání směřoval k usmrcení i jen jedné osoby. Toto ustanovení je pak speciální ve vztahu k ustanovení o pokusu trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 tr. zák. k § 219 tr. zák. [nyní § 21 odst. 1 tr. zák. k 140 odst. 1 tr. zák., resp. § 21 odst. 1 tr. zák. k § 140 odst. 2 tr. zák.], takže jednočinný souběh s tímto trestným činem je vyloučen. (Závěry obsažené v rozhodnutí R

44/1984 nelze zcela zřejmě vztáhnout na konkurenci skutkových podstat trestných činů obecného ohrožení podle § 272 odst. 1, 3 písm. a) tr. zák. a trestného činu vraždy podle § 140 odst. 1, 3 tr. zák., resp. § 140 odst. 2, 3 tr. zák.)

NS ČR (In: Bull. 3/85 rozh. č. 32)

Nejde o dobrovolné upuštění od pokusu trestného činu ve smyslu § 8 odst. 3 tr. zák. (nyní § 21 odst. 3 tr. zák.), pokud obviněný sice upustí od dalšího jednání záležejícího v úderech násadou od motyky do hlavy poškozené v úmyslu ji usmrtit, avšak nepokusí se sám poskytnout pomoc poškozené nebo zajistit pomoc lékaře, či jiné osoby a neodstraní nebezpečí, které poškozené hrozilo z jeho předchozího jednání.

NS ČR - R 16/1986

Za jeden trestný čin vraždy lze považovat usmrcení dvou nebo více osob, jen pokud k němu došlo jedním jednáním, tedy jedním skutkem. V soudní praxi přicházejí v úvahu pro posouzení jako jeden skutek při usmrcení více osob tyto skutkové situace:

- *pachatel usmrtí nebo se snaží usmrtit dvě nebo více osob jedním aktem (např. zapálí dům, pustí plyn v uzavřené místnosti);*
- *pachatel si jedním jednáním vytváří podmínky k usmrcení dvou nebo více osob (např. opatří si střelnou zbraň, jede na místo, kde napadení chce uskutečnit);*
- *pachatel usmrtí nebo se pokusí usmrtit jednu osobu, aby si vytvořil podmínky pro usmrcení osoby další, nebo usmrtí či se pokusí usmrtit dvě nebo více osob, aby si vytvořil podmínky pro spáchání jiného závažného trestného činu, jako je např. trestný čin znásilnění podle § 241 tr. zák. (nyní § 185 tr. zák.);*
- *pachatel útoky na život dvou nebo více osob zároveň naplňuje nebo začne naplňovat objektivní stránku dalšího závažného trestného činu, jako např. trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1, 3 tr. zák. (nyní § 173 odst. 1, 4 tr. zák.), útoku na veřejného činitele podle § 155 odst. 1, 4 tr. zák. (nyní § 325 odst. 1, 4 tr. zák.).*

Zde je však podmínkou kvalifikace trestným činem vraždy podle § 219 tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3písm. a) tr. zák.], aby trestný čin, jehož objektivní stránka je útoky na život dvou nebo více osob naplňována, nebyl vůči němu ve vztahu speciality. Pak by byl jednočinný souběh trestného činu vraždy s takovým trestným činem vyloučen.

NS ČR - R 4/1987

K rozlišování přípravy a pokusu trestného činu vraždy podle § 7 odst. 1 tr. zák. nebo § 8 odst. 1 tr. zák. k § 219 tr. zák. (nyní § 20 odst. 1 tr. zák. nebo § 21 odst. 1 tr. zák. k § 140 tr. zák.).

Obviněný se rozhodl, že zastřelí milence své ženy. S tímto záměrem vyndal ze skříně dva zásobníky do pistole a každý z nich naplnil 8 náboji. Jedním ze zásobníků pistoli nabil, natáhl závěr, zasunul první náboj do nábojové komory, pistoli zajistil a vložil do vnitřní náprsní kapsy větrovky. Druhý zásobník si dal do kapsy kalhot a odešel do bytu milence své ženy. Zde po kontroverzi s manželkou, která se tam nacházela, obviněný pomalým pohybem vytáhl pistoli z kapsy a současně ji odjistil, namířil na milence a na chvíli na něj pohlédl. Toho poškozený využil, vrhl se na obviněného a podařilo se mu zbraň vyrazit a nakonec se jí zmocnit. Přípravou k trestnému činu vraždy podle § 7 odst. 1 tr. zák. k § 219 tr. zák. (nyní § 20 odst. 1 tr. zák. k § 140 tr. zák.) by bylo v daném případě jednání obviněného, spočívající v naplnění dvou zásobníků šestnácti ostrými náboji, vsunutí jednoho zásobníku do střelbyschopné pistole, její natáhnutí a vsunutí náboje do nábojové komory, zajištění pistole, její uložení do kapsy větrovky, odchod obviněného do bytu poškozeného, a to vše poté, co obviněný pojal úmysl poškozeného zastřelit. To, co následovalo po tomto jednání, tj. vytáhnutí pistole z kapsy, její odjištění a namíření pistole na poškozeného s úmyslem jej usmrtit je pokusem trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 tr. zák. k § 219 tr. zák. (nyní § 21 odst. 1 tr. zák. k § 140 tr. zák.). Tímto jednáním totiž obviněný už začal uskutečňovat takové jednání, které mělo bezprostřední význam pro dokonání trestného činu vraždy, bylo už v nejužší časové spojitosti s následkem, který měl nastat, uskutečnilo se na místě, kde měl být trestný čin dokonán, obviněný již bezprostředně působil na předmět útoku, tj. na

poškozeného a dalo se již očekávat, že trestný čin bude dokonán, k čemuž však v důsledku rázného obranného zákroku poškozeného nedošlo.

NS ČR - R 27/1987

Také v případě tzv. ukončeného pokusu lze dobrovolně upustit od dokonání činu a splnit podmínky zániku trestnosti podle § 8 odst. 3 písm. a) tr. zák. [nyní § 21 odst. 3 písm. a) tr. zák.], jestliže mezi jednáním pachatele a způsobením zamýšleného následku zbývá ještě určitá doba, ve které je možno následku zabránit. V takovém případě však nestačí pouhé zdržení se dalšího jednání, ale je třeba i dobrovolného aktivního zásahu pachatele k odvrácení nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého pokusu. Míru aktivity pachatele v takovém případě nelze stanovit obecně. Je třeba posuzovat individuálně se zřetelem na okolnosti a poměry pachatele, zda pachatel učinil vše potřebné, aby zabránil následku, a zda to, co učinil, za daných okolností postačovalo k zabránění následku a bylo v příčinné souvislosti s odvrácením nebezpečí, které hrozilo zájmu chráněnému trestním zákonem. Rozhodnutí pachatele upustit od dokonání trestného činu musí trvat až do konečného odvrácení nebezpečí vzniku následku. Zániku trestnosti nebrání okolnost, že následek byl odvrácen za přispění a pomoci jiných osob, jestliže se tak stalo na základě aktivního jednání pachatele.

NS ČR - R 12/1990

V případě pachatele, který napadl poškozenou opakovanými údery kladivem do hlavy v úmyslu ji usmrtit a pak v domnění, že poškozená již nežije, se rozhodl zbavit se jejího těla a vhodil je do vody, kde se poškozená utopila, nejde o tzv. dolus generalis, takže jeho jednání nelze posoudit jako dokonáný trestný čin vraždy podle § 219 tr. zák. (nyní § 140 tr. zák.), ale jen jako pokus vraždy podle § 8 odst. 1 tr. zák. k § 219 tr. zák. (nyní § 21 odst. 1 tr. zák. k § 140 tr. zák.), ve vícečinném souběhu s trestným činem ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 224 odst. 1 tr. zák. (nyní § 143 odst. 1 tr. zák.).

NS ČR - R 25/1992

II. O trestný čin opuštění dítěte podle § 212 tr. zák. (nyní § 195 tr. zák.) může jít jen tehdy, když úmysl pachatele zahrnuje pouze vznik nebezpečí smrti anebo ublížení na zdraví. Pokud pachatel ví o tom, že v důsledku opuštění dítěte může skutečně dojít k smrtelnému následku a je s tím srozuměný, naplňuje tímto jednáním znaky trestného činu vraždy podle § 219 tr. zák. (nyní § 140 tr. zák.) anebo vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 220 tr. zák. (nyní § 142 tr. zák.), resp. pokusu o tyto trestné činy.

NS ČR - R 27/1992

Jestliže pachatel úmyslně usmrtí jiného, aby se zmocnil cizí věci, je možné takový skutek posoudit jen jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. f) tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. j) tr. zák., resp. § 140 odst. 2, 3 písm. j) tr. zák.]. Jednočinný souběh tohoto trestného činu s trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. (nyní § 173 odst. 1 tr. zák.) je vyloučen.

NS ČR - R 1/1993

K výkladu znaku spáchání vraždy „zvlášť surovým způsobem“ ve smyslu § 219 odst. 2 písm. b) tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. i) tr. zák., resp. § 140 odst. 2, 3 písm. i) tr. zák.].

Spáchání trestného činu vraždy zvlášť surovým způsobem se rozumí vražedný útok s extrémně vysokou mírou brutality, která se podstatně vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu. Není však nezbytné, aby tento útok zároveň vyvolával zvýšenou trýzeň poškozeného.

V projednávaném případě obviněný po rdoušení poškozené v době vyhasínání jejich životních funkcí tuto napadl tak, že ji zasadil několik hlubokých řezných ran, které vedly k úplnému oddělení přední části krku poškozené. I při odhlédnutí od zasazení dalších četných bodných ran do ruky a zad poškozené soud prvního stupně zcela správně hodnotil takový způsob spáchání činu jako zvlášť surový, neboť šlo o extrémně brutální vražedný mechanismus, který byl užit proti bezbranné ženě.

VS Praha - R 10/1994

II. Ze skutečnosti, že obviněný pronesl na adresu poškozené výhrůžky usmrcením za takových okolností, kdy mezi nimi probíhala hádka a kdy obviněný jednal ze vzteku, není možno bez dalšího vyvozovat jeho úmysl usmrtit poškozenou, když jinak z jeho útoku proti poškozené objektivně žádné reálné ohrožení života nevyplývalo.

VS Praha - R 15/1994

I. Jestliže pachatel útočí fyzicky na poškozenou nejprve proto, aby ji donutil, aby něco konala, a pak, když zjistí, že je jeho snaha bezvýsledná, a naopak hrozí nebezpečí, že poškozená jeho jednání oznámí policii, veden záměrem ji v tom zabránit vystupňuje útok tak, že ji úmyslně usmrtí, naplňuje znaky trestného činu vydírání podle § 235 tr. zák. (nyní § 175 tr. zák.) a trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. f) tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. j) tr. zák.] ve vícečinném souběhu. Úmyslem usmrtit poškozenou tedy bylo vedeno jednání obžalovaného až v tom stadiu, kdy trestný čin vydírání byl dokonán, a zároveň bylo jednání obžalovaného směřující k usmrcení poškozené podníceno pohnutkou zakrýt skutečnost, že se předtím proti poškozené dopustil trestného činu vydírání.

Vrchní soud Praha - R 16/1994

I. Podmínkou trestnosti jednání, které je překročením mezí nutné obrany ve smyslu § 13 tr. zák. (nyní § 29 tr. zák.), např. proto, že útok, proti kterému je obrana zaměřená, již netrvá, je také zavinění vztahující se na tuto skutečnost. V takových případech je třeba také důsledně zjišťovat, zda šlo o úmyslné nebo nedbalostní překročení mezí nutné obrany a přihlížet přitom i k rozrušení obránce vyvolanému útokem. To znamená, že dovozuje-li soud nepřímý úmysl obžalovaného ve vztahu ke smrtelnému následku u poškozených, musí být spolehlivě prokázáno, že obžalovaný nejenže věděl, že opakovanými intenzivními údery do hlavy poškozených je může usmrtit a pro takový případ s tím byl srozuměn, jak má na mysli § 4 písm. b) tr. zák. [nově § 15 odst. 1 písm. b), odst. 2 tr. zák.], ale také, že věděl, že útok obžalovaných již netrvá ani přímo nehrozí, resp. trval-li nebo přímo hrozil, věděl, že jeho obrana je ve zřejmém nepoměru k

nebezpečnosti útoku (podle nové právní úpravy musí být v takovém případě spolehlivě prokázáno, že obžalovaný věděl, že jeho obrana je „zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku“), a byl s tím srozuměn. V daném případě se obžalovaný nedoznal, že by vnímal, že poškození již na něj neútočí, resp. nejsou schopni dalšího útoku. Ve svých výpovědích popsal ještě dostatečně přiléhavě úvod vlastní obrany proti údajnému útoku noži poškozených, pokud však jde o pokračování vlastního jednání, tvrdil, že se dostal do stavu, kdy jednání, resp. stav poškozených, prakticky nesledoval, a oháněl se kolem sebe stoličkou, resp. tyčí, ze strachu před pokračováním jejich útoku. Nabízí se zde proto otázka, zda právě překročení podmínek nutné obrany není v jeho případě spíše některou z forem nedbalostního zavinění.

VS Praha - R 25/1994

I. Jestliže pachatel v úmyslu usmrtit tři osoby vnikne do bytu, kde se všichni nacházejí, a tam je postupně v těsném sledu napadne jednáním způsobilým vyvolat smrt, naplňuje znaky jednoho trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. a) tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. a) tr. zák., resp. § 140 odst. 2, 3 písm. a) tr. zák.], resp. jeho pokusu podle § 8 odst. 1 tr. zák. (nyní § 21 odst. 1 tr. zák.), a nikoli tří takových trestných činů.

VS Praha - R 42/1994

I. Pozvolné udušení poškozené, kterou obvinění svázali, položili na postel, přikryli peřinou a zanechali bez pomoci, lze s ohledem na duševní i fyzické útrapy, jež takový způsob usmrcení provázejí, považovat za zvlášť trýznivý způsob spáchání činu ve smyslu § 219 odst. 2 písm. b) tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. i) tr. zák., resp. § 140 odst. 2, 3 písm. i) tr. zák.].

VS Praha - R 6/1998

Jestliže se obviněný a poškozený dohodnou na vzájemném úmyslném usmrcení jeden druhého jako způsobu společného dobrovolného ukončení života, potom dohodnuté jednání obviněného, jehož následkem byla smrt poškozeného, naplňuje znaky trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák. (nyní § 140 odst. 1 tr.

zák.), nikoli znaky trestného činu účasti na sebevraždě podle § 230 tr. zák. (nyní § 144 tr. zák.). Uvedené okolnosti činu, zejména svolení poškozeného, mohou být - spolu s dalšími okolnostmi svědčícími ve prospěch obviněného - důvodem pro použití ustanovení § 40 odst. 1 tr. zák. (nyní § 58 odst. 1 tr. zák.) o mimořádném snížení trestu odnětí svobody.

NS ČR - R 30/1998

Zaviněné jednání matky, která zanedbala svou zákonnou povinnost pečovat o dítě (§ 32 a násl. zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů) a v důsledku toho došlo k jeho úmrtí, zakládá trestní odpovědnost za poruchový delikt, nikoliv za trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 207 odst. 1 tr. zák. (nyní § 150 odst. 1 tr. zák.).

NS ČR - R 37/1998

II. Jestliže lékař při výkonu služby neposkytne osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví, potřebnou pomoc, připadá jeho trestní odpovědnost za trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 207 odst. 2 tr. zák. (nyní § 150 odst. 2 tr. zák.) v úvahu pouze tehdy, jestliže z jeho opomenutí zaviněně nevznikly žádné následky na životě nebo na zdraví poškozeného. Pokud vznikly, je takový pachatel trestně odpovědný v závislosti na formě zavinění podle ustanovení o poruchových trestných činech proti životu a zdraví uvedených v § 219 tr. zák. až § 224 tr. zák. (nyní § 140 tr. zák. až § 143 tr. zák. § 145 tr. zák. až 148 tr. zák.).

VS Praha - R 46/1998

I. Skutečnost, že osoba zjednaná pachatelem k tomu, aby za úplatu usmrtila jiného, od samého počátku pouze předstírá záměr takový čin provést, nevylučuje u pachatele, který ji zjednal, naplnění formálních podmínek trestní odpovědnosti za přípravu k trestnému činu vraždy (takové jednání by bylo možné právně kvalifikovat jako přípravu k trestnému činu vraždy podle § 20 odst. 1 tr. zák. k § 140 odst. 2, 3 písm. j) tr. zák. Srov. však poznámku k § 140 odst. 2.).

NS ČR - 7 Tz 179/1999 z 7. 12. 1999

K pojmu „justiční vražda“.

VS Olomouc - R 27/2000

Jestliže se pachateli, který zamýšlí usmrtit dvě osoby za okolností, kdy by usmrcení obou bylo spácháno jedním skutkem, podaří usmrtit pouze jednu z nich a u druhé jeho útok skončí pro okolnosti nezávislé na jeho vůli ve stadiu pokusuje třeba jeho jednání posoudit jako pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 tr. zák. k § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a) tr. zák. [nyní § 21 odst. 1 tr. zák. k § 140 odst. 1, 3 písm. a) tr. zák., respektive k § 140 odst. 2, 3 písm. a) tr. zák.], přesto, že z hlediska základní skutkové podstaty trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák. (nyní § 173 odst. 1, respektive odst. 2 tr. zák.) byl čin již dokonán. O trestný čin vraždy podle ustanovení § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a) tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. a) tr. zák., respektive podle § 140 odst. 2, 3 písm. a) tr. zák.], dílem dokonáný, dílem nedokonáný ve stadiu pokusu podle § 8 odst. 1 tr. zák. (nyní § 21 odst. 1 tr. zák.), by šlo v případě, kdy by pachatel zamýšlel usmrtit jedním skutkem nejméně tři osoby, přičemž u dvou z nich by se mu to podařilo a u třetí nikoli.

VS Praha - R 11/2001

Jednání pachatele, který v úmyslu jej usmrtit střílí z pistole na policistu provádějícího vůči němu služební zákrok, je nutno posuzovat jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. f) tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. d) tr. zák., resp. § 140 odst. 2, 3 písm. d) tr. zák.], resp. jako pokus tohoto trestného činu. Jednočinný souběh tohoto trestného činu s trestným činem útoku na veřejného činitele podle § 155 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) tr. zák. [nyní § 325 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) tr. zák.] je vyloučen.

ÚS ČR - IV. ÚS 433/02 (N 49/33 SbNU 11)

Rozhodnutími obecných soudů v dané věci došlo k porušení ústavních práv stěžovatele proto, že závěr o úmyslném zavinění vraždy je v extrémním nesouladu s dokázanými skutkovými okolnostmi. Nalézacímu soudu se nepodařilo prokázat,

že odsouzený byl srozuměn s tím, že způsobí smrt poškozeného. Nepřímý úmysl nelze v žádném případě jen předpokládat, nýbrž je nutno jej na základě zjištěných okolností prokázat. Závěr o vražedném úmyslu lze učinit i z objektivních skutečností, např. z povahy činu, způsobu jeho provedení nebo ze zjištěných okolností subjektivní povahy, např. z pohnutky činu. Zavinění je výslednicí (mimo jiné) i osobních vlastností pachatele, a lze proto také z nich na formu zavinění usuzovat. Tyto závěry nesmějí však nabýt povahy jakýchsi presumpcí.

Z provedených důkazů v dané věci nelze vyvodit spolehlivý závěr o tom, že útoky nožem byly cíleně zaměřeny na životně důležité tělesné partie poškozeného a z toho vyvozovat závěr o srozumění odsouzeného s nastalým smrtelným následkem. Je možno připustit závěr, že útoky nožem byly vedeny náhodným směrem, vyplývajícím z nahodilých situačních okolností, daných chováním obou účastníků zápasu a podmínkami místa činu.

Z hlediska právní kvalifikace přichází v úvahu posouzení skutku jako trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 3 tr. zák. (nyní § 145 odst. 1, 3 tr. zák.), přičemž alespoň eventuální úmysl odsouzeného způsobit poškozenému těžkou újmu na zdraví lze dovodit z charakteru použité zbraně a četnosti a intenzity zasazených ran a k dovození odpovědnosti za způsobenou smrt postačuje prokázat nedbalost, jak má na mysli ustanovení § 6 písm. a) tr. zák. [nyní § 17 písm. a) tr. zák.].

VS Olomouc - 1 To 61/2004 z 7. 10. 2004

Polil-li pachatel poškozenou takovým množstvím hořlavé látky, které bylo podle jeho názoru způsobilé přivodit smrt popálením, a poté ji zapálil, učinil vše, co považoval za nezbytné pro dokonání trestného činu vraždy podle § 219 tr. zák. (nyní § 140 odst. 1 tr. zák.) a tím svůj pokus ukončil. Nedošlo-li k úmrtí poškozené též proto, že sama svým jednáním (stržením hořícího oděvu) zmírnila následky činu pachatele, poté je vyloučeno, aby jeho jednání spočívající v uhašení požáru na místě činu a ve včasném přivolání lékařské pomoci bylo posouzeno ve smyslu § 8 odst. 3 písm. a) tr. zák. [nyní § 21 odst. 3 písm. a) tr. zák.], tedy že trestnost pokusu uvedeného trestného činu v jeho důsledku zanikla.

NS ČR - 8 Tdo 1133/2004 z 27. 10. 2004 (In: ASPI)

K závěru o tom, že trestný čin vraždy podle § 219 tr. zák. (nyní § 140 tr. zák.) byl spáchán ve spolupachatelství podle § 9 odst. 2 tr. zák. (nyní § 23 tr. zák.) není podstatné, že mezi pachateli nebyla slovně vyjádřena žádná dohoda vztahující se ke způsobu, jakým na poškozeného bude působeno. Významným za daných okolností není ani způsob a intenzita útoků vycházejících od jednotlivých obviněných, ale to, že pachatelé byli současně na místě činu v době jeho počátku, na poškozeného za stejných okolností místních i časových reagovali stejným jednáním, spočívajícím v tom, že do různých částí těla poškozeného kopali a tloukli jej pěstmi a vystavili ho takové situaci, která vylučovala jeho přežití, přičemž následek (smrt poškozeného) pak byl v příčinné souvislosti s jejich jednáním.

Použití přísnější trestní sazby ve smyslu kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy podle § 219 odst. 2 písm. b) tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. i) tr. zák., příp. podle § 140 odst. 2, 3 písm. i) tr. zák.], je na místě při naplnění znaku „zvlášť surovým způsobem“ spočívajícího v jednání spolupachatelů vykazujícím znaky bezprecedentně surového a zuřivého napadání, když poškozený jako oběť napadení byl v podstatě ubit a útok na něj vykazoval známky výrazné devastace jeho těla, především však hlavy, když právě v důsledku velmi závažných poranění lebečních kostí a mozku došlo k jeho smrti.

VS Olomouc - 2 To 133/2004 z 18. 1. 2005

Podmínky pro aplikaci § 8 odst. 3 písm. a) tr. zák. [nyní §21 odst. 3 písm. a) tr. zák.] jsou splněny u tzv. ukončeného pokusu jen v těch výjimečných případech, kdy mezi jednáním pachatele a způsobením zamýšleného následku podle povahy použitého prostředku a podle záměru pachatele zbývá ještě určitá doba, ve které je možno následku zabránit. V takových případech nestačí pouhé zdržení se dalšího jednání jako u tzv. neukončeného pokusu, nýbrž je třeba dobrovolného aktivního zásahu pachatele k odvrácení nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého pokusu, přičemž zániku trestnosti nebrání okolnost, že následek byl odvrácen za přispění a pomoci jiných osob, pokud se tak stalo na základě aktivního jednání pachatele. Aplikace § 8 odst. 3

písm. a) tr. zák. [nyní § 21 odst. 3 písm. a) tr. zák.] však ve smyslu § 8 odst. 4 tr. zák. [nyní §21 odst. 5 tr. zák.] nemůže vést k úplné beztrestnosti jednání pachatele, pokud z provedeného dokazování vyplývá, že naplnil znaky jiného dokonaného trestného činu.

V konkrétní věci ze skutkových okolností vyplynulo, že se jedná právě o ten výjimečný případ, kdy obviněný podmínky aplikace § 8 odst. 3 písm. a) tr. zák. [nyní § 21 odst. 3 písm. a) tr. zák.] splnil, neboť včas přivolal záchrannou službu, která podnikla takové kroky, jež ve svých důsledcích vedly k odvrácení smrtelného následku poškozené. Na tom nic nemění ani skutečnost, že obviněný při přivolání záchranné služby uvedl nepravdivé okolnosti o mechanismu vzniku zranění. Jednání obviněného, který byl původně stíhán pro pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 k § 219 odst. 1 tr. zák. {nyní §21 odst. 1 tr. zák. k § 140 odst. 1 tr. zák.}, bylo proto vrchním soudem překvalifikováno na trestný čin ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1 tr. zák. (nyní § 145 odst. 1 tr. zák.).

NS ČR - R 7/2005

Byl-li pachatel v minulosti již odsouzen pro trestný čin vraždy podle § 219 tr. zák. (nyní § 140 odst. 1 tr. zák., příp. § 140 odst. 2 tr. zák.) a alespoň zčásti vykonal trest za něj uložený, lze jeho další trestný čin vraždy posoudit zároveň jako spáchaný opětovně podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. c) tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. h) tr. zák., příp. podle § 140 odst. 2, 3 písm. h) tr. zák.] i jako spáchaný zvlášť nebezpečným recidivistou podle § 41 odst. 1 tr. zák. (Podle nové právní úpravy je v ustanovení § 59 tr. zák. zakotvena možnost mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody u pachatele, který znovu spáchal zvlášť závažný zločin ve smyslu § 14 odst. 3 tr. zák., ačkoliv již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán.). Opětovnost a zvlášť nebezpečná recidiva (podle nové právní úpravy je v ustanovení § 59 tr. zák. zakotvena možnost mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody u pachatele, který znovu spáchal zvlášť závažný zločin ve smyslu § 14 odst. 3 tr. zák., ačkoliv již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán), jako okolnosti podmiňující vyšší trestnost činu mají sice společný základ v tom, že obě vycházejí ze spáchání dřívějšího trestného činu, avšak zatímco „opětovnost“ vyjadřuje, že pachatel stejný trestný čin již dříve

spáchal, „zvlášť nebezpečná recidiva“ (podle nové právní úpravy je v ustanovení § 59 tr. zák. zakotvena možnost mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody u pachatele, který znovu spáchal zvlášť závažný zločin ve smyslu § 14 odst. 3 tr. zák., ačkoliv již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán) v tomto případě vyžaduje, aby pachatel alespoň zčásti vykonal trest za něj uložený. Z této rozdílnosti vyplývá, že obě uvedené okolnosti se mohou uplatnit současně, aniž se jedná o porušení zákazu dvojího přičítání téže okolnosti ve smyslu ustanovení § 31 odst. 3 tr. zák. (nyní § 39 odst. 4 tr. zák.).

VS Praha - R 37/2005

Usmrcení jiné osoby v úmyslu odstranit ji jako svědka činu, který předcházел takovému usmrcení a který nenaplňuje znaky skutkové podstaty určitého trestného činu nebo u něho není možné naplnění těchto znaků již prokázat, ale jehož odhalení považuje pachatel pro sebe za nepříznivé, lze posoudit jako trestný čin vraždy spáchaný z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky ve smyslu § 219 odst. 1, odst. 2 písm. h) tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. j) tr. zák., příp. podle § 140 odst. 2, 3 písm. j) tr. zák.]. (Srov. se zněním ustanovení § 140 odst. 3 písm. e) tr. zák., podle kterého je kvalifikovaná skutková podstata trestného činu vraždy založena mimo jiné tím, že pachatel jiného (příp. s rozmyslem) usmrtí a spáchá takový čin na svědkovi v souvislosti s výkonem jeho povinnosti).

VS Olomouc - 6 To 42/2006 z 26. 6. 2006

Pokud pachatel pokusu trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 tr. zák. k § 219 odst. 1 tr. zák. (nyní § 21 odst. 1 tr. zák. k § 140 odst. 1 tr. zák.) značnou intenzitou bodl poškozenou kuchyňským nožem do míst, kde mohou být zasaženy životně důležité orgány, avšak k jejich zasažení nedošlo pro překážku nezávislou na vůli pachatele, učinil tak ze svého subjektivního hlediska vše, co považoval za potřebné k dokonání trestného činu, a jednalo se tudíž o pokus ukončený, který brání aplikaci § 8 odst. 3 písm. b) tr. zák. [nyní § 21 odst. 3 písm. b) tr. zák.].

Při posuzování zániku trestnosti pokusu trestného činu vraždy ve smyslu § 8 odst. 3 písm. b) tr. zák. [nyní § 21 odst. 3 písm. b) tr. zák.] nelze za dobrovolné a včasné

oznámení pachatele příslušným orgánům považovat telefonát orgánům policie, z jehož obsahu je patrné, že oznámení pachatel učinil především proto, neboť se důvodně obával, že dříve či později bude orgány policie dopaden, protože se jednání vůči poškozené dopustil za přítomnosti dalších osob, které jej osobně znaly, přičemž v telefonátu pachatel neuvedl nic konkrétního k místu útoku na poškozenou, průběhu napadení a povaze zranění poškozené.

ESLP - Vo v. Francie

Otázku, zda „smrt nenarozeného plodu“, k níž došlo v děloze matky, lze interpretovat ve smyslu smrti samostatné lidské bytosti, anebo nikoli, soud zodpověděl v tom smyslu, že „není vhodné ani možné v současnosti abstraktně odpovědět na otázku, zda je nenarozené dítě ‚osobou‘ ve smyslu čl. 2 Úmluvy“. (Obdobně též rozhodnutí ESLP ve věci Evansová v. Spojené království).

VS Olomouc - R 43/2006

Jednání pachatele bezprostředně směřující k úmyslnému usmrcení těhotné ženy (a tím i jejího nenarozeného dítěte) nelze právně posoudit jako pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 tr. zák. k § 219 odst. 1 tr. zák. (nyní § 21 odst. 1 tr. zák. k § 140 odst. 1 tr. zák.), spáchaný proti dvěma osobám ve smyslu kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy uvedené v § 219 odst. 2 písm. a) citovaného ustanovení [nyní § 140 odst. 3 písm. a) tr. zák.], neboť lidský plod nelze pokládat za lidského jedince, který požívá přímé ochrany ustanovením o trestném činu vraždy. Při útoku zaměřeném prvotně na život těhotné ženy je ochrana lidského plodu poskytována zprostředkovaně, a to zvýšenou trestností trestného činu vraždy danou znakem spácháním činu „na těhotné ženě“, tj. v podobě kvalifikace podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. d) tr. zák. [nyní § 140 odst. 3 písm. b) tr. zák.].

NS ČR - R 7/2007

K zániku trestnosti tzv. ukončeného pokusu trestného činu se vyžaduje dobrovolné aktivní jednání pachatele předpokládané ustanovením § 8 odst. 3 písm. a) nebo b) tr. zák. [nyní § 21 odst. 3 písm. a), b) tr. zák.], které však také

současně představuje i změnu jeho vnitřního postoje k zamýšlenému následku, tj. vyžaduje se, aby pachatel upustil od svého původního záměru. Proto se nemůže dovolávat zániku trestnosti takového pokusu pachatel, který bodl poškozeného nožem do oblasti břicha v úmyslu ho usmrtit a poté sice nepokračoval v dalších útocích proti tělu poškozeného, přivolal lékařskou pomoc a čin oznámil policii, avšak dával najevo, že chce, aby poškozený zemřel, přičemž k smrti poškozeného nedošlo jen v důsledku náhodných okolností nezávislých na pachateli, tudíž neučinil vše, co bylo nutné k odstranění nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého pokusu.

NS ČR - R 37/2008

Trestný čin vraždy je spáchán „v úmyslu zakrýt jiný trestný čin“ ve smyslu § 219 odst. 2 písm. h) tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. j) tr. zák, příp. podle § 140 odst. 2, 3 písm. j) tr. zák.] nejen tehdy, jestliže se pachatel jiného trestného činu rozhodne po dokonání tohoto trestného činu usmrtit poškozenou osobu v úmyslu odstranit ji jako svědka svého trestného činu se záměrem zakrýt jeho spáchání tak, aby tento skutek vykazující znaky trestného činu vůbec nebyl zjištěn (nevyšel najevo), ale i tehdy, sleduje-li pachatel záměr znemožnit odhalení a identifikaci své osoby jako pachatele jiného trestného činu. Usmrcení „v úmyslu zakrýt jiný trestný čin“ se tak lze dopustit nejen vůči poškozenému tímto jiným trestným činem, ale i vůči jeho zcela náhodnému svědkovi.

NS ČR - 8 Tdo 118/2008 z 4. 6. 2008 (In: ASPI)

I. Zákonný znak rozrušení způsobené porodem předpokládáný v § 220 tr. zák. (nyní § 142 tr. zák.) nelze zaměňovat s přičetností pachatelky, jelikož kritéria pro jejich posouzení jsou odlišná.

II. Není možné vycházet z premisy, že každá rodička se v průběhu a po porodu v jeho souvislosti vyskytuje v takovém stavu rozrušení, jaký se předpokládá v § 220 tr. zák. (nyní § 142 tr. zák.). Takovýto stupeň rozrušení je třeba zjišťovat na základě znaleckého rozsudku z odvětví porodnictví a psychiatrie.

III. Za situace, kdy pachatelka, která své dítě po porodu usmrtila zadušením, o svém těhotenství věděla, tajila je, neabsolvovala lékařské prohlídky, na narození

dítěte se nijak nepřipravovala, přičemž se jednalo o její třetí porod, neměla připraveny ani nejzákladnější věci, jež jsou pro ošetření novorozence nezbytné, na porod se úmyslně nepřipravovala a byla přinejmenším srozuměna s tím, že se dítěte zbaví. Toto rozhodnutí bylo učiněno před porodem, tedy za situace, kdy nemohla být rozrušením způsobeným porodem ovlivněna. Za takové situace je na místě kvalifikovat jednání pachatelky jako trestný čin vraždy podle § 219 tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák., příp. § 140 odst. 2, 3 písm. c) tr. zák.] a nikoli jako trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 220 tr. zák. (nyní § 142 tr. zák.). (Neutěšené osobní poměry pachatelky (např. drogová závislost, život na ulici), které si však sama přivodila, lze zohlednit cestou mimořádného snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 1 tr. zák., a to vzhledem k nedostatku společenské nebezpečnosti obsaženého v právní úpravě účinné do 31. 12. 2009 v ustanovení § 88 odst. 1 tr. zák.).

NS ČR - R 55/2008

Při rozhodování o tom, zda uložení trestu vyhoštění pachateli, který je cizincem, má na území České republiky trvalý pobyt a není občanem členského státu Evropské unie, by bylo v rozporu se zájmem na spojování rodin, jak má na mysli § 57 odst. 3 písm. c) tr. zák. [nyní § 80 odst. 3 písm. c) tr. zák.], je třeba v případě manželství pachatele (cizince) s občanem České republiky posoudit okolnost, zda pachatel (cizinec) je neuzavřel a dále je neudržuje jako tzv. účelové manželství. Takové manželství slouží jen k obcházení zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů, nevytváří se jím skutečné rodinné vztahy a nemůže proto být citovaným důvodem vylučujícím uložení trestu vyhoštění.

Spáchání trestného činu vraždy podle § 219 tr. zák. (nyní § 140 tr. zák.) a trestného činu nedovoleného ozbrojování podle § 185 tr. zák. (nyní § 279 tr. zák.) může být vážným důvodem ohrožení veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 57 odst. 3 písm. e) tr. zák. [nyní § 80 odst. 3 písm. e) tr. zák.], které umožní soudu, jestliže je shledá, uložit trest vyhoštění podle § 57 odst. 1, 2 tr. zák. (nyní § 80 odst. 1, 2 tr. zák.) i v případě, že jeho pachatel je občanem Evropské unie nebo jeho rodinným příslušníkem bez ohledu na státní příslušnost a má na území

České republiky povolen trvalý pobyt anebo cizincem s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícím rezidenta na území České republiky podle zvláštního právního předpisu.

NS ČR - 11 Tdo 238/2008 z 14. 8. 2008

Pokud motivem pachatele trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák. (nyní § 140 odst. 1 tr. zák., příp. § 140 odst. 2 tr. zák.) bylo předchozí vydírání, které spočívalo v tom, že poškozený vyhrůžkami násilím nutil obviněného k peněžitému plnění, na které neměl poškozený právní nárok, nelze dospět k závěru, že čin byl spáchán v úmyslu získat majetkový prospěch ve smyslu ustanovení § 219 odst. 2 písm. h) tr. zák. [nyní § 140 odst. 1, 3 písm. j) tr. zák., příp. podle § 140 odst. 2, 3 písm. j) tr. zák.]. Obviněný by totiž vraždou žádný majetkový prospěch nezískal a toho si musel být vědom. Motivem nemohla být snaha obviněného zbavit se dluhů, ale zbavit se vyděrače.⁵⁵

⁵⁵ Publikováno in. Fenyk, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád – průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. a 2. díl, Linde, Praha, 2010, str. 507 a násl.

KAPITOLA II.

Dokazování ve vztahu k subjektivním znakům skutkové podstaty trestného činu vraždy a zabití

Jak již bylo řečeno v úvodu této práce zavedení nové systematiky úmyslných usmrcení, založené na pohnutce, která přivedla pachatele k rozhodnutí spáchat trestný čin, sebou nepochybně přináší i zvýšené nároky na činnost orgánů činných v trestním řízení zejména v souvislosti s dokazováním.

Subjektivní vztah pachatele k následku musí být soudem, a v přípravném řízení orgánem činným v trestním řízení řádně zjištěn a prokázán výsledky dokazování, z nichž tento vztah musí logicky vyplynout.⁵⁶

Příčemž při zjišťování subjektivní stránky trestného činu nelze dospět k závěru o alternativním vztahu pachatele k zamýšlenému následku.

Z judikatury

NS ČSR - 8 Tz 122/68 (č. 19/1969 Sb. rozh. tr.)

„Trestný čin vraždy podle § 219 vyžaduje u pachatele úmysl jiného usmrtit. Pokusu tohoto trestného činu podle § 8 odst. 1 se dopustí pachatel jednáním pro společnost nebezpečným, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu vraždy za podmínky, že pachatel takto jedná v úmyslu trestný čin vraždy spáchat, avšak k jeho dokonání nedojde. Aby bylo tedy možno pachatele uznat vinným pokusem trestného činu vraždy, musí být bezpečně prokázán úmysl tento trestný čin spáchat. To platí jako o úmyslu přímém, tak o úmyslu nepřímém. U

⁵⁶ NS ČSSR - Tpjf 30/76, dále rozh. č. 19/1971-II. Sb. rozh. tr.).

nepřímého úmyslu je třeba prokázat obviněnému jeho vědomí, že svým jednáním může porušit zájem chráněný trestním zákonem (smrt člověka, avšak současně je třeba prokázat, že pro případ, že takové porušení způsobí, je s ním srozuměn).“

V důsledku nově zavedené systematiky tak orgány činné v trestním řízení budou muset nyní vedle formy úmyslného zavinění, vždy a velmi důsledně dále dokazováním prokazovat i naplnění výslovně požadované pohnutky, neboť ta v případě úmyslných usmrcení, jak již bylo v předchozích částech uvedeno, sehrává klíčovou roli při kvalifikaci trestných činů vraždy, resp. zabití.

Nejedná se však o naprostou novinku, neboť i dříve musela být pohnutka zkoumána i v těch případech, kdy nebyla výslovně součástí skutkové podstaty, neboť byla významnou skutečností při úvahách o konkrétním trestu.

Ve vztahu k trestným činům vraždy a zabití se však stává dokazování, resp. prokazování pohnutky a její poznání navýsost významnou skutečností, neboť to bude klíčové nejen pro rozlišení uvedených trestných činů, ale vůbec i pro odlišení vraždy prosté a vraždy s rozmyslem či po předchozím uvážení.

Při určování rozsahu dokazování musíme totiž zkoumat, jednak to jaké skutečnosti musí být v řízení dokazovány, ale i možnosti zkoumání určitých jevů ve vzájemných souvislostech.

Výslovné zakotvení pohnutky v ustanoveních § 140 odst. 2 a 141 trestního zákoníku je tak typickým příkladem toho jak zavedení nových prvků do zákona ovlivňuje celou strukturu trestního řízení, v tomto případě zejména dokazování.

Konkrétní rozsah dokazování je určen především povahou samotného případu, nicméně obecně je stanoven okruh skutečností, které je třeba zjišťovat, v ustanovení § 89 trestního řádu. Také smysl i právní úprava jednotlivých stádií trestního řízení a jejich vzájemný vztah určují rozsah dokazování v tom či onom stádiu řízení.

Lze tedy obecně říci, že rozsah skutečností, které mají být v řízení dokazovány, je dán jednak konkrétní situací daného případu a dále závisí i na právní úpravě.

Pro trestní řízení dále platí, že se mají dokazovat jen skutečnosti důležité a z hlediska dokazování závažné. Za takovéto skutečnosti, je třeba považovat zejména ty, které umožňují poznání prvků znaků skutkové podstaty toho ustanovení, jež má být v daném případě aplikováno.

I z tohoto důvodu nemůže být sporu o tom, že i subjektivní znaky, jako je rozmysl, předchozí úvahu, silné rozrušení ze strachu, zmatku úleku bude třeba i přes jejich značnou obtížnost a vysokou latentnost, dokazovat.

Obtížnost dokazování těchto rozhodných skutečností spočívá zejména v tom, že tyto znaky patří do vnitřní stránky trestného činu (*facta interna*). Jde tedy o ryze duševní vztah k pachatele k jeho činu, resp. jeho následku, a jako takový ho orgány činné v trestním řízení nemohou vnímat vlastními smysly, nýbrž toliko na něj mohou usuzovat, resp. poznávat ho skrze určité objektivní okolnosti. To je ovšem dáno samotnou složitostí zjišťování skutečností v trestním řízení, kdy dokazujeme to, co se stalo v minulosti.⁵⁷

Z judikatury:

⁵⁷ Srov. k tomu Sborník dokazování, Stát a právo 13, Academia 1967.

NS ČSR - 6 To 20/89:

Pro prokazování zavinění u trestného činu vraždy podle § 219 platí obecná směrnice daná ustanovením § 2 odst. 5, 6 tr. ř. Zjišťování zavinění je obtížnější a náročnější již proto, že předmětem dokazování je psychický vztah pachatele k následku jeho jednání, který lze zpravidla dokazovat jen nepřímou z okolností, z nichž je možno usuzovat na vnitřní vztah pachatele k porušení zájmu chráněného zákonem. U trestného činu vraždy musí být následek zaviněn úmyslně. Závěr o vražedném úmyslu lze učinit z objektivních okolností, např. z povahy činu, způsobu jeho provedení nebo ze zjištění subjektivní povahy např. pohnutky činu. Zavinění je výslednicí (mimo jiné) i osobních vlastností pachatele, a lze proto také z nich na formu zavinění usuzovat.

Při dokazování tzv. premeditace a jejích forem tak budou orgány činné v trestním řízení vycházet zejména:

- **z objektivních okolností, které premeditaci nasvědčují nebo naopak**
- **z objektivních okolností, které ji vylučují**

Předně půjde o výpovědi pachatele či jeho verbální projevy (např. výhrůžky, silácké řeči) před svědky, chování pachatele před činem, v průběhu a po činu, jakož i samotné provedení a způsob spáchání trestného činu.

Lze předpokládat, že nejčastěji vyplyne důkaz o tom, že pachatel jednal po předchozím uvážení, již z jeho samotné výpovědi, kterou podal v průběhu trestního řízení za podmínek trestního řádu. Není přitom rozhodující, zda se pachatel dozná, neboť ani samotná existence přímého, popř. nepřímého úmyslu, se nikterak neváže na tuto skutečnost. Spíše tedy **půjde o celkový kontext výpovědi, resp. její obsah**, ze kterého bude možné usuzovat na to, že pachatel

čin promyslel či plánoval, popř. jednal afektu apod. **Rozhodující zde tedy bude, jak pachatel své jednání sám popíše.**

O tom, že hodnota uvedeného důkazu je poměrně pochybná, nelze nejspíše pochybovat, a to nejenom ve vztahu k ústavnímu zákazu sebeobvinění, ale svědčí o tom i poznatky praxe.

Tak například již zmíněná latentnost (čin proběhl pouze mezi pachatelem a obětí bez přítomnosti dalších svědků) zcela jistě nahrává kalkulujícím pachatelům, kteří se ve své výpovědi mohou snažit vykreslit své jednání tak, aby bylo kvalifikováno jako mírněji postižitelný delikt. Obdobné snahy bylo možné zaznamenat i za dob účinnosti trestního zákona z roku 1961. Na druhou stranu (zde však v menší míře) se lze setkat, jak vyplývá z poznatků z oblasti soudně- znalecké psychiatrie, i s případy takových neurotických pachatelů se sklonem k sebeobviňování, kteří prohlásí, že si usmrcení dlouho přáli, plánovali ho, ale ve skutečnosti čin spáchali nikoli po předchozím uvážení či s rozmyslem, ale v důsledku prudkého afektu vyvolaného např. bouřlivou hádkou.

Z uvedených důvodů se pravděpodobně nebudou orgány činné v trestním řízení moci spokojit toliko s takovýmto důkazem, ale budou muset využít všech dalších možností, které se jim v souvislosti s dokazováním nabízejí.

Jinými okolnostmi vedle verbálních projevů, které by mohly vést k poznání rozhodných skutečností, jsou další objektivně pozorovatelné okolnosti – zejména samotné chování (jednání) pachatele před, v průběhu a po spáchání činu.

Domnívám se totiž, že **ze samotného chování pachatele lze s ohledem na jeho pohnutku usuzovat mnohé, ale ani zde nelze činit ukvapené závěry.**

Z judikatury:**Vrchní soud v Praze - 5 To 76/93 (č. 10/1994 Sb. rozh. tr.)**

II. Ze skutečností, že obviněný pronesl na adresu poškozené výhrůžky usmrcením za takových okolností, kdy mezi nimi probíhala hádka a kdy obviněný jednal ve vzteku, není možno bez dalšího dovozovat jeho úmysl usmrtit poškozenou, když jinak z jeho útoku proti poškozené objektivně žádné reálné ohrožení života nevyplývalo.

NS ČR - 9 Tz 34/99

Za situace, kdy obviněný úmyslně způsobil poškozenému těžkou újmu na zdraví (§ 89 odst. 7), musí být provedeným dokazováním spolehlivě objasněno, zda obviněný chtěl způsobil (resp. byl srozuměn, že způsobil) jen tento následek, nebo zda jeho jednání směřovalo k úmyslnému způsobení následku závažnějšího v podobě usmrcení poškozeného. V závislosti na tom přichází v úvahu právní kvalifikace jako trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 nebo jako pokusu trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1, § 219. Nestačí však, je-li v uvedeném případě úmysl usmrtit poškozeného vyvozován jen z výhrůžek, které pronášel obviněný vůči poškozenému před násilným útokem, aniž bylo přihlédnuto ke všem okolnostem, z kterých vyplývala vážnost takových výhrůžek.

Demonstrativní chování pachatele před činem, tj. jeho silácké řeči, teatrální příprava, ani výhrůžky usmrcení pronesené v hádce, tak ještě nutně nesvědčí o jeho skutečném úmyslu provést vraždu, a tedy ani o tom, zda čin spáchal po předchozím uvážení či s rozmyslem.

Z předchozího jednání pachatele tedy nelze jednoznačně presumovat úmysl a pohnutku pachatele.

Tak například ze skutečnosti, že pachatel na svou oběť čekal na místě činu, nelze jednoznačně činit závěr o tom, že pachatel tento čin plánoval, tj. jednal po předchozím uvážení, nicméně uvedená skutečnost tomu jistě nasvědčuje.

Opatrnost při vyvozování závěru o existenci předchozí uvážení či rozmyslu pachatele je namístě i při hodnocení jednání pachatele, který po spáchání trestného činu zahlazuje (zakrývá) stopy svého činu. Jistě lze v tomto případě na existenci uvedených znaků usuzovat a to zejména s ohledem na tvrzení, že takto jednací pachatel není svým činem, který si předem naplánoval, nikterak překvapen, a zakrytí stop tak zahrnovalo i jeho plán, a naopak spontánně jednající pachatel by nejspíše po spáchání činu jednal spíše zmatečně, a místo činu by pokud možno co nejdříve opustil nebo na něm naopak setrval. Uvedené však nelze tvrdit absolutně. I pachatel, který vraždu dlouho připravoval, může po svém činu zpanikařit, nebo naopak osoba jednací v důsledku spontánní reakce se následně může zklidnit a stopy svého činu zahladit ze strachu z trestu.

Na předchozí uvážení by mohlo být dále usuzováno např. v případě travičství, kdy oběť bude otrávena jedem, který není pachateli běžně dostupný.

Docházíme tedy k závěrům obecně nezákonného jednání spočívajícího v obstarávání prostředků a jejich přizpůsobování. Uvedené nepochybně nasvědčuje existenci předchozího uvážení.

Ale ani k tomu závěru nelze vždy přistupovat bez výhrad. Přípravná jednání, jakými může být např. obstarání jedu či zbraně, ještě totiž nemusí nutně vystihovat úmysl pachatele. Jed mohl být zakoupen např. za účelem otravy zvířete, šlo o lék; zbraň pak např. ke spáchání jiného trestného činu nebo pro ochranu pachatele apod.

Značnou důkazní hodnotu vedle okolností nasvědčující premeditaci mají při posuzování otázky, zda k vraždě došlo spontánně či po předchozí uvážení, eventuálně s rozmyslem, dále i okolnosti, které ji vylučují.

V této souvislosti půjde zejména o posuzování způsobu provedení činu.

Lze vyslovit názor, že pachatel, který jedná po předchozím uvážení či s rozmyslem, nespáchá trestný čin takovým způsobem, který by nezajišťoval zamýšlený účinek, tj. nevyužije takového způsobu, který umožňuje např. obranu oběti (typicky uškrcení). Obdobné platí, pokud ke spáchání použije nástroj, který se na místě činu nemohl vyskytovat nebo alespoň nemohl předpokládat, že jej na místě činu nalezne, nebo čin spáchá takovým způsobem, že je prakticky nemožné uvažovat o zahlazení stop.

I v souvislosti s těmito okolnosti je však třeba upozornit na jejich převážně indicijní charakter a s ohledem na tuto skutečnost je rovněž nelze brát jako důkazy absolutní.

Domnívám se tedy, že jediný závěr, který lze vyslovit, je ten, že žádná ze skutečností, ať už jde o verbální projevy (výpověď, výhrůžky) či jednání pachatele typu: zůstal na místě činu, zahladil stopy, opatřil nástroje, ať už premeditaci nasvědčuje či ji vylučuje, není schopna sama o sobě prokázat existenci požadovaných subjektivních znaků, potřebných k aplikaci trestného činu vraždy nebo zabití.

Vždy jde pouze o nepřímé poznatky (indicie), z nichž lze na uvedené skutečnosti toliko usuzovat.

Proto je třeba hodnotit každou z nich samostatně a všechny ve vzájemných souvislostech. Ve svém souhrnu pak mohou vytvořit onu nezbytnou ničím nenarušenou, uzavřenou, logickou, na sebe navazující soustavu důkazů, která prokáže existenci těchto subjektivních znaků, a napomůže tak konečnému usvědčení pachatele.

Obdobné úvahy a závěry lze vztáhnout i na prokazování okolností odůvodňujících aplikaci ustanovení § 141 trestního zákona, tj. zabití.

Pokud půjde o prokazování obraných afektů a jiných zkratkovitých jednání, vyvolaných silným rozrušením ze strachu, zmatku, úleku anebo předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného, bude orgán činný v trestním řízení rovněž muset nejspíše vycházet z vlastních výpovědí pachatelů, popř. svědků, ze situace na místě činu, způsobu provedení činu apod.

Mimo jiné v souvislosti s prokazováním těchto subjektivních znaků bude moci a s největší pravděpodobností i bude orgán činný v trestním řízení využívat **znalecké posudky zejména z oblasti psychiatrie a psychologie, které budou významné zejména ve vztahu § 141 trestního zákona**, jakož i posudky z oblasti kriminalistické vědy - např. biomechaniky, balistiky, soudního lékařství aj.

V podobě těchto znaleckých posudků se tak těmto orgánům nabízí další zdroj velmi významných podkladů, na základě kterých budou moci činit své závěry.

O využitelnosti některých těchto disciplín ve vztahu k dokazování úmyslných usmrcení bude pojednáno v následující kapitole této práce.

Podle Fenyka a kol. (citované dílo str. 526 a násl.) se jedná o novou, privilegovanou skutkovou podstatu ve vztahu k trestnému činu vraždy podle § 140 odst. 1. Jde stále o úmyslnou formu trestné činnosti a důvody zmírnění trestní odpovědnosti jsou spatřovány v okolnostech, které zákonodárce demonstrativním výčtem stanoví (jiného omluvitelného hnutí mysli). Novela, která byla přijata po platnosti trestního zákoníku, odstranila počáteční pochybnosti o vlivu tohoto ustanovení na některé případy. Podle platné úpravy musí jít o silné rozrušení pachatele vyvolané jeho emotivními stavy určité povahy a nebo o silné rozrušení pachatele, které nastalo jako důsledek jednání poškozeného, jež je možno označit za zavrženíhodné. Bylo tak zdůrazněno, že musí jít o velmi významné rozrušení pachatele. Výčet případů je i po novele demonstrativní. Inspirace zahraniční úpravou je zjevná. O vztahu privilegovaných a základních skutkových podstat se zmiňuje teorie.⁵⁸

Z judikatury:

NS ČSR - Rt 5350; Zm IV 258/35 (In: Vážný. 1935, XVII: 302 - 304) *K jakému úmyslu se nesla činnost pachatelova, třeba vyvodit - když není důkazů o pohnutce a účelu činu - ze způsobu provedení činu, druhu použité zbraně a důležitosti orgánu těla, který byl napaden, a síly ran.*

VS Praha - R 10/1994

II. Ze skutečnosti, že obviněný pronesl na adresu poškozené výhrůžky usmrcením za takových okolností, kdy mezi nimi probíhala hádka a kdy obviněný jednal ze vzteku, není možno bez dalšího vyvozovat jeho úmysl usmrtit poškozenou, když jinak z jeho útoku proti poškozené objektivně žádné reálné ohrožení života nevyplývalo.

Vrchní soud Praha - R 16/1994

⁵⁸ Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová, M.: Systém českého trestního práva, 1. vydání, Praha, Lexis Nexis, 2009, díl druhý Základy trestní odpovědnosti, str. 78.

I. Podmínkou trestnosti jednání, které je překročením mezí nutné obrany ve smyslu § 13 tr. zák. (nyní § 29 tr. zák.), např. proto, že útok, proti kterému je obrana zaměřená, již netrvá, je také zavinění vztahující se na tuto skutečnost. V takových případech je třeba také důsledně zjišťovat, zda šlo o úmyslné nebo nedbalostní překročení mezí nutné obrany a přihlížet přitom i k rozrušení obránce vyvolanému útokem. To znamená, že dovozuje-li soud nepřímý úmysl obžalovaného ve vztahu ke smrtelnému následku u poškozených, musí být spolehlivě prokázáno, že obžalovaný nejenže věděl, že opakovanými intenzivními údery do hlavy poškozených je může usmrtit a pro takový případ s tím byl srozuměn, jak má na mysli § 4 písm. b) tr. zák. [nově § 15 odst. 1 vís. b), odst. 2 tr. zák.], ale také, že věděl, že útok obžalovaných již netrvá mu přímo nehrozí, resp. trval-li nebo přímo hrozil, věděl, že jeho obrana je ve zřejmém nepoměru k nebezpečnosti útoku (podle nové právní úpravy musí být v takovém případě spolehlivě prokázáno, že obžalovaný věděl, že jeho obrana je „zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku“), a byl s tím srozuměn.

V daném případě se obžalovaný nedoznal, že by vnímal, že poškození již na něj neútočí, resp. nejsou schopni dalšího útoku. Ve svých výpovědích popsal ještě dostatečně přiléhavě úvod vlastní obrany proti údajnému útoku noži poškozených, pokud však jde o pokračování vlastního jednání, tvrdil, že se dostal do stavu, kdy jednání, resp. stav poškozených, prakticky nesledoval, a oháněl se kolem sebe stoličkou, resp. tyčí, ze strachu před pokračováním jejich útoku. Nabízí se zde proto otázka, zda právě překročení podmínek nutné obrany není v jeho případě spíše některou z forem nedbalostního zavinění.⁵⁹

⁵⁹ Publikováno in. Fenyk, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád – průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. a 2. díl, Linde, Praha, 2010, str. 526 a násl.

KAPITOLA III.

Psychologicko-psychiatrické a kriminalistické aspekty související s tzv. premeditací

Jak již bylo v práci uvedeno, současná právní úprava přináší nové, z pohledu psychologie bych řekl dokonce až převratné pojetí trestného činu vraždy. Tímto „převratným“ jevem je nová systematika úmyslných usmrcení, založená na motivu, resp. pohnutce.

Podíváme-li se na tuto problematiku blíže, jedná se zejména o § 140 odst. 1 a 2 trestního zákoníku

- **Vraždu prostou** - § 140 odst. 1:

Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.

- **Vraždu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení** - § 140 odst. 2:

Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let

V rámci nové úpravy se tak ve vztahu k trestnému činu vraždy setkáváme s termíny „rozmysl“ a „předchozí uvážení“. Jak již bylo v práci uvedeno z pohledu právního **pod skutkovou podstatu § 140 odst. 1 tak mají spadat toliko tzv. situační vraždy, vyznačující se svým spontánním a nepromyšleným charakterem.**

Dále je pak uvedeno, že „rozmysl i předchozí uvážení“ lze charakterizovat jako myšlenkovou činnost pachatele, která předchází a vede k

rozhodnutí spáchat trestný čin. Tyto subjektivní znaky vyslovují požadavek na těsnější vnitřní vztah pachatele, resp. vůli pachatele ke způsobení zamýšleného následku, než jak je tomu u vraždy prosté. Jednání v rozmyslu nebo po předchozím uvážení není jednání spontánní, afektivní, v náhlém hnutí mysli, kterým by pachatel reagoval na kritickou situaci, ale naopak jednání kontrolované, záměrné, promyšlené. Jednání s rozmyslem nebo po předchozím uvážení je tak spjata s větší mírou racionální kontroly pachatele nad svým jednáním.

Rozdíl mezi předchozím uvážením a rozmyslem spočívá v následujících aspektech: časovém vymezení, intenzitě ve vztahu k následku, a samotném předmětu premeditace.

Co tedy výše uvedené znamená z hlediska soudně psychologického?
Setkáváme se s třemi termíny:

- jednání bez rozmyslu (v afektu...)
- jednání s rozmyslem
- jednání s předchozím uvážením.

Psychologie jako taková je věda, která zkoumá chování a prožívání člověka. Když se v psychologii mluví o chování a prožívání, pro zjednodušení lze říci, že chování je z vnějšku pozorovatelné jednání člověka (viz. behavioristický přístup), prožívání jsou vnitřní, tedy intrapsychické procesy a děje uvnitř člověka. Lze postulovat, že chování a prožívání jsou tzv. spojené nádoby, resp. prožívání se odráží v chování (má vliv na chování) a vice versa, tedy chování zpětně ovlivňuje prožívání. Chování a prožívání existují, tedy jsou přítomny, v každém momentě lidského života, tedy jinými slovy, v životě člověka neexistuje chvíle, kdy by se nějakým způsobem nechoval a kdyby nějakým způsobem neprožíval.

Podívejme se nyní blíže na prožívání člověka. Pod pojem prožívání se řadí mnoho dílčích aspektů, procesů apod. (např. kognice, emoce, motivace). Nás bude zajímat zejména emocionální a kognitivní stránka (která ovšem velmi úzce souvisí s motivací, zásadním způsobem ji ovlivňuje).

Emoce, jinak řečeno city, jsou určitou odpovědí psychiky, chcete-li člověka, na to, co se v něm a kolem něj děje. Emoce mají mimo jiné zejména tedy informační charakter a sdělují nám, zda se nám něco líbí či nelíbí, zda nás něco ohrožuje či neohrožuje, atd...

Kognice, resp. kognitivní funkce organismu jsou čtyři. Vnímání, myšlení, paměť a učení.

Za normální situace jsou jak emoce, tak kognitivní funkce aktivní, přítomné, s tím, že převahu mají funkce kognitivní. Tím se dostávám k prvnímu bodu a tím je **jednání bez rozmyslu (v afektu...)**.

Afekt je velmi intenzivní emoce, která díky své velké intenzitě trvá jen omezenou (krátkou) dobu. Afektivní emoce je natolik silná, že dochází k upozadění, snížení kognitivních funkcí (tedy vnímání, myšlení, paměť a učení jsou více pod vládou emocí), afektivní emoce se stává hlavním hybatelem lidského konání. Afektivní emoce zabraňuje klasickému fungování kognitivních funkcí, jedinec ztrácí možnost soudného uvažování, dokonce i samo vnímání je do jisté míry narušeno. Jedinec jednající v afektu tedy nemá **dostatečné ovládací a rozpoznávací schopnosti** (zpravidla snížené, mohou být i vymizelé). Je to právě ona kvalitativní a kvantitativní změna ovládacích a rozpoznávacích schopností, která je vodítkem pro určení jednání v afektu (ovšem změna těchto schopností je také průvodním jevem různých psychických onemocnění, např.

paranoidní schizofrenie F20.0 a jiných). **Otázka zkoumání ovládacích a rozlišovacích schopností tedy zůstane beze změny.** Je zde nutné upozornit na to, že jednání v afektu ve smyslu § 140 odst. 1 trestního zákoníku (pod silným vlivem emocí) nezakládá možnost řešení případu skrze § 26 trestního zákoníku „nepříčetnost“, neboť u nepříčetnosti je jasnou podmínkou diagnostikovaná duševní porucha. Samotné jednání v afektu nelze kvalifikovat jakožto jednání pod vlivem duševní poruchy.

Jednání v afektu, pokud mu nepředchází premeditace, pak spadá tedy pod § 140 odst. 1.

Příkladem jednání v afektu by byl např. čin manželky, která se vrací domů ze služební cesty, těší se na manžela a nalezne jej v náručí své nejlepší přítelkyně takřkajíc infla granti. Premeditace ve vztahu k vraždě zde není (manželka se oddává pozitivním představám, vůbec jí na mysl nepřijde možnost, že by ji byl manžel nevěrný, vůbec neuvažuje nad tím ho zabít), k vraždě dojde až díky silnému emočnímu hnutí (afektu).

Pro názornost ještě uvádím příklad jednání v rámci nepříčetnosti, jejíž podmínkou je existence duševní poruchy. Zde nám pro ilustraci poslouží jedinec trpící paranoidní schizofrenií (F20.0), který trpí bludy a halucinacemi, myslí, že ho chtějí zabít tajné služby a mimozemšťané. Svou matku a otce začne pokládat za tajné agenty a ve snaze zachránit si život je ubodá k smrti. V tomto případě, jelikož pachatel se dopouští činu v době existence duševní poruchy, resp. duševní porucha samo o sobě je motivací ke spáchání trestného činu, je možné uvažovat (a posléze také stanovit) nepříčetnost a dále pak jednat v duchu.

Pokud pachatel bude mít diagnostikovanou duševní poruchu, která ovšem není motivem k spáchání trestného činu a nijak se na něm nepodílí (např. agorafobie F40.0), nelze uvažovat o nepřičetnosti. Jinými slovy to, že někdo má diagnostikovanou duševní poruchu, ještě neznamená automaticky nepřičetnost. V takovýchto případech je duševní porucha irelevantní.

Ještě chvíli u problematice afektu zůstaňme a to zejména ve spojitosti s § 141 vymezují skutkovou podstatu trestného činu zabití.

Afekt, jak již bylo uvedeno výše, je velmi silná, intenzivní emoce krátkého trvání. Je nutné si uvědomit, že každá emoce může být afektivní, tedy silná. V souvislosti s § 140 odst. 1 musí jít o emoci negativní, agresivní, zpravidla vztek a jeho formy nenávist, žárlivost, atd... Naopak v rámci zabití musí být další emoci (kromě vzteku, který bude zastoupen také) taková emoce, jakou je například strach (a jeho formy - ponížení, stud, atd...). U zabití je poté primární emoce strachu, u vraždy pak emoce vzteku.

Emoce vzteku je přímo výše uvedený příklad s manželkou, která zabije svého muže (hlavní emoci je zde vztek).

Příkladem zabití bude např. člověk, který bude delší dobu vydírán, bude mu vyhrožováno smrtí jeho a jeho rodiny apod. ten pak pod vlivem strachu o život svůj a svých blízkých zabije jedince, který mu vyhrožuje.

Další náš termín je tzv. **jednání s rozmyslem a jednání s předchozím uvážením**. Jedná se o právní, nikoliv psychologické termíny, z čehož plyne základní problém jejich definice a dalšího uchopení z psychologického pohledu. Ještě jednou zde proto na tomto místě uvádím to, co již bylo v práci uvedeno

„rozmysl ani předchozí uvážení není jakoukoli úvahou, ale **úvahou v jistém směru kvalifikovanou – míněno ve vztahu k rozumové kvalitě úvahy.** Domnívám se totiž, že **předchozí uvážení** zahrnuje nejen zvažování všech podstatných okolností, jejímž výsledkem je jakási bilance pro a proti, ze které vzejde rozhodnutí spáchat trestný čin, ale zahrnuje i plánování způsobu provedení činu a za tímto účelem může obsahovat i opatřování si prostředků či obhlídku místa spáchání aj. **Svou povahou je tedy intenzivnější ve vztahu k následku než rozmysl, od kterého se dále odlišuje i delším časovým odstupem od spáchání činu.**“

Zpět k psychologii. Na první pohled je jak termín rozmysl tak termín předchozí uvážení spjat s kognitivními funkcemi člověka, tedy zejména s myšlením. Obojí lze považovat za intrapsychické jevy, myšlenkový proces pracující s informacemi hledání odpovědi, řešení, cesty.

Zde považuji za nutné učinit krátký exkurz do psychoanalýzy. **Sigmund Freud**⁶⁰ lidskou mysl rozdělil na tři části – vědomí (asi 10%), podvědomí-tenký přechod mezi vědomím a nevědomím, a nevědomí- asi 90 %. Jinými slovy, člověk je řízen zejména nevědomými motivy (pudy, atd...). Ve světle této teorie je otázka, do jaké míry si jedince vlastně uvědomuje své vnitřní pohnutky a myšlenky! Je ovšem pravdou, že právě díky velké nejistotě, který psychoanalytický přístup vnáší do problematiky porozumění lidskému jednání (de facto se jedná o silně subjektivní přístup, téměř nemožný zkoumat v rámci kvantitativních přístupů), se s ním většinou v rámci soudní psychologii a psychiatrie nesetkáváme (což ovšem nemusí znamenat, že tomu bude tak vždy...)⁶¹

⁶⁰ Sigmund Freud, původně žijící ve Vídni, zakladatel psychoanalýzy.

⁶¹ Čírtková, L.: Policejní psychologie, Plzeň, Aleš Čeněk 2009; Čírtková, L., Červinka, F.: Forezní psychologie, Praha, Support, 2009; Netík, K., Netíková, D., Hájek, S.: Psychologie v právu, Praha, C.H.Beck, 1997; Netík, K.: Forezní psychologie (k některým problémům psychologické soudní expertizy). Propsy, 1997, 5, str. 10; Netík, K.: O posuzování věrohodnosti výpovědi, Psychologie dnes, 1989, 9, str. 4.

Opusťme psychoanalýzu a vraťme se zpět k vědomému myšlení a k **pojům rozmysl a předchozí úvaha** a jejich **rozumová kvalita** aneb **kvalifikace**.

Jak již bylo uvedeno, důraz je kladen na kvalitu těchto premeditací. Z psychologického hlediska lze říci, že jedinec si jich musí být vědom (viz. výše o psychoanalýze) a to musí být hlavní pohnutkou k následnému jednání (tedy v našem případě vraždě). Tedy racionální (kognitivní) pochod bude hybatelem, nikoliv emoce (jako tomu bylo u afektu, tedy jednání bez rozmyslu). Zpravidla u obou dvou (tří) typů jsou přítomny jak racionální prožitky, tak emoce. Důležité je ovšem, které z nich mají navrch.

Pokud jsou to emoce, emoce jsou hybatelem chování, jedná se o § 140 odst. 1 (bez rozmyslu), pokud jsou racionální prožitky hybatelem, jsme u § 140 odst. 2.

Tyto premeditace dále musejí být také v kontaktu s realitou (nikoliv na nějakém psychotickém základě či pod vlivem omamných a psychotropních látek a jedů) a také se musí vztahovat k výslednému chování (vraždě).

Pokud tedy obžalovaný před spácháním skutku bude přemýšlet (připravovat) daný čin, jsme u § 140 odst. 2.

Jasným příkladem je pachatel nájemné vraždy, který za odměnu zavraždí svou oběť. Na svůj čin se dopředu připravuje, zkoumá chování oběti, hledá nejlepší místo pro čin, připraví si vražedné zbraně, zváží další nakládání s tělem oběti (např. použití louhu a sudu; viz.causa tzv. Orlických vražd) apod. Již zmíněné Orlické vraždy jsou jasným příkladem takového jednání, které by spadalo pod § 140 odst. 2.

Pokud obžalovaný bude čin plánovat (připravovat) a pak ho spáchá jinak (např. pod vlivem afektu) jsme dle mého názoru stále u § 140 odst. 2.

Zde bychom mohli uvést příklad zhrzeného milence, který se rozhodne zabít svého soka pomocí střelné zbraně. Když se ho snaží najít, nalézá ho s jinou ženou, což ho natolik rozlítí (jak to může dělat, jedna mu nestačí, atd...), že ho zabije, ovšem příčinou smrti bude uškrcení. Zde pachatel dopředu plánuje vraždu, a to, že pak zvolí jinou formu, čas či místo vlivem nepředvídaného afektu jej nezbavuje odpovědnosti. V rámci premeditace byl jasný úmysl dotyčného zabít, to, že k tomu došlo před svědky a uškrcením a nikoliv beze svědků a střelnou zbraní je dle mého názoru pro právní kvalifikaci irelevantní. Pokud obžalovaný bude jednat pouze pod vlivem afektu, pak §140 odst. 1.

Příkladem jednání v afektu by byl např. čin manželky, která se vrací domů ze služební cesty, těší se na manžela a nalezne jej v náručí své nejlepší přítelkyně takřkajíc inflagranti. Premeditaci ve vztahu k vraždě zde není (manželka se oddává pozitivním představám, vůbec jí na mysl nepřijde možnost, že by ji byl manžel nevěrný, vůbec neuvažuje nad tím ho zabít), vražda je až díky silnému emočním hnutí (afektu).

Velký problém spatřuji u fenoménu typu domácí násilí, šikana apod., tedy v případech kdy dlouhodobě tyranizovaná oběť zabíjí svého trýznitele. Jsou známy případy, kdy oběť domácího násilí po určité době a zpravidla při velmi emocionálně vypjaté situace zabije svého trýznitele. Je zde přítomné jak velmi silné emocionální hnutí, tak ale také dle mého názoru onen rozmysl. S velkou pravděpodobností totiž oběť šikany či domácího násilí uvažuje o tom, jaké by to bylo, kdyby její či jeho trýznitel zemřel. Při tom ovšem sama neplánuje žádné kroky, které by měli vést ke smrti tyrana. Nicméně s ohledem na existenci

předchozí zavrženíhodné jednání trýznitele jsme u § 141, tj. zabití. Ani zde tedy není vyloučena jistá forma premeditace.

Jak je dále z výše uvedené definice patrné, naneštěstí jsou rozmysl a předchozí uvážení chápány jako dvě rozdílné věci (**díky bohu, že se obě vztahují k jedné věci, tedy k § 140 odst. 2 a nejsou tak rozděleny např. do dvou různých odstavců**). Jejich rozdělení bude v praxi totiž velmi problematické. Lze konstatovat, že se tedy bude jednat zejména o kvalitativní a časový rozdíl, ale i tak bude jasná rozdílnost obtížná. A to hned z několika důvodů. Lze postulovat, že rozmysl je kvalitativně méně než předchozí uvážení, ale již nelze s tímto výrokem ruku v ruce obecně mít výrok, že rozmysl je časově méně náročný (kratší) než předchozí uvážení a vice versa. V praxi totiž může být rozmysl u jednoho člověka mnohem kvalitnější než předchozí uvážení u člověka jiného. Pokud bychom tedy chtěli jasně stanovit, zda to, co se dělo v mysli obžalovaného před spácháním činu byl rozmysl či předchozí uvážení, museli bychom nejdříve přímo u něj zjistit, jak u něj vypadá rozmysl a jak předchozí uvážení.

Jak rozmysl, tak předchozí uvážení mají přímo vztah ke kognitivním funkcím a k inteligenci člověka, jeho předchozím zkušenostem, stupni vývoje, možným psychickým či nerovnováhami poruchám. Pokud bychom tedy chtěli stanovit nějaké (pseudoobjektivní) obecné znaky a rozdíly mezi rozmyslem a předchozím uvážením, musíme vyjít vždy od konkrétního člověka či maximálně z nějaké typologie (dáno např. věkem, IQ, úrovní kognitivních funkcí, forenzní a jinou relevantní znalostí apod.).

Pokud je mi známo, nikdy předtím se něco podobného z pohledu soudní psychologie a psychiatrie neposuzovalo a případné trvání na možnosti posouzení rozmyslu či předchozího uvážení by si vyžádalo úplně novou metodiku zkoumání

a diagnostiky. **Již z tohoto důvodu by bylo jednodušší zdržet se definování rozdílnosti mezi rozmyslem a předchozím uvážením a brát to nikoliv jako termíny dva, ale termín jeden.**

Dalším problémem je prokázání (resp. verifikace) rozmyslu a předchozího uvážení. Na jejich přítomnost či absenci lze usuzovat zejména z následujících elementů:

- a) chování obžalovaného před, při a po spáchání trestného činu
- b) výpověď obžalovaného
- c) případné výpovědi svědků
- d) z minulosti obžalovaného.

Ad a)

Chování obžalovaného před, při a po spáchání trestného činu.

Zde mám na mysli zejména tzv. analýzu produktů činnosti, tedy analýza zejména místa činu, jak se tam pachatel dostal, jak se na místě pohyboval, jak místo činu opustil, jakým způsobem byl veden útok, jak pachatel nakládal s tělem a místem činu po spáchání trestného činu, apod. Zde bych rád odkázal na zejména Douglasem užívané členění na tzv. organizovaného a disorganizovaného pachatele.⁶² Organizovaný pachatel má zejména následující popis: má průměrnou či nadprůměrnou inteligenci, dobře socializovaný, preferující kvalifikovanou práci, sexuálně stabilní, pochází většinou z lepší třídy, dobře vychází s otcem, jenž je také dobře sociálně adaptován, neměl velké problémy v dětství, při páčání trestného činu kontroluje své nálady, možné užití alkoholu v souvislosti se spácháním trestného činu, určitý stresový faktor při páčání trestného činu,

⁶² Více k této problematice viz. Brečka T.A.: Legálně držené zbraně a trestná činnost; in: Násilí z pohledu společenských věd, sborník příspěvků z mezinárodní konference 20. září 2007, str. 15-22 (kap. Teorie organizovaného a disorganizovaného pachatele).

žije s partnerem, na místo činu se zpravidla dopravuje, nebydlí tedy blízko, sleduje vyšetřování trestného činu v médiích, mohl změnit zaměstnání či opustit město v souvislosti se spácháním trestného činu.

Disorganizovaný je tedy již podle názvu jakýmsi protipólem pachatele organizovaného. Tedy má většinou podprůměrnou inteligenci, je sociálně neadekvátní, koná spíše práci ke které není nutná kvalifikace, je sexuálně nekompetentní, spíše z nižší sociální vrstvy, měl tvrdé dětství obvykle spojené s problémy s otcem, při činu mývá úzkostné a zároveň dychtivé pocity, většinou neužívá při činu alkohol, pociťuje minimální situační stres, kvůli své sexuální nekompetenci žije zpravidla sám, žije poblíž místa činu, má minimální zájem o vyšetřování trestného činu, je u něj možná viditelná změna chování po spáchání trestného činu, např. zvýšená konzumace alkoholu nebo drog, atd...

Existují samozřejmě i případy, kdy za sebou organizovaný pachatel zanechá disorganizované místo činu. Jedná se např. o pachatele beroucí svůj čin jako odplatu, u domácího násilí, u případů, kdy byl pachatel vyrušen a u případů, kde je zmenšena volní kontrola (delikty spáchané pod vlivem omamných či psychotropních látek, atd...)

Z výše popsaného je patrné, že organizovaní pachatelé spadají jasně pod §140 odst. 2, kdežto disorganizovaní pachatelé by právě podle přítomnosti rozmyslu či předchozí úvahy spadali buď pod § 140 odst. 2 (když prokážeme premeditaci) či pod §140 odst. 1. (např. afekt...).

Chování pachatele před, při a po spáchání trestného činu, zejména jeho chování na místě činu, je nejdůležitějším zdrojem pro vysuzování premeditace. Zde je důležité tedy kriminalistické zajištění a ohledání místa činu,

kriminalisticko technické expertízy a zejména pak analýza produktů činnosti (což je psychologický aspekt).

Exkurs do kriminalistické taktiky

Kriminalistická teorie definuje ohledání jako kriminalisticko-praktickou metodu, která na základě bezprostředního, cílevědomého pozorování zkoumá, hodnotí a podchycuje materiální situaci nebo stav objektu mající vztah k prověřované události za účelem jejího poznání, získání důkazů a dalších informací důležitých pro trestní řízení.⁶³ Rozlišuje přitom různé druhy ohledání např. ohledání místa činu, ohledání mimořádné události, ohledání mrtvoly a místa jejího nálezu, ohledání předmětu, osoby aj. V praxi se nejčastěji setkáváme s kombinací jednotlivých druhů ohledání.

Význam ohledání pro proces odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti je značný. Výsledky ohledání, zvláště pak ohledání místa činu, umožňují orgánům činným v trestním řízení stanovit a určit zaměření dalšího postupu při odhalování, vyšetřování a předcházení trestných činů, vytvořit si představu o charakteru vyšetřovaných událostí, o možných příčinách a podmínkách jejího vzniku a o subjektu, který ji vyvolal. Kvalitně provedené ohledání je tak nebytným předpokladem pro úspěšnost celého vyšetřování.

Ohledání je založeno zejména na obecných metodách poznání typu pozorování, měření a výpočty, popisování, srovnávání, experimentování, analýza, syntéza a modelování.

⁶³ Němec, M.: Kriminalistická taktika pro policisty, Eurounion Praha, 2004, s. 104.

Učebnice kriminalistiky⁶⁴ hovoří o následujících zásadách ohledání:

- 1. řízení ohledání jediným odpovědným vedoucím**
- 2. neodkladnost**
- 3. neopakovatelnost ohledání**
- 4. nezastupitelnost ohledání**

Podrobně je postup při ohledání rozpracován v Závazném pokynu policejního prezidenta č. 100 ze dne 7. prosince 2001.

Ad b)

Výpověď obžalovaného je také jedinečným zdrojem informací o možnosti existence premeditace. Je ovšem nutné nahlížet výpověď obžalovaného kriticky, může být záměrně i nezáměrně nepravdivá. Proto je nutností zadat vypracovat soudně znalecký posudek o věrohodnosti takovéto výpovědi. I poté ovšem závěr postavený jen a pouze na výpovědi obžalovaného nemůže být a není dostačující. **Věrohodnost však nestačí, je třeba uvažovat i o pravdivosti.,** která je zejména u výpovědi obžalovaného, resp. pachatele klíčová.

Exkurs do kriminalistické taktiky I :

Cílem výslechu obviněného (taktéž i svědka, popř. podezřelého) je získání **úplné a věrohodné** výpovědi. Zejména na kvalitní přípravě⁶⁵ a způsobu vedení výslechu závisí úspěch tohoto úkonu.

Výslech jako specifická metoda kriminalistické praxe spočívá v získávání relevantní informace uložené ve vědomí člověka. K taktickým postupům získání takové informace patří:

⁶⁴ Např. Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha, C. H. Beck, 2004, s. 316 – 317, Porada, V. a kol. Kriminalistika. Brno: CERN, 2001, s. 337 – 338, nebo Rybář, M.: Základy kriminalistiky. Dobrá Voda u Pelhřimova, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2001, s. 137 – 138.

⁶⁵ K přípravě výslechu blíže Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha, C. H. Beck, 2004, s. 328 – 330.

a) psychologický aspekt:

- formování psychologického kontaktu mezi vyslychajícím a vyslychaným,
- analyzování výpovědi v průběhu výslechu,
- pomoc při vybavování u vyslychaného,
- působení na vyslychaného, který vypovídá nepravdivě v porovnání s ověřenými fakty, nebo výpověď odmítá.

Zaměření výslechu je závislé na okolnostech závažného trestného činu, které mají být dokázány. Vyslychající vychází zpravidla z údajů o motivu, způsobu spáchání, vztahu svědka k vyšetřované události, jeho zainteresovanosti na objasnění věci.

b) Při obsahovém zaměření výslechu se kriminalista snaží zjistit:

- zda se vyšetřované události vyslychaný zúčastnil nebo ji pozoroval, případně viděl její určitou část, o události jen slyšel
- kdy a kde k události došlo,
- co sám na místě nebo v okolí dělal, zda tam byl sám, co viděl, zda slyšel volání o pomoc, hluk motorového vozidla, viděl utíkat nějakou osobu apod.,
- jaká byla situace na místě činu po jeho příchodu, byla-li oběť smrtelného útoku ještě živá, hýbala se nebo mluvila. Jakou činnost na místě prováděl (manipuloval s mrtvolou, předměty nebo prováděl život zachraňující úkony),
- jeho vztah k pachateli, oběti, spáchanému činu apod.

Základní výslechové situace:

- *Nekonfliktní situace.* Vyslychající má před sebou vyslychaného, který je ochoten sdělit všechny potřebné informace. Úkolem vyslychajícího je zachovat po celou dobu výslechu tyto vztahy nekonfliktní povahy a být vyslychané osobě nápomocen v rámci možností při vzpomínání.

- *Konfliktní situace.* Nepravdivě vypovídající a k odpovědi na otázky neochotný vyslýchaný se snaží vyslychajícímu působit potíže a překážky.
- Výslechová situace se může vyvíjet různě podle zásadních zájmů vyslýchaného nebo pro jiné důvody. Zájmy vyslychajícího a vyslýchaného se diametrálně liší, panuje mezi nimi napětí. Vyslýchaný se bojí nevýhod nebo nebezpečí, které by mu v důsledku pravdivé výpovědi mohly hrozit. Pokud by se vyslychajícímu podařilo tyto obavy rozptýlit, mohla by nastat nekonfliktní situace.
- Vyslýchaný je poučen o zákonných právech a povinnosti dát pravdivou svědeckou výpověď (popsání toho, co viděl, slyšel sám nebo se dověděl zprostředkovaně).

Správná a podle ustanovení trestního řádu provedená *dokumentace* má značný význam v průběhu dalšího vyšetřování. Jako prostředků dokumentace se u výslechu používá protokol, zvukový záznam a videozáznam.

V protokolu vyslychající uvádí základní údaje (místo, čas, jméno vyslýchaného, poučení, sdělení vyslychané osoby, znění položených otázek a odpovědí na ně). Někdy se též zaznamenává chování vyslychaného na videozáznamu (nejistota, hrané sebevědomí apod.). O použití technických prostředků záznamu musí být vyslychaná osoba předem informována. Videozáznam zachovává výhody zvukové dokumentace a spojuje je s předností obrazového záznamu.

Protokol o výslechu je mu přeložen k přečtení, k případným opravám a doplňkům a k podepsání.

Samotný výslech lze rozčlenit do několika stádií:

1. **úvodní stádium** – v této fázi výslechu jde kromě obvyklých procesních formalit a zvláště pak **poučení o** získání dalších poznatků k osobnosti obviněného, jeho postoje k výslechu, doplnění informací o vztazích mezi

vyslýchaným a dalšími zainteresovanými osobami a formování **psychologického kontaktu mezi vyslychajícím a obviněným**

2. **stadium monologu** – v této fázi obviněný volně vypovídá o všem, co považuje za důležité, co sám vnímal a co se eventuálně dozvěděl od jiných osob
3. **stadium dialogu** – tato fáze navazuje na předchozí stádium. Jejím cílem je upřesnění a prověření toho, co obviněný již sdělil. Nepřípustné jsou zde otázky kápiciozní, sugestivní a návodné (v nichž je obsažena odpověď).

Celý průběh výslechu by měl být dokumentován. V úvahu zde přichází vedle samotné protokolu, např. audiozáznam nebo videozáznam.

Doporučení kriminalistické taktiky vyslovují požadavek, aby obviněný vypovídal o dané události chronologicky a co nejvíce podrobně. Dále tyto doporučení hovoří i obsahu či zaměření takového výslechu.

Výslech osoby obviněného z vraždy by tak měl být zaměřen zejména:

1. **okolnosti, které vraždě (popř. zabití) předcházely**
2. **na předchozí vztahy mezi pachatelem a obětí, zda se znali, co způsobilo konflikt mezi nimi apod.**
3. **v čem spočívala příprava na vraždu**
4. **co se odehrálo bezprostředně před vraždou**
5. **na to, co obviněný v den vraždy dělal, a to za účelem ověření doby spáchání vraždy**
6. **mechanismus spáchané vraždy, tj. v jakém postavení se nacházel obviněný a oběť, jakými pohyby a prostředky byl veden útok, jaká byla obrana oběti**

7. **jednání po dovršení činu,**
8. **jaké bylo případné utajování činu, včetně manipulování s mrtvolou, zbavení se zbraně, nakládání s odcizenými předměty, atd.**

Pokud se obviněný v průběhu výslechu dozná, **nezbavuje to orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny okolnosti případu.** Jinými slovy doznání samo o sobě není rozhodující a nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti ověřit všemi možnými prostředky všechny další okolnosti případu, a to jak usvědčující, tak ospravedlňující.

Jestliže se tedy obviněný v průběhu výslechu k činu doznal, je možné toto doznání považovat za věrohodné pouze tehdy, je-li možné věrohodnost doznání **podpořit dalšími důkazy.**

Kriminalistika rozlišuje tři základní druhy doznání:

- **doznání „z rozvahy“** – kdy obviněný zváží, co hovoří pro a proti němu, posoudí výhody lživé a pravdivé výpovědi apod. Doznání je tak zde výsledkem rozumové úvahy.
- **doznání „z vnitřního donucení“**, tzn. pod tlakem svědomí, v tomto případě převáží nad rozumem emoce (pocit viny, vědomost špatnosti činu apod.)
- **doznání „v afektu“** – tj. v silném emocionálním rozrušení, kdy obviněný není schopen racionálně posoudit důsledky svého přiznání. K tomuto typu doznání nejčastěji dochází pod vlivem prožitým šoku. Po odeznění afektu dochází často ke změnám výpovědi.

Výslech obviněných se obdobně jako výslechy jiných osob z pohledu kriminalistiky dělí na:

1. **výslech osob, které chtějí vypovídat pravdu, pravdivě vypovídají a jejich výpovědi jsou relativně úplné,**

2. **výslech osob, které rovněž chtějí vypovídat pravdu, ale jejich výpověď je nepřesná, neúplná a v některých epizodách je v rozporu s objektivně zjištěnými fakty,**
3. **výslech osob, které nechtějí vypovídat pravdu a pravdivě ani nevypovídají**
4. **výslech osob, které odepřou výpověď⁶⁶**

Kriminalistická taktika za účelem získání pravdivé výpovědi doporučuje např. následující možné postupy směřující k působení na lživě vypovídajícího podezřelého:

1. **odhalení, objasnění a odstranění příčin motivujících lživou výpověď,**
Lze postulovat, že každá lživá výpověď plyne z určité motivace. Může jít např. o snahu vyhnout se odhalení a tak i následně trestu, nebo ovlivnění jinou osobu (spolupachatel, manželem aj.), stud, strach aj. Cílem je tedy za pomoci psychologie a analýzy veškerých dalších známých informací odhalit lživou výpověď, zjistit její příčinu a pokusit se ji odstranit.
2. **stimulování kladných vlastností vyslýchaného** – jde o postupy spočívající ve vyvolání a apelu na morální kladné vlastnosti obviněného. Pro tento postup je naprosto nezbytná znalost morálky obviněného. Cílem je vyvolat vnitřní konflikt mezi záměrem lživě vypovídat a vnitřním (emočním) přesvědčením pachatele. Tento postup se jeví velmi vhodný v případech tzv. váhajících osob.
3. **využití emocionálního napětí u vyslýchané osoby** – výchozím faktorem pro tento postup je provedení výslechu co nejdříve po činu, neboť emoční napětí vyvolané spáchaným činem postupem času ustoupí. V rámci tohoto postupu je tedy třeba provést **pokud možno v co nejkratší době po spáchání činu**, tento výslech dopředu velmi **pečlivě připravit** (znalost osobnosti obviněného, tak rozhodujících důkazů), a zajistit **náležitou dokumentaci** tohoto výslechu, neboť zejména v těchto

⁶⁶ Kriminalistické učebnice tuto variantu většinou nezmiňují.

případech poté dochází ke změnám ve výpovědích. S ohledem na tuto skutečnost je dále nezbytným předpokladem dodržení všech zákonných pravidel. V průběhu samotné výslechu je třeba obzvláště sledovat vnitřní rozpory ve výpovědi a otázky směřovat k jejich odstranění.

4. **využití vnitřních rozporů výpovědi a rozporů mezi výpovědí a jinými, do té doby již opatřenými důkazy** – kriminalistická taktika zde doporučuje neupozorňovat na rozpory ihned. Zvolí-li se postup nezasahování do výpovědi otázkami, mohou se v průběhu výpovědi obviněného objevovat další a další rozpory. Dále lze předpoklad, že na počátku výslechu obviněný do jisté míry může i otázky tohoto typu očekávat a je ostražitý. Pozdější upozornění na rozpory v jeho výpovědi poté může u obviněného vyvolat překvapení a následně i zvýšení emočního napětí u vyslychaného. Cílem tohoto postupu je navodit situaci, kdy obviněný sám hodnotí svou výpověď jako nepřesvědčivou a nevěrohodnou a nutně dochází k poznání, že bude lepší vypovídat pravdivě. Poté je třeba být připraven poskytnout mu vhodnou formu pomoci např. zdůraznit neúčelnost a neudržitelnost lživé pozice, tak aby vyslychaný začal vypovídat pravdivě. Rozpory ve výpovědi by obviněnému měly být předkládány od rozporů menší závažnosti k rozporům větší závažnosti.

Ad c)

Výpověď potencionálních svědků je stejně problematická, jako předchozí bod, soudně znalecký posudek se zde jeví jako oprávněný, stejně tak poté problém nejen s věrohodností, ale také s pravdivostí. Určité lidské chování může mít různou motivaci a naopak různé motivace mohou dát vzniknout stejnému chování. Tedy i to, že nám svědci vypoví, že si pachatel měsíc před vraždou koupil střelnou zbraň, která byla k vraždě posléze použita, ještě nemusí nutně znamenat existenci premeditace. Pachatel si ji mohl koupit z jiných důvodů než pro uskutečnění trestného činu.

Exkurs do kriminalistické taktiky II:

Kromě toho, co bylo již k výslechu, uvedeno výše je třeba upozornit, že v souvislosti s vyšetřováním trestného činu vraždy či zabití jsou jako svědci vyslýcháni především osoby, které:

- **vnímaly průběh činu** (viděly čin, slyšely oběť, viděly na místě činu pachatele, popř. viděly ho na místo činu přicházet nebo odcházet, atd.
- **nalezly mrtvolu nebo zraněného poškozeného,**
- mohou vypovídat o **vztahu oběti a pachatele a jejich případných konfliktech,**
- viděly **oběť naposledy,**
- jež jsou **příbuzní a přátelé oběti,** popř. jejími **spolupracovníky.**

I zde je nutné každou svědeckou výpověď hodnotit z hlediska její úplnosti, věrohodnosti a pravdivosti.

Příčiny nepravdivých nebo nepřesných výpovědí svědků mohou spočívat např.

- **v nepříznivém působení zainteresovaných třetích osob** (např. samotného obviněného, osob blízkých, nadřízených, atd.)
- **ve strachu z obviněného** (ať už jde o strach opodstatněný či domnělý)
- **v neschopnosti svědka některé věci náležitě vnímat, zapamatovat si je a odpovídajícím způsobem je reprodukovat**
- v pocitu **studu** (sehrává roli zvláště u sexuálně motivovaných činů),
- **nízký věk a nedostatečné životní zkušenosti** (týká se především osob mladších 15 let),
- **aj.**

Kromě některých výše uváděných metod směřujících k odstranění lživé výpovědi, kriminalistická taktika apeluje na to, aby vyslýchající co nejvíce pomohl vyslýchané ve vybavení si důležitých okolností případu. Za tímto účelem může jít např. o využití pomůcek pro úřední popis osoby či

vyvolání představy vedlejších (podružných) okolností, jejichž vybavení se může stát dostatečným podnětem pro obnovu zdánlivě zapomenutého.

Ad d)

Minulost obžalovaného může být cenným zdrojem relevantních informací, zajímá nás zejména trestní minulost obžalovaného, osobní a rodinná anamnéza (onemocnění a zdravotní komplikace, užívání omamných a psychotropních látek a jedů apod.). Např. pokud má jedinec v trestním rejstříku již několik trestných činů, z toho některé násilné či dokonce již byl odsouzen za vraždu (typu § 140 odst. 2., tedy s premeditací, úmyslnou), je zde velká pravděpodobnost premeditace i u současného deliktu. Také vysoká forenzní znalost, zvláště byla-li uplatněna při páchání trestného činu je jasnou známkou premeditace (ovšem i vysoce forenzně znalý člověk se může dopustit vraždy bez rozmyslu). Minulost obžalovaného je nutno detailně prozkoumat.

Teprve ze všech výše uvedených pramenů (tedy jejich vzájemným porovnáním a analýzou) je možno relevantně vysuzovat na přítomnost rozmyslu či předchozího uvážení při páchání trestného činu.

KAPITOLA IV.

Historické úvahy

Premeditace, jakožto rozlišovací znak mezi jednotlivými druhy úmyslných usmrcení, nebyla ve starověku a ani středověku výslovně a samostatně zakotvena v zákoně.

Přesto však nelze tvrdit, že by právní myšlení té doby nečinilo odlišnosti v psychických vztazích jednotlivých pachatelů k spáchanému skutku a nezohledňovalo jejich pohnutky a motivy, popř. způsob jakým čin provedli.

Za obzvláště zavrženíhodné se např. u starých Indoevropanů považovalo usmrcení zákeřnými prostředky a zabití spáchané *tajně*, tzn. ze zálohy, beze svědků s následným ukrytím mrtvoly. Obdobně tomu bylo i ve středověké Anglii.

Společnost takovéto činy tedy považovala za mnohem nebezpečnější a zavrženíhodnější než ty, kdy k zabití člověka došlo za přítomnosti více lidí např. v souboji či rvačce, neboť utajení pachatele vnášelo do lidského společenství strach a nejistotu.

Původně znak premeditace, resp. okolnosti nasvědčující tomu, že se jednalo o čin dopředu uvážený, naplánovaný, souvisel s otázkou rozlišování nedbalosti a úmyslu. Za úmyslný čin se považoval zejména čin dopředu připravený. Okolnosti typu travičství, útok ze zálohy, vražda spící oběti apod., tak byly považovány za okolnosti přitěžující a nasvědčující úmyslu.

Rozlišování mezi předem uváženou vraždou a zabitím poprvé můžeme vypočítat u italských právníků 13. století, kteří rozlišovali mezi činy

uváženými (deliberatus) a neuváženými, tj. takovými, které byly spáchány *náhle* v návalu přechodného vzrušení zejména v hádce.

Díky vlivu italské právní školy se uvedené třídění činů rozšířilo i do povědomí právníků v zaalpské oblasti, včetně našeho území, kde postupně toto pojetí ovlivňuje právo jak městských, tak zeměpanských sepsání trestního práva.⁶⁷

Z těchto historických pramenů stojí za zmínku předně Hrdelním řád císaře Karla V (*Constitutio criminalis Carolina*, CCC) z roku 1532. Článek 137 Carolina rozlišuje případy úmyslného usmrcení člověka, které provinilec spáchal „ze zpučnosti“ (*mutwillig*)⁶⁸ – zhruba ve smyslu „ze zavrženíhodné pohnutky“, zejm. zištné). Pro takového pachatele, jehož hrdelní řád označuje jako vraha (*moerder*), je stanoven obzvlášť krutý trest lámání kolem.

První kodifikací se vztahem k našemu území je pak Hrdelní řád Marie Terezie (*Constitutio criminalis Theresiana*, 1768). Zde se činí rozdíl mezi „prostým zabitím“ v afektu (*gemeiner Totschlag*, *homicidium simplex*) a předem uváženou vraždou („*Mordtath*“). Oproti prostému zabití privileguje Theresiana ještě zabití vyprovokované poškozeným.

Jako samostatný zákonem výslovně zakotvený kvalifikační znak podmiňující přísnější či mírnější postih pachatele se však premeditace objevuje poprvé v Itálii, a to až na sklonku 18. století v toskánském trestním zákoníku (*Legislazione criminale della Toscana*, 1786). Tento zákoník rozlišoval mezi tzv. „omicidj premeditati“ (čl. 67) a „omicidj in rissa - da una causa non preveduta“ (čl. 68).⁶⁹

⁶⁷ Blíže srov. práce K. Malého o trestním právu na našem území.

⁶⁸ Srov. tzv. „*mischievous discretion*“, úmysl zabít pramenící z jisté obzvláštní zvrhlosti či zlomyslnosti ve starším anglosaském Common Law, blíže viz Hořák, J.: Úmyslná usmrcení v právu anglosaských zemí, In: Fenyk, J.(ed.): Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám, LexisNexis, 2007, str. 36 a násl.

⁶⁹ Srov. Hořák Předem uvážená vražda, citovaná výše.

Z této úpravy vychází i pojetí předem uvážené vraždy obsažené ve francouzském trestním zákoníku z roku 1791. Za období napoleonských válek se skrze tzv. Code pénal z roku 1810 rozšiřuje znak premeditace do právních úprav jiných států, a to i mimo Evropský kontinent – např. Latinské Ameriky, Egypta, Turecka aj.

Dle napoleonského trestního zákoníku se úmyslná usmrcení dělila na:⁷⁰

- zabití - meurtre – jakožto základní typ úmyslného usmrcení nebo-li vražda prostá (čl. 295)
- zabití spáchané s předchozím uvážením - avec préméditation a zabití ze zálohy - de guet-apens, jakožto případ kvalifikované vraždy - assassinat, (čl. 296).

Navíc tato úprava oproti právním úpravám jiných zemí mimo Francii obsahovala i legální definici předchozího uvážení. Článek 297 zmíněného předpisu definoval předchozí uvážení jako před činem utvořený záměr zaútočit na konkrétně určenou osobu nebo na osobu, kterou pachatel potká či nalezne, bez ohledu na to, zda záměr závisel na nějaké okolnosti či podmínce“.⁷¹

Ani zakotvení legální definice však nezabránilo nejasnostem při výkladu tohoto pojmu.

I přesto je však legální definice předchozího uvážení zakotvena i ve francouzském trestním zákoníku z roku 1994 (Nouveau code pénal), který vykládá tento pojem jako „před činem zformovaný záměr spáchat určitý delikt“.⁷²

⁷⁰ Čl. 295: „L'homicide commis volontairement est qualifié meurtre.“, čl. 296: „Tout meurtre commis avec préméditation ou de guet-apens, est qualifié assassinat.“

⁷¹ „La préméditation consiste dans le dessein formé, avant l'action, d'attenter à la personne d'un individu déterminé, ou même de celui, qui sera trouvé ou rencontré, quand même ce dessein serait dépendant de quelque circonstance ou de quelque condition.“

⁷² „La préméditation est le dessein formé avant l'action de commettre un crime ou un délit déterminé.“

V 18. a 19. století byl vývoj trestního práva našem území spojen s vývojem na území dnešního Německa a Rakouska.

V Německu znak premeditace pod vlivem existence různých právních úprav doznával nejrůznějších proměn. Výsledné pojetí premeditace pak na území Německa představovalo pojetí obsažené v říšském trestním zákoníku z r. 1871. Tato úprava přitom uchopila znak premeditace jinak nežli úprava francouzská.

Ustanovení § 211 říšského zákoníku charakterizovalo vraždu jako úmyslné usmrcení „provedené s rozvahou“ (mit Überlegung ausgeführt).⁷³ Přičemž rozvaha je zde chápána jako reflexní uvážené jednání a ne jako jednání na základě *předchozí* úvahy, které se v německých pramenech pojí spíše s termínem „Vorbedacht“.⁷⁴

Uherský zákoník z roku 1878 charakterizoval v ust. § 278 vraždu, za kterou mohl být uložen trest smrti, jako „usmrcení člověka v úmyslu předem uváženém“.

Svým charakterem byla premeditace dle § 278 uherského zákoníku rozhodnutím pojatým „v úplném klidu“, resp. „v duševním klidu“ - afekt vysokého stupně předem uvážený úmysl vylučoval.⁷⁵

Jinými slovy pachatelem vraždy dle § 278 uherského zákoníku byl ten, kdo delší dobu čin připravoval, zvažoval, provedl přípravu, odstraňoval překážky, tj. ten, kdo provedl čin promyšleně a plánovitě.

⁷³ § 211: „Wer vorsätzlich einen Menschen tödtet, wird, wenn er die Tödtung *mit Überlegung ausgeführt hat*, wegen Mordes mit dem Tode bestraft.“ § 212: „Wer vorsätzlich einen Menschen tödtet, wird, wenn er die Tödtung *nicht mit Überlegung ausgeführt hat*, wegen Todtschlages mit Zuchthaus nicht unter fünf Jahren bestraft.“

⁷⁴ Srov. Hořák, viz citované v textu.

⁷⁵ Milota A. – Nožička, J.: *Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatoruskej*, Kroměříž, 1931, str. 114, č. 8.

Po osamostatnění Československa se i naše trestněprávní věda zabývala otázkou zavedení premeditace jakožto kvalifikačního znaku úmyslných usmrcení do našeho právního řádu.

Nicméně se na premeditaci na našem území v té době nahlíželo spíše negativně. Neobjevila se ani v jednom z prvorepublikových návrhů zákonů a nauka ji přecházela jako prvek nevhodný a zastaralý.⁷⁶

Premeditace vůbec čelila v průběhu 20. století poměrně vydatné a zvýšené kritice, a to nejen našem území. Jednalo se o kritiku jak z oblasti trestně-právní nauky, tak i z oblasti psychologie a kriminologie. Tato kritika vyústila v řadě zemí k opuštění tohoto kvalifikačního znaku. Některé státy pouze modifikovaly znak premeditace toliko na okolnost podmiňující vyšší trestní sazby, jiné státy tento znak vypustily z právní úpravy úplně – v nedávné době např. státy Španělsko, Dánsko či Švýcarsko.

Zmíněná kritika kromě již v této práci nastíněných problematických otázek souvisejících s problematikou akcesority účastenství, pokusu či omylu a jejich vztahu k premeditaci, zpochybňovala předně samu způsobilost premeditace sloužit jako rozlišovací kritérium mezi závažnějšími a méně závažnými případy úmyslných usmrcení. Upozorňovala na skutečnost, že *rozmysl či předchozí uvážení samy o sobě nemusejí ve všech případech znamenat vyšší nebezpečnost jednání pachatele* a naopak jejich absence nemusí být vždy důvodem pro mírnější trestání. Jinými slovy tato kritika napadala samotný smysl premeditace, a to tak, že vytýkala, že tento znak nevymezuje spolehlivě okruh pachatelů, jejichž míra zavinění je vyšší.

Na našem území výhrady vůči „úmyslu předem uváženému“ shrnul ve své práci z poč. 80. let J. Zapletal, podle nějž *„dolus praemeditatus není prvkem, který obecně činí úmyslné usmrcení těžším; dolus repentinus může být spojen s nízkými pohnutkami, zatímco předchozí uvážení nevylučuje, že trestný čin se*

⁷⁶ Viz např. Eysselt, E.: Úmyslná usmrcení, Právník č. 1/1948, str. 1 až 21.

uskutečnil po těžkém vnitřním boji (ze zoufalství, ze soucitu) .dolus praemeditatus sám o sobě neposkytuje spolehlivý závěr o stupni nebezpečnosti trestného činu pro společnost“.⁷⁷

Další významná námitka proti premeditaci poukazuje na sporný charakter vztahu mezi premeditací a afektem pachatele jako dvou navzájem se vylučujících protikladů.

Rovněž i námitky procesního charakteru, které upozorňují na obtížnou prokazatelnost premeditace na straně pachatele v konkrétních případech a možné zneužití privilegovaných skutkových podstat jistě sehrály i svou roli.

Zároveň je však třeba upozornit, že v celé řadě jiných zemích (např. Itálii, Francii, Velké Británii) má tzv. premeditace poměrně bohatou a dlouhou historii. Současně je však třeba říci, že celá řada z nich (v poslední době např. Švýcarsko, Dánsko, Španělsko) v důsledku poměrně tvrdé kritiky tohoto znaku v průběhu 20. století od premeditace upouští či ji modifikuje toliko na polehčující okolnost.

Zavedení premeditace do našeho trestního zákona s ohledem na výše uvedené na mě působí proto poněkud překvapivě.

Po prostudování mě dostupných materiálů se domnívám, že veškeré námitky a argumenty, které hovořily proti zavedení tohoto znaku již na počátku 20. století, jsou platné i v současné době, což se snažím dokazovat i na praktických příkladech.

Působí proto poněkud překvapivě, objevuje-li se tento znak v roce 2010 v nově přijatém trestním zákoníku, který je v důvodové zprávě označován za moderní trestně-právní kodex, když ostatní státy od tohoto znaky spíše upouštějí. Naše pojetí premeditace je jakousi kombinací francouzské a německé úpravy.

⁷⁷ Zapletal, J.: Úmyslná usmrcení, str. 90, str. 91.

ZÁVĚR

Za hlavní možná problémová úskalí nové úpravy vražd a zabití lze označit zejména:

Úskalí 1) kvalifikace skutku – zde mohou problémy vznikat (a dle mého názoru i budou) jednak již v návaznosti na obtížnost uchopení a vzájemné odlišení pojmů afekt vs. rozmysl, rozmysl vs. předchozí uvážení, dále mohou v některých případech vznikat problémy i v souvislosti s kvalifikací jednotlivých forem účastenství, či spolupachatelství, nelze vyloučit ani nutnost zabývat se případnou aplikací § 141 trestního zákona v případech tzv. excesů z okolností vylučujících protiprávnost (zde by však mělo jít o naprosto výjimečné situace).

Podrobněji se touto problematikou zabývám v příslušné kapitole.

V této souvislosti lze vyslovit názor, že bude zejména úkolem soudů, aby na nastíněné obtíže reagovaly ve své judikatuře a odstranily tak pochybnosti, které zde vystávají.

Úskalí 2) dokazování – je nepochybné, že nová systematika úmyslných usmrcení sebou přináší zvýšené nároky na činnost orgánů činných v trestním řízení. Obtížnost dokazování zde spočívá zejména ve skutečnosti, že premeditační znaky patří do kategorie tzv. facta interna a nelze je tedy pozorovat. Orgány činné v trestním řízení tak budou muset tyto znaky poznávat pouze zprostředkovaně na základě vnějších znaků pachatelova jednání. Touto problematikou se blíže zabývám v kapitole o dokazování a kapitole o psychologických aspektech.

Obecně lze však konstatovat, že **žádná z objektivně pozorovatelných skutečností, ať už jde o verbální projevy (výpověď, výhrůžky) či jednání pachatele typu: zůstal na místě činu, zahladil stopy, opatřil nástroje, ať už premeditaci nasvědčuje či ji vylučuje, není schopna sama o sobě prokázat existenci požadovaných subjektivních znaků, potřebných k aplikaci trestného činu vraždy nebo zabití. Vždy jde pouze o nepřímé poznatky (indicie), z nichž lze na uvedené skutečnosti toliko usuzovat. Proto je třeba hodnotit každou z nich samostatně a všechny ve vzájemných souvislostech. Ve svém souhrnu pak mohou vytvořit onu nezbytnou ničím nenarušenou, uzavřenou, logickou, na sebe navazující soustavu důkazů, která prokáže existenci těchto subjektivních znaků, a napomůže tak konečnému usvědčení pachatele.**

Ve vztahu k dokazování některých případů lze očekávat komplikaci spočívající v latentnosti činu (přítomní byli pouze pachatel a oběť) a lze důvodně předpokládat, že se budeme moci setkat s takovými kalkulujícími pachateli, kteří tohoto stavu budou chtít využít a budou se snažit vykreslit svůj čin tak, aby splňoval podmínky trestného činu zabití či dokonce nedbalostního trestného činu, jehož důsledkem byla smrt člověka.

Významným zdrojem při dokazování v těchto případech mohou být zejména znalecké posudky z oblasti psychologie a psychiatrie. Bohužel i z psychologického či psychiatrického lze na znak premeditace nahlížet v naší praxi jako na něco zcela nového - opět vystává otázka uchopitelnosti nově zaváděných pojmů.

Dle mého názoru si může nová úpravu vyžádat v budoucnu na tomto úseku i vypracování nové metodiky, jak tyto znaky z pohledu psychologie pro účely znaleckých posudků zkoumat.

Jednou z hlavních námitek, která byla použita i jako hlavní argument proti premeditaci ve 20. letech, je zpochybnění samotné schopnosti těchto znaků naprosto ve všech případech sloužit jako kvalifikační znak pro mírnější či přísnější postih pachatele. Zde se mají na mysli, zejména tzv. usmrcení ze soucitu, která dle současné úpravy budou podle mého názoru postihovány jako nejpřísněji postižitelné vraždy (s výjimkou vraždy dle § 140 odst. 3), ačkoli nejsou provázeny zlým úmyslem (opět však půjde spíše o případy ojedinělé).

I v této souvislosti bude zajímavé sledovat, jak se s těmito případy vypořádají soudy v rámci své rozhodovací činnosti

Závěrem však lze vyslovit názor, že pokud se teorie a praxe s výše nastíněnými problémy úspěšně vypořádá (zejména lze očekávat pokyny a novou metodiku Nejvyššího státního zastupitelství pro postup orgánů činných v trestním řízení při vyšetřování trestných činů proti životu a zdraví), mohla by nová úprava skutečně naplnit svůj účel.

Jistě lze totiž souhlasit s myšlenkou, že pokud pachatel spáchá čin ve zlém úmyslu, navíc plánovitě, zasluhuje přísnější potrestání nežli pachatel, který čin spáchá sice také úmyslně, ale z omluvitelných a společensky pochopitelných příčin (zabití).

Zde se pak nabízí otázka, zda by zákonná úprava neměla výslovně stanovit jako diferenciací znak při rozlišení jednotlivých forem úmyslných usmrcení, z charakteru samotného úmyslu – např. zlý úmyslu (motivy vztek, žárlivost, pomsta apod.) pro vraždu, z omluvitelných příčin (motivy strach, zmatek, úlek, předchozí zavrženíhodné jednání) – zabití. Charakter úmyslu by tak byl tím kvalifikačním znakem pro rozlišení vraždy a zabití. Uvedené, jak se domnívám, lze ze současné úpravy rovněž dovodit, nicméně přesnější vyjádření a odlišení vraždy prosté (v afektu), a zabití pod vlivem silného rozrušení (tedy také v afektu, ale vyvolaného omluvitelnou příčinou) by dle mého názoru neuškodilo.

Rozmysl nebo předchozí úvaha provázená zlým úmyslem by pak měla význam pouze pro odlišení vraždy prosté a úkladné, přitom by však vylučovala postih pachatelů jednajících ze soucitu. Nicméně uvedené by poté vyžadovalo zavedení jakési privilegované skutkové podstaty vraždy, postihující tyto pachatele, která by však měla být dle mého názoru přísněji postižitelná nežli zabití.

Závěrem bych chtěl uvést, že teprve po napsání této práce vyšla významná práce Jaroslava Fenyka a kol.: Trestní zákoník a trestní řád – průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, která se zabývá velmi kriticky rozbohem vztahu mezi právní úpravou nového trestního zákoníku a důvodovou zprávou k tomuto zákoníku a ukazuje, v čem se konkrétní úprava liší od důvodové zprávy. Fenyk také kriticky rozbírá judikaturu a ukazuje – na rozdíl od Šámala a učebnice O. Novotného použitelnost staré judikatury.

Resumé

Mezi nejvýznamnější změny, které nový trestní zákoník přináší, patří nepochybně i zavedení zcela nové diferenciací úmyslných usmrcení. Podle názoru P. Šámala a jiných, tato nová systematika umožňuje důsledněji rozlišovat trestné činy, které se shodují svým následkem, tj. smrtí člověka, ale současně se od sebe odlišují okolnostmi, které provázely jeho spáchání. Tato nová úprava by tak měla být schopna postihnout značnou různorodost úmyslných usmrcení. Odkazují na nejnovější práci J. Fenyka, která právě vyšla.

Cílem této práce bylo tuto novou úpravu analyzovat a zhodnotit, chtěl jsem ukázat také na úskalí pojmu „afekt“.

V práci jsem se pokusil vyložit některé klíčové pojmy této úpravy, upozornit na jejich odlišnosti, dále vymezit vztah trestné činu vraždy, jejích forem a trestného činu zabití. Rovněž jsem se zabýval i stránkou dokazování při projednávání daných trestných činů a pokusil se vytyčit možná úskalí, se kterými by se mohla praxe v této souvislosti potýkat.

Předkládaná rigorózní práce se snaží soustředit veškeré nejvýznamnější informace, které se této problematice týkají. S ohledem na rozsah práce je zřejmé, že práce nemůže postihnout veškeré související informace, a proto zůstala stranou problematika euthanasie a okolností vylučujících protiprávnost, přestože s tématem úzce souvisí.

Dále se práce snaží být podnětem k další diskusi a zamyšlení se nad touto problematikou.

Resume

New systematics of intentional killing belongs undoubtedly among the most important changes brought by new Criminal Code. According to P. Šámal's and others' opinion, this new systematic allows distinguishing between criminal offenses which are identical in the result, i.e. human death, but at the same time they differ by the circumstances surrounding its commission.

The new legislation should be able to cover a large diversity of intentional killing.

The aim of this study was to analyze this new legal rules and make an assessment.

In the thesis I tried to define some of key terms of the new legislation and highlight differences among them, further I tried to define the relationship crime offence murder, its forms and the offense manslaughter. I also dealt with hearing of evidence in the connection with investigation of mentioned crimes and I tried to lay down possible problems which the practice could face.

Presented Rigorous thesis concentrates all most important information related to this issue. It is obvious that the thesis can not cover up all information because of the scope of the work, and that is why the thesis does not cover some topics like for example euthanasia even if they are closely related.

This thesis also tries to be a stimulus for further discussion and reflection in this field.

Použitá literatura a prameny:

Monografie, učebnice a další odborné publikace:

Brečka T.A.: Legálně držené zbraně a trestná činnost; in: Násilí z pohledu společenských věd, sborník příspěvků z mezinárodní konference 20. září 2007;

Císařová, D.: Ochrana lidského života jako základní lidské právo - in: Pavlíček, V. a kol. Občanská a lidská práva. Praha: Aleko, 1992;

Císařová, D., Sovová, O. a kol.: Trestní právo a zdravotnictví. Druhé upravené a doplněné vydání. Praha: LexisNexis, Nakladatelství Orac, 2004;

Čírtková, L.: Policejní psychologie, Plzeň, Aleš Čeněk 2009;

Čírtková, L., Červinka, F.: Forenzní psychologie, Praha, Support, 2009;

Fenyk, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád – průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. a 2. díl, Linde, Praha, 2010;

Haškovcová, H.: Thanatologie - nauka o umírání. 2., přeprac. vyd., Praha, Galén 2007;

Hořák, J.: Úmyslná usmrcení v právu anglosaských zemí. In: Fenyk, J. (red.) Pocta prof. JUDr. Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis CZ, 2007;

Hořák, J.: Vražda a zabití v novém trestním zákoníku, publikováno in: Jelínek, J. (ed): O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní konference vědecké konference Olomoucké právnické dny. Praha, Leges, 2009;

Ivor, J. a kol.: Trestné právo hmotné, Osobitná časť, Bratislava, 2006;

Jelínek, J.: Trestní zákoník a trestní řád, Praha, Leges 2009;

Jelínek J.: Komentář a učebnice, (Trestní zákoník) Praha, Leges 2009;

Jelínek, J. (ed): O novém trestním zákoníku, Sborník příspěvků z mezinárodní konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce, Nakl. Leges, Praha 2009;

Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, Leges, Praha, 2010;

Kratochvíl, V.: Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání. In: Fenyk, J. (red.) Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis CZ, 2007;

- Milota A. – Nožička, J.: Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatoruskej, Kroměříž, 1931,
- Munzarová, M.: Eutanázie nebo paliativní péče? Praha: Grada Publishing 2005;
- Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha, C. H. Beck, 2004;
- Netík, K., Netíková, D., Hájek, S.: Psychologie v právu, Praha, C.H.Beck, 1997;
- Němec, M.: Kriminalistická taktika pro policisty, Eurounion Praha, 2004;
- Novotný, O. a spol: Učebnice trestního práva, 2. díl, Aspi 2010;
- Pollard, B. J.: Eutanázie - ano či ne; Praha, Dita, 1996;
- Porada, V. a kol.: Kriminalistika, Brno, CERN, 2001;
- Readel, J. Danti – Juan, M.: Droit pénal spécial, Paris, 2001;
- Rizman, S.: K vymezení pojmu „rasa“ v Českém trestním právu. In: Musil, J., Vanduchová, M.: (red.) Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha, Codex Bohemia, 1998;
- Rybář, M.: Základy kriminalistiky. Dobrá Voda u Pelhřimova, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2001;
- Sborník dokazování, Stát a právo, Academia 1967;
- Schönke, A., Schröder H.: Strafgesetzbuch, Kommentar, 27. Auflage München, C.H.Beck, 2006;
- Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D.: Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha, LexisNexis, Nakladatelství ORAC, 2003;
- Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D., Vanduchová M.: Usmrcení na žádost a z útrpnosti (euthanasie) in: Základy trestní odpovědnosti In: Systém českého trestního práva, 1.vyd., 2009;
- Strejc, P.: Soudní lékařství pro právníky, skripta, C.H.Beck, Praha 2000;
- Šámal a kol.: Velké komentáře, Trestní zákoník II., C.H.Beck, Praha 2010;
- Šámal, P.: Usmrcení na žádost v návrhu trestního zákoníku. In: Fenyk, J. (red.) Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha, LexisNexis CZ, 2007;
- Šámal, P.: Osnova trestního zákoníku 2004 - 2006. Praha: C. H. Beck, 2006;

Šámal, P.: Několik poznámek k úpravě zavinění v rekodifikaci trestního práva hmotného, v: Sborník příspěvků k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C. H. Beck v Praze „Ve službách práva“. Praha, C. H. Beck, 2003;

Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck;

Šimek, M.: Jeden z vrahů byl zahradník; Kriminalistický sborník 1/2010;

Šustek, P., Holčapek, T.: Informovaný souhlas. Teorie a praxe informovaného souhlasu ve zdravotnictví. Praha, ASPI, 2007;

Šustek, P., Holčapek, T.: Euthanasie in: Císařová, D., Sovová, O. a kol.: Trestní právo a zdravotnictví. 2. vyd. Praha, Orac, 2004;

Švábenský, O.: O vraždě a zabití v trestním právu platném na území R. Č. S. a v osnově čs. tr. zák. z hlediska kriminálně politického. Všehrd, ročník XIII., 1932;

Tesař, J.: Soudní lékařství. 3., doplň. vyd. Praha, Avicenum, 1985;

Zapletal, J.: Úmyslná usmrcení (kriminologická a trestněprávní studie). Praha, Výzkumný ústav kriminologický, 1980;

Články:

Císařová, D.: Iura novit curia, Trestní právo č. 5, 1998;

Dolenský, A.: Momentum partus, Trestní právo č. 3, 1998;

Drbohlavová, I.: Eutanázie z pohledu českého trestního práva. Trestněprávní revue, 2003, č. 4;

Eckstein, K.: Eutanázie a trestní právo v Německu, přel. I. Drbohlavová. Trestněprávní revue 2003, č. 4;

Eysselt, E.: Úmyslná usmrcení, Právník č. 1/1948,

Fenyk, J.: Stručné zamyšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti v případě tzv. asistované sebevraždy(euthanasie). Trestní právo, 2004, č. 6;

Filo, M.: Eutanázie v Maďarsku - ústavněprávní zkouška. Trestněprávní revue, 2003, č. 5;

Filo, M.: Eutanázie v Maďarsku - ústavněprávní zkouška. Zdravotnictví a právo, 2002, č. 11;

Holčapek, T., Šustek, P.: K § 115 návrhu nového trestního zákoníku (usmrcení na žádost). Trestněprávní revue, 2004, č. 11;

- Hořák, J.: Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.). K výkladu ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku. Trestní právo, 2009, č. 9;
- Hořák, J.: Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. Bulletin advokacie, 2009, č. 10;
- Hořák, J.: Úmyslná usmrcení v afektu (část I. a II.). Trestní právo, 2008, č. 10, č. 11;
- Hořák, J.: Vyprovokované zabití v německém trestním právu, Kriminalistika č. 4, 2008;
- Jahnsová, A., Kuča, R.: Právní aspekty eutanázie. Právní rozhledy, 1997, č. 7;
- Kučera, P.: Vražda v anglickém trestním právu. Trestněprávní revue, 2008, č. 6;
- Kučera, P.: Trestné činy, jež mohou být spáchány ve formě pokusu. Bulletin advokacie, 2008, č. 7 a 8;
- Kühn, Z.: Ochrana lidského plodu v trestním právu. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR. Praha: 1998;
- Lemmens, T., Dickens, B.: Canadian Law on Euthanasia: Contrasts and Comparisons. European Journal of Health Law, 2001, č. 8;
- Malý, K.: Psychické útrapy oběti. Kriminalistický sborník, 2005, č. 25;
- Mitlöchner, M.: Vražda, její etiologie a prevence. Trestní právo, 2003, č. 3;
- Mitlöchner, M.: Ke vztahu trestného činu účasti na sebevraždě a euthanasie. Trestní právo, 2003, č. 6;
- Mitlöchner, M.: Euthanasie - náměty k diskuzi. Zdravotnictví a právo, 2002, č. 11;
- Mitlöchner, M.: Eutanázie ano či ne. Zdravotnictví a právo, 1997, č. 7 - 8.;
- Mitlöchner, M.: Ke vztahu trestného činu účasti na sebevraždě a euthanasie. Trestní právo, 1997, č. 12;
- Mitlöchner, M., Režňáková, M.: K vymezení objektu trestných činů proti životu. Trestní právo, 1997;
- Mitlöchner, M.: K vymezení objektu trestných činů proti životu, Socialistická zákonost 1984, č. 4,
- Munzarová, M.: Co mluví i dnes proti eutanázii? Zdravot.právo v praxi, 2006;
- Musil, J.: Český trestní zákon potřebuje diferenciovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. Trestní právo, č. 10/2004;

Netík, K.: Forenzní psychologie (k některým problémům psychologické soudní expertizy). Propsy, 1997, 5;

Netík, K.: O posuzování věrohodnosti výpovědi, Psychologie dnes, 1989, 9;

Pácal, J.: K otázce zavinění u trestného činu vraždy podle § 219 TrZ. Právní zpravodaj, 2003, č. 6;

Peterková, H.: Pokyny Do Not Resuscitate a problematika neposkytnutí pomoci. Trestní právo, 2009, č. 9;

Petrů, M.: Trpět jako zvíře, hledání etických kritérií. Vesmír, 2001, č. 6;

Pletková, K. Euthanasie - úvahy de lege ferenda, Trestní právo č. 10/2008;

Schöch, H.: První rozhodnutí Spolkového soudního dvora Německa (BGH) k tzv. nepřímému napomáhání smrti. Právní rozhledy, 1998, č. 3;

Šámal, P.: K právní úpravě eutanázie v novém trestním zákoníku. Trestněprávní revue, 2003, č. 5;

Šámal, P.: (spolupracovníci Suchý, O., Válková, H.) SRN. Spolkový soudní dvůr (BGH), K otázce usmrcení z vlnosti. Právní rozhledy, 1995, č. 5;

Urbánek, J.: Eutanázie - problém napětí mezi lékařstvím, etikou a právem. Trestní právo, 2007, č. 9;

Vozár, J.: Pojem eutanázie. Právník, 1996, č. 3;

Vykopalová, H.: Eutanázie - diskutovaný problém společnosti, Kriminalistika č. 3/1999;

Zachar, A.: Trestné činy vražd z pohľadu rekodifikácie trestného zákona v Slovenskej republike. Trestní právo, 2005, č. 8, č. 9;

Zachar, A.: Historický vývoj trestnoprávnej úpravy vražd od prvopočiatkov po prijatie zákona č. 140/1961 Zb. Trestní právo, 2006, č. 12, 2007, č. 1;

Jiné :

Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracovaná na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii;

Smlouvy o Evropské unii o boji proti rasismu a xenofobii: Společná akce ze dne 15. července 1996 přijatá Radou na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii o boji proti rasismu a xenofobii (96/443/SVV); Nařízení Rady (ES) č. 1035/97 ze dne 2. června 1997, kterým se zřizuje Evropské středisko pro sledování rasismu a xenofobie;

Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. Března 2001 o postavení obětí v trestním řízení;

Doporučení Rady Evropy č. (81)12 o hospodářské kriminalitě;

Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. (85) 4 z 26.března 1985 o násilí v rodině;

Doporučení Rady Evropy č. R (87) 20, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže;

Právní předpisy:

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník;

Zákon č. 343/2006 Sb., kterým se mění zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 320/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 314/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 253/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony;

Zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů;

Zákon č. 161/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony;

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím;

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů;

Zákon č. 70/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o provádění mezinárodních sankcí;

Zákon č. 413/2005 Sb., o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti;

Zákon č. 411/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 247/2000 Sb., o získávání a zdokonalování odborné způsobilosti k řízení motorových vozidel a o změnách některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony;

Slovenský zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon,

Zákon č. 692/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 587/2004 Sb., o zrušení civilní služby a o změně a zrušení některých souvisejících zákonů;

Zákon č. 537/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu a o změně zákona č. 156/2000 Sb., o ověřování střelných zbraní, střeliva a pyrotechnických předmětů a o změně zákona č. 288/1995 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o střelných zbraních), ve znění zákona č. 13/1998 Sb., a zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, (zákon o zbraních), ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 91/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 52/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony;

Zákon č. 362/2003 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů;

Zákon č. 276/2003 Sb., o Antarktidě a o změně některých zákonů;

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže);

Zákon č. 482/2002 Sb., o posílení ochrany vzdušného prostoru České republiky v době konání summitu Organizace Severoatlantické smlouvy v Praze a o změně trestního zákona;

Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon);

Zákon č. 134/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech);

Zákon č. 285/2001 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony;

Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů,

Zákon č. 144/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 139/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů;

Zákon č. 405/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon);

Zákon č. 105/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony;

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů;

Zákon č. 29/2000 Sb., o poštovních službách a o změně některých zákonů (zákon o poštovních službách);

Zákon č. 360/1999 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí;

Zákon č. 327/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 305/1999 Sb., o zákazu použití, skladování, výroby a převodu protipěchotních min a o jejich zničení a o změně zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 238/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 23/1962 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 102/1963 Sb., o rybářství, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon);

Zákon č. 223/1999 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o rozsahu branné povinnosti a o vojenských správních úřadech (branný zákon) a zákona o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze;

Zákon č. 210/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, a zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 191/1999 Sb., o opatřeních týkajících se dovozu, vývozu a zpětného vývozu zboží porušujícího některá práva duševního vlastnictví a o změně některých dalších zákonů;

Zákon č. 96/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů;

Zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů;

Zákon č. 112/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 92/1998 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 19/1997 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem chemických zbraní, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem a o doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 290/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon a zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích;

Zákon č. 557/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon;

Zákon č. 490/1991 Sb., o způsobu provádění referenda;

Zákon č. 545/1990 Sb., novela výnosu o seznamu zaměstnání zařazených pro důch. zabezp.;

Zákon č. 457/1990 Sb., kterým se doplňuje zákon č. 31/1989 Sb., o jednacím řádu Federálního shromáždění a kterým se mění trestní zákon č. 140/1961 Sb.;

Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon;

Zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím;

Zákon č. 47/1990 Sb., o volbách do FS;

Zákon č. 159/1989 Sb., novela trestního zákona, zákona o přečinech a trestního řádu;

Zákon č. 43/1980 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon a trestní řád;

Zákon č. 45/1973 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon;

Zákon č. 148/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 140/1961 Sb.;

Zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích;

Zákon č. 56/1965 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 140/1961 Sb.;

Zákon č. 53/1963 Sb., jímž se mění § 203 trestního zákona č. 140/1961 Sb.;

Zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu;

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů;

Judikatura:

Nález Ústavního soudu ČSFR v č. 93/1992 Sb.;

Nález Ústavního soudu ČR č. 91/1994 Sb.;

Nález Ústavního soudu ČR č. 103/1997 Sb.;

NS ČSSR - Tpjf 24/85 (č.16/1986 Sb. rozh. tr.);

NS ČSSR - Tpjf 30/76 (č. 41/76 Sb. rozh. tr.);

NS ČSR - 5 Tz 2/87 (č. 7/1988 Sb. rozh. tr.);

NS ČR – 11 Tdo 743/2002, NS ČR – 4 Tz 5/2003;

NS ČSSR - Tpjf 30/76, dále rozh. č. 19/1971-II. Sb. rozh. tr.);

Internetové zdroje:

Veškerá judikatura NS ČR a NS ČSSR je dostupná na www.nsoud.cz;

Veškerá judikatura Ústavního soudu citovaná v poznámkách je dostupná na www.concourt.cz/nalus;

www.lkcr.cz.

Není –li uvedeno jinak v textu, právní předpisy jsou použité ve znění platném a účinném k 1. 1. 2010.

